

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ PROGRAMI

**TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ SEMBOLLERİN ORTAOKUL
GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE KULLANILMASININ
KÜLTÜREL MİRAS ÖĞRENME ALANINDA BULUNAN
KAZANIMLARLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Aybüke ERKAL

Danışman

Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI

SAMSUN
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Aybüke ERKAL tarafından, Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI danışmanlığında hazırlanan “TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ SEMBOLLERİN ORTAOKUL GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE KULLANILMASININ KÜLTÜREL MİRAS ÖĞRENME ALANINDA BULUNAN KAZANIMLARLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 13/ 08/ 2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Sevgi KOYUNCU Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Üyesi Mahir YERLİKAYA Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Grafik Tasarımı Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

13 /08 / 2024
Aybüke ERKAL

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ SEMBOLLERİN ORTAOKUL GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE KULLANILMASININ KÜLTÜREL MİRAS ÖĞRENME ALANINDA BULUNAN KAZANIMLARLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 24.06.2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 17

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

24 / 06 / 2024
Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI

ÖZET

TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ SEMBOLLERİN ORTAOKUL GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE KULLANILMASININ KÜLTÜREL MİRAS ÖĞRENME ALANINDA BULUNAN KAZANIMLARLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Aybüke ERKAL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Resim-İş Eğitimi Programı

Yüksek Lisans, Ağustos/2024

Danışman: Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI

Türk mitolojisi zengin anlatılarıyla Türk kültürünün ve mirasının önemli parçalarından birisidir. Bu mitolojik öğeler, sadece geçmişin bir yansıması olmakla kalmayıp, bugünün genç nesillerine de anlamlı bir şekilde aktarılabilir. Bu bağlamda Türk mitolojisindeki sembollerin ortaokul görsel sanatlar derslerinde nasıl uygulanabileceğini ve bu uygulamanın kültürel miras öğrenme kazanımlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini incelemek araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma ayrıca öğrencilerin görsel ifade becerilerindeki özgünlüklerini nasıl etkilediğini de incelemektedir. Araştırmada hem nitel hem de nicel yöntemler karma bir şekilde kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Samsun ilinde görsel sanatlar dersine katılan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemini ise, Özel Ressam Leyla Taban Tasarım Sanat Kişisel Gelişim Kursu'na devam eden ortaokul düzeyindeki 20 öğrenci oluşturmuştur. 20 ortaokul öğrencisi ile yapılan çalışmada, ön test ve son test uygulanarak öğrencilerin resim yapma becerileri değerlendirilmiştir. Ayrıca, yarı yapılandırılmış görüşmelerle öğrencilerin kültür, kültürel miras, mitoloji ve Türk mitolojisi hakkındaki bilgileri ve görüşleri toplanmıştır. Öğrencilerin Türk mitolojisi sembollerini kullanarak yaptıkları resimler, içerik analizi ve görsel fenomenolojik desen yöntemiyle incelenmiştir. Nitel analiz programı MAXQDA aracılığıyla veriler kodlanmış, temalara ayrılarak tablolandırılmıştır. Araştırma, öğrencilere Türk mitolojisi sembollerini kullanma fırsatı verildiğinde, kültürel miraslarıyla ilgili bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının arttığını göstermektedir. Görsel sanatlar dersleri aracılığıyla yapılan bu çalışmalar, öğrencilerin Türk mitolojisi sembollerini kullanarak yaptıkları çalışmaların, görsel ifade becerilerinin pozitif yönde nasıl geliştirdiğini göstermektedir. Bu bulgular ışığında, Türk mitolojisinin, öğrencilerin Türk kültürü ile ilgili yaptıkları resimlerde kültürel miras öğrenme alanındaki kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebileceği üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonucunda Türk mitolojisi sembollerinin görsel sanatlar derslerinde kullanılmasının kültürel miras kazanımlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceğiyle ilgili çeşitli öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk mitolojisi, Kültürel miras, Sanat eğitimi

ABSTRACT

THE CORRELATION OF UTILIZING SYMBOLS FROM TURKISH MYTHOLOGY IN MIDDLE SCHOOL VISUAL ARTS CLASSES WITH THE ACHIEVEMENTS FOUND IN THE CULTURAL HERITAGE LEARNING DOMAIN

Aybüke ERKAL

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Fine Arts Education

Painting - Business Education Programme

Master, August/2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Selma KARAAHMET BALCI

Turkish mythology is one of the important parts of Turkish culture and heritage with its rich narratives. These mythological elements are not only a reflection of the past, but can also be meaningfully transferred to today's young generations. In this context, the aim of this study is to examine how the symbols of Turkish mythology can be applied in middle school visual arts lessons and how this application can be associated with cultural heritage learning outcomes. The study also examines how it affects students' originality in visual expression skills. In the study, both qualitative and quantitative methods were used in a mixed way. The population of the study consists of secondary school students participating in the visual arts course in Samsun province in the 2023-2024 academic year. The sample consisted of 20 secondary school students attending the Private Ressay Leyla Taban Design Art Personal Development Course. In the study with 20 middle school students, students' painting skills were evaluated by applying pre-test and post-test. In addition, students' knowledge and opinions about culture, cultural heritage, mythology and Turkish mythology were collected through semi-structured interviews. Students' paintings using symbols of Turkish mythology were analysed by content analysis and visual phenomenological design method. The data were coded, divided into themes and tabulated using the qualitative analysis programme MAXQDA. The research shows that when students are given the opportunity to use symbols of Turkish mythology, their level of knowledge and awareness of their cultural heritage increases. These studies carried out through visual arts courses show how students' works using symbols of Turkish mythology positively improve their visual expression skills. In the light of these findings, it was emphasised how Turkish mythology can be associated with the acquisitions in the cultural heritage learning area in the drawings made by the students about Turkish culture. As a result of the research, various suggestions are presented on how the use of Turkish mythological symbols in visual arts lessons can be associated with cultural heritage learning outcomes.

Keywords: Turkish mythology, Cultural heritage, Art Education

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Araştırma sürecinde sağladığı moral, bilgi, rehberlik ve yönlendirmeleri için değerli danışmanım Doç. Dr. Selma Karaahmet Balcı'ya derin minnettarlığımı sunarım.

Aramızdaki uzak mesafelere rağmen bu süreçte desteğini her zaman hissettiren ve bana enerji veren değerli dostum Dilan Likoğlu'na teşekkür ederim.

Teşekkürlerin en büyüğünü her zorlu anımda beni cesaretlendiren, sevgi dolu destekleriyle beni motive eden canım annem Özden Erkal, canım babam Naci Erkal ve canım kardeşim Ayberk Erkal'a adıyorum. Varlığınız için minnettarım.

İyi ki varsınız...

Aybüke ERKAL

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.1.2. Alt Problemler	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. İlgili Araştırmalar	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Kültür ve Kültürel Miras	5
2.1.1. Türkiye’de Kültürel Miras Ögeleri	8
2.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilirliği	8
2.1.3. Eğitimde Kültürel Mirasın Rolü	10
2.2. Mit ve Mitoloji	12
2.2.1. Türk Mitolojisi ve Temel Özellikleri	15
2.2.2. Şamanizm	17
2.2.3. İslamiyet Öncesi Türk Destanlarında Mitolojik Olgular	17
2.2.4. Türk Mitolojisi ve Kültür İlişkisi	26
2.3. Görsel Sanatlar Eğitimi	27
2.3.1. Sanat Üzerine	28
2.3.2. Sanat Eğitimi ve Türkiye’de Görsel Sanatlar Eğitimi	29
2.3.3. Ortaokul Düzeyindeki Öğrencilerin Bilişsel ve Çizgisel Gelişim Aşamaları	30
2.4. Mitoloji, Kültür ve Sanat Arasındaki İlişki	32
2.5. Türk Mitolojisinin Görsel Sanatlar Dersinde Kültürel Bilinci Geliştirmeye Katkısı	33
2.6. Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Kültürel Miras Öğrenme Alanı ve Kazanımları	34
3. YÖNTEM	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Verilerin Analizi	38
4. BULGULAR	39
4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularına İlişkin Bulgular	39
4.1.1. Katılımcı Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular	39
4.1.2. Kültür ve Kültürel Miras ile İlgili Cevapların Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar:	40
4.1.3. Mitoloji ve Türk Mitolojisi ile İlgili Cevapların Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar:	48
4.2. Öğrenci Resimlerine İlişkin İçerik Analizi	54
4.2.1. Türk Kültürü ile İlgili Öğrencilere Yaptırılan Ön Test Resimlerinin Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar	71
4.2.2. Türk Kültürü ile İlgili Öğrencilere Yaptırılan Son Test Resimlerinin Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar	74
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	77

5.1. Sonuç ve Tartışma	77
5.2. Türk Mitolojisinin Ortaokul Görsel Sanatlar Dersinde Kültürel Miras Öğrenme Alanındaki Kazanımlarla İlişkilendirilmesiyle İlgili Öneriler.....	79
5.2.1. Mitolojik Sembollerin Görsel Anlatım Potansiyeli.....	79
5.2.2. Türk Mitolojisinin Görsel Sanatlar Dersine Entegrasyonu	81
KAYNAKLAR	86
EKLER.....	89
ÖZ GEÇMİŞ.....	92

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ÖĞR	: Öğrenci
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
G	: Ders Kodu (Görsel Sanatlar)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Katılımcı öğrencilerin yer aldığı sınıfların dağılımını gösteren pasta grafiği.....	39
Şekil 4.2. 1. Öğrenci	55
Şekil 4.3. 2. Öğrenci	56
Şekil 4.4. 3. Öğrenci	56
Şekil 4.5. 4. Öğrenci	57
Şekil 4.6. 5. Öğrenci	58
Şekil 4.7. 6. Öğrenci	59
Şekil 4.8. 7. Öğrenci	60
Şekil 4.9. 8. Öğrenci	61
Şekil 4.10. 9. Öğrenci	62
Şekil 4.11. 10. Öğrenci	63
Şekil 4.12. 11. Öğrenci	64
Şekil 4.13. 12. Öğrenci	64
Şekil 4.14. 13. Öğrenci	65
Şekil 4.15. 14. Öğrenci	66
Şekil 4.16. 15. Öğrenci	66
Şekil 4.17. 16. Öğrenci	67
Şekil 4.18. 17. Öğrenci	68
Şekil 4.19. 18. Öğrenci	69
Şekil 4.20. 19. Öğrenci	70
Şekil 4.21. 20. Öğrenci	70

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1. Kùltür ve kültürel miras ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kod ve temaların dağılımı.....	40
Tablo 4.2. Kùltür ve kültürel miras ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kodların yüzdelik dağılımı	40
Tablo 4.3. Türk mitolojisi ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kod ve temaların dağılımı	48
Tablo 4.4. Türk mitolojisi ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kodların yüzdelik dağılımı	48
Tablo 4.5. Türk kùltürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan ön test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların dağılımı	71
Tablo 4.6. Türk kùltürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan ön test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların yüzdelik dağılımı	72
Tablo 4.7. Türk kùltürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan son test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların dağılımı	74
Tablo 4.8. Türk kùltürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan son test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların yüzdelik dağılımı	75

1. GİRİŞ

Kültürel miras, bir toplumun geçmişten gelen değerleri, inançları, sanatı ve gelenekleri ile şekillenir. Bu miras, toplumun kimliğini koruma ve gelecek nesillere aktarma amacını taşır. Kültürel mirasın korunması ve yaşatılması, bu mirası anlamak ve değerini bilmekle başlar. Dinler tarihçisi Mircea Eliade (1990) kültürün dini inançlarla (mitoloji, ritüel vb.) başladığını ve pedagojinin de insanı değiştirerek kültürel değerlerin yaratılmasına kaynaklık ettiğini yazmıştır. Bununla birlikte yazar; her kültürün, kendi mitolojilerinin ve özgün ideolojilerinin yorumlanıp değerlendirilmesiyle oluştuğunu belirtmiştir (Eliade, 1990). Mitoloji bağlamında; günümüzde eğitim alanında, kültürel mirasın aktarımı ve öğrenimi genç nesillerin kökleriyle daha sağlam bir bağ kurmalarını sağlamak adına önemli bir rol üstlenmektedir.

Türk mitolojisi, binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan zengin ve renkli bir kültürel mirası barındırmaktadır ve semboller, kahramanlar, efsaneler ve inançlar aracılığıyla Türk toplumunun tarihini ve değerlerini yansıtmaktadır. Mitolojik semboller sadece estetik anlamlar değil, aynı zamanda derin anlamlar ve hikâyeler de taşırlar. Bu bağlamda; görsel sanatlar eğitimi, öğrencilere bu sembollerin anlamını ve değerini öğrenme ve değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Genç bireylerin kimlik oluşumunun hızlandığı bir dönem olan ortaokul çağı kültürel mirasa dair farkındalığın oluşturulması adına önem taşımaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problem cümlesi, amacı, önemi ve sınırlılıkları bulunmaktadır. İkinci bölümde; araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kültür, kültürel miras, sanat, sanat eğitimi, mitoloji ve Türk mitolojisine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi belirtilmiş; dördüncü bölümde ise araştırma sonunda elde edilen bulgular yorumlanarak açıklanmıştır. Beşinci bölümde ise tartışma, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

1.1. Problem

Türk mitolojisindeki sembollerin ortaokul görsel sanatlar dersinde kullanılması kültürel miras öğrenme alanında bulunan kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebilir?

1.1.2. Alt Problemler

- Türk mitolojisindeki sembollerin ortaokul görsel sanatlar dersinde

kullanılması, öğrencilerin kültürel miras anlayışını, görsel ifade becerilerindeki özgünlüklerini nasıl etkiler?

- Öğrencilerin Türk mitolojisindeki motifleri kullanarak yaptıkları sanatsal çalışmalar kültürel miras öğrenme alanında bulunan kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebilir? Türk mitolojisinin ortaokul görsel sanatlar derslerinde kullanımı somut olmayan kültürel mirasın korunmasında ne gibi faydalar sağlayabilir?
- Türk kültür mirası çocuklara görsel sanatlar aracılığı ile nasıl öğretilir?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Türk mitolojisinde yer alan sembollerin ortaokul görsel sanatlar derslerinde nasıl kullanılabileceğini ve bunun kültürel miras öğrenme alanındaki kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, bu çalışma, öğrencilerin kültürel kimliklerini güçlendirme ve geçmişleriyle daha derin bir bağ kurmalarına nasıl katkı sağlayabileceğini incelemeyi hedeflemektedir.

Bu değerlendirmeler, öğrencilerin mitolojik karakterlerle ilişki kurma, Türk mitolojisi hakkında bilgi edinme ve Türk toplumunun ortak kimliğine sahip çıkma, Türk mitolojisindeki semboller ve karakterleri özgün çalışmalarında kullanma gibi konularda ne kadar başarılı olduklarını göstermektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, toplumların kültürel kimliklerinin devamlılığı için son derece önemlidir. Görsel sanatlar dersleri, öğrencilere kendi kültürlerine ait mirasları tanıma ve benimseme fırsatı sunmaktadır. Türk mitolojisinde yer alan semboller, hikâye ve karakterler ise zengin kültürel ve tarihi değerleri yansıtan önemli motiflerdir. Ancak düşünülen bu önemine karşın ilköğretim ortaokul görsel sanatlar dersi müfredatı kültürel miras öğrenme alanı kazanımlarında Türk mitolojisi yer almamaktadır. Bu çalışmanın; ortaokul görsel sanatlar derslerinde Türk mitolojisindeki sembollerin kullanılmasının kültürel miras öğrenme alanında bulunan kazanımlarla ilişkisini açığa çıkararak, öğrencilerin kültürel miras bilincini arttırmaya ve bu konuda bilinç kazanmalarına dair farkındalık oluşturabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca çalışma sonuçları, Türk mitolojisi sembollerinin görsel sanatlar dersinde kullanımının öğrencilerin özgün ifade ve sanatsal becerilerini geliştirmedeki etkisini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk mitolojisi karakterleri ve sembollerinin kullanımının, öğrencilerin sanatsal üretkenliğini artırarak, onların hem kültürel miras kazanımı hem de sanat alanındaki yeteneklerinin geliştirilmesi için önemli bir araç olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma sonucunda, ortaokul görsel sanatlar dersi müfredatında Türk mitolojisi konularının daha fazla yer alması için öneriler sunulmuştur.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma, Türk mitolojisinden belirli sembollerin ortaokul görsel sanatlar derslerinde kullanılmasını ele almış, ancak tüm sembollerin incelenmesi çeşitli sınırlayıcılar ekseninde mümkün olmayacağından araştırmacı tarafından belirlenen semboller üzerinde durulmuştur. Çalışma ayrıca; Özel Ressam Leyla Taban Tasarım Sanat Kişisel Gelişim Kursu'na devam etmekte olan, farklı okullardan belirli bir ortaokul seviyesi veya yaş grubundaki öğrencileri hedef almıştır ve sonuçların genelleştirilemeyeceği diğer yaş gruplarını kapsamamaktadır.

1.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, mitoloji ve Türk mitolojisindeki sembollerin ortaokul görsel sanatlar dersinde kullanımını inceleyen önceki araştırmalar ele alınmıştır ve konunun sanat eğitimindeki önemini vurgulamak amacı ile detaylandırılmıştır.

Taşiran (2019), “Görsel Sanatlar Dersinde Mitolojik Hikâyeler ve Bu Hikâyelerdeki Sembollerin Öğrenci Çalışmalarına Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde 6. Sınıf görsel sanatlar dersinden 20 öğrencileriyle çalışıp; öğrencilerin görsel sanatlar eğitiminde daha yaratıcı olmalarına katkı sağlamak amacıyla mitolojik hikâyeler ve sembollerin hayal gücü üzerindeki etkisini incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucunda ise mitolojik hikâye ve sembollerinin kullanımının öğrencilerin hayal gücünü geliştiren ve yaratıcılıklarını iyi yönde etkileyen faktörlerde olumlu bir artış olduğu belirlenmiştir.

Kıvılcım (2022), “Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Derslerinde Türk Mitolojisi ve Türk Kozmolojisine Yer Vermeye Yönelik Tutumlarının Değerlendirmesi” adlı yüksek lisans tezinde 104 görsel sanatlar öğretmeni ile görüşülmüş ve derslerinde Türk mitolojisine yer vermeye yönelik tutumlarını incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına

göre görsel sanatlar öğretmenleri Türk mitolojisine derslerinde yer vermeye olumlu bir şekilde yaklaştığı ancak öğretmenlerin Türk mitolojisi ile ilgili bilgilerinin sınırlı kaldığı ve kendilerini yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca çalışmada, 5. ve 12. sınıf aralığındaki görsel sanatlar derslerinde Türk mitolojisinin kültürel miras ve diğer öğrenme alanındaki kazanımlarla ilişkilendirilmesine yönelik bir ders seçkisi sunulmuştur. Bununla birlikte Türk mitolojisinin görsel sanatlar derslerinde kullanılmasının öğrencilerin yaratıcılıklarına ve öğrenme alanlarındaki kazanımlara çeşitlilik katması ve olumlu etki etmesi amacıyla çeşitli öneriler de sunulmuştur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültür ve Kültürel Miras

Kültür; tarih içerisinde çok geniş yelpazede kullanılan, birden fazla tanımı bulunan zengin bir kavramdır ve çeşitli alt başlıklara ayrılır. Bir çok araştırmacı, düşünür tarafından konu edinilen bu karmaşık yapı toplulukların benzersiz kimliklerini yansıtan temel bir ögedir. Bu çalışmada kullanıldığı anlamına değinmeden önce "kültür" sözcüğünün etimolojisine bakmak yerinde olacaktır.

Latince(cultura) kökenli olan kültür kelimesi Türkçe'ye Fransızca'dan (culture) geçmiş olup, "cultura" toprağı sürmek ve ekmek anlamlarına gelirken Türkçe'deki karşılığı "ekin"dir. Fransızca "culture" kelimesi de 17. yüzyıla kadar aynı anlamda kullanılmıştır (Güvenç, 1979). Ancak bu terim yalnızca toprakla ilgili olmaktan çıkmış daha geniş anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır. Alfred Kroeber ile Clyde Kluckhohn (1952) ve Raymond Williams'ın(1958 ve 1976) çalışmalarında da görüleceğı üzere kültür kelimesi belirli aşamalardan geçmiştir. Ürün ve hayvan yetiştiriciliğinden zihni yetiştirmeye (zihin gelişimi, eğitimi) oradan da 17. yüzyılın sonları dolaylarında İngilizce ve Almanca'da "bir toplumun yaşam biçiminin tamamı" anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Williams,1993).

Toprağın ekilip biçilmesi ve hayvan yetiştiriciliğinden elde edilen faydanın simgesel anlamı karşımıza toplumsal açıdan bir halkın yetişmesi ve büyümesi bağlamında da anlam kazanabilmektedir. Buna göre; kültür ve toprağın işlenmesi arasındaki ilişki, insanların beslenme alışkanlıklarından, miraslarına ve toplumsal gelişimlerine kadar pek çok yönüyle etkili olmuştur. Tarım ve hayvancılığın insanın yerleşik hayata geçtikten sonra toplumsal(kültürel) birikim yolunda attıkları ilk adım olduğu düşünüldüğünde günümüzde medeniyet ve bir toplumun yaşam biçimi olarak adlandırılan kültüre etimolojik olarak kaynak olması şaşırtıcı değildir.

Kültürün bugün de toplumsal boyutta (sosyal) kullanılan bilimsel tanımını ilk yapan kişinin Britanyalı antropolog Edward Burnett Tylor olduğu kabul edilir (Güvenç,1979). Yazar, Primitive Culture (İlkel Kültür) adlı kitabında kültürün tanımını şu şekilde yapmıştır: "Kültür veya Medeniyet, geniş etnografik anlamında ele alındığında, toplumun bir üyesi olarak insan tarafından kazanılan bilgi, inanç, sanat, ahlaki değerler, hukuk, gelenek ve diğer yetenekleri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür" (Taylor, 1903,s.1). Yaptığı tanıma bakılacak olursa Taylor, kültür ve medeniyeti aynı anlamda kullanmıştır. Yine aynı kitabında kültür ve fauna benzetmesi

yerinde ve dikkat çekicidir, yazar yine aynı kitabında kültürü bir araya getiren olguların tümünü bir bölgenin flora ve faunasını bir araya getiren bitki ve hayvanlara benzeterek kültür tanımını daha anlaşılır kılmıştır (Taylor,1903).Yani, bir bölgedeki bitki ve hayvan türlerinin kataloğu o bölgenin doğal yaşamını yansıtıyorsa, bir toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, inançları, sanatı ve diğer öğelerinin bir araya getirildiği liste de o toplumun kültürünü yansıtmaktadır.

Türkçe'de "kültür" kelimesinin tam olarak anlaşılabilmesi için cümle içinde kullanılması veya örneklendirilmesi gerekebilmektedir. Bunun temel sebebi kelimenin birden fazla anlama sahip olmasıdır. Turan (2014), kültürün yedi farklı anlamını şu şekilde yazmıştır:

- 1- Tarım alanında: Mahsul,ekin.
- 2- Tıp alanında: İdeal şartlarda bir mikroorganizma türünü yetiştirmek.
- 3- Tarih öncesi dönemler için: İnsanlar tarafından üretilmiş ve ortak özelliklere sahip nesnelere tanımlanan dönemleri tanımlamak için: Bakır kültürü.
- 4- Belirli bir konu hakkında edinilmiş kapsamlı ve organize bilgi.
- 5- Eleştiri, değerlendirme ve zevk alma yeteneklerinin geliştirilmiş olması durumu: Entelektüel birey.
- 6- Bir topluluğa, millete veya uluslara özgü düşünce, davranış ve sanat ürünlerinin toplamı: Türk kültürü, Fransız kültürü, İslam kültürü.
- 7- Tarihsel gelişim süreci içinde yaratılan tüm somut ve soyut değerlerle bunları üretme ve gelecek nesillere iletmekte kullanılan araçların tümü: Medeniyet.

Kavramın önemine değinmeden önce; kültür terimi "Türk kültürü" kapsamında Mustafa Kemal Atatürk'ün ve zamanının toplum bilimcisi Ziya Gökalp tarafından da ele alınmıştır. 20. Yüzyılın ilk yarısı dolaylarındaki gelişmeler sebebiyle Türkiye'de kültür kavramını karşılaması için Gökalp'ın etkisiyle de "hars" kavramı ortaya atılmıştır. Bununla birlikte Ziya Gökalp "hars" ve medeniyet kavramlarını birbirinden ayırmamıştır (Baykara, 2001). Diğer dillerde de olduğu gibi burada da ilk anlamı "tarla sürmek" olarak kullanılan "hars" kelimesi Arapça kökenlidir (TDK,2023).

Ziya Gökalp hars ve medeniyet kavramlarını bir arada kullanmış ve birbirlerinden ayırmamıştır. Mustafa Kemal Atatürk de bu ayrıma karşıydı. Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler adlı kitabında Atatürk'ün "Medeniyet nedir?" sorsuna verdiği cevabı şu şekilde kaleme almıştır:

"...Bence medeniyeti harstan [kültürden] ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımı [bakış açımı] izah için hars ne demektir tarif edeyim: Bir insan cemiyetinin

devlet hayatında, fikir hayatında, yani ilimde, içtimaiyatta [toplum bilimlerinde] ve güzel sanatlarda; İktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalatçılığında [taşımacılığında) yapabildiği şeylerin muhassasıdır [toplamıdır]..." (İnan, 2009, s.383). Atatürk medeniyeti kültürden ayırmak yerine, medeniyetin kültürü içeren çok çeşitli alanları kapsadığını ve bu alanların toplamının medeniyeti oluşturduğunu söyleyerek kültürün medeniyetten ayrılmasının gereksizliğine vurgu yapmıştır. Atatürk'ün, kültürü ve medeniyeti nitelik açısından birbirinden ayırmaması bugün de kültürel antropoloji tarafından tartışmasız bir ilke olarak kabul edilmektedir (Kaynar,1986).

Bu çalışmada kültür, bir topluluğun veya milletin sahip olduğu ve aktardığı değerlerin bir bütünü olarak ele alınmıştır. Kültür, temel bir unsur olarak insanlığın yaşamında olağanüstü bir öneme sahiptir ve milletlerin kendi kimliklerini oluşturma ve aktarma yolunda gerekli bir kurumdur. Yalnızca insan türü kendini dönüştürebilir, bilgisini kendi türüne aktarabilir ve böylece kültürünü oluşturabilir. Soyut kavramlar vasıtasıyla (örneğin, resim, müzik, dil ve yazı gibi) aktarılan bilgi ve ürünler insanlık hafızasına işlenir. Bu sayede de insanlık tarihinden konuşulabilmektedir (Ergun,2018). Bu kavramın çeşitli işlevleri onun önemini ve gerekliliğini vurgular niteliktedir. Kültür, bir toplumu bir araya getiren temel bir unsur olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda, tarihsel bir derinlik katarak toplumun ortak normlarını şekillendirir. Bu; olaylar, uygulamalar ve kavramlar arasında bir nedensellik ilişkisi oluşturur. Ancak anlam ve değerler, bu tür bir nedensellik zinciri oluştuğunda kolektif temsillere dönüşebilir. Sonuç olarak, kültür, değerlerin göreceliğine yer açarak değişime olanak tanır (Kroeber-Kluckhohn, 1963: 311-354, Akt.Ergun, 2018). Türk kültür devriminin öncü isimlerinden Atatürk, kültürün bir millet için önemini şu sözlerle açıklamıştır:

"...Kültür, bir milletin bütün tarihi seyrini gösteren bir harekettir. Bugün yaşayan milletler varlıklarını ispat ve idame için çalışırlar, fakat onların dayanacağı bir esas, kökünü kendisinden alacağı bir kültürleri bulunmazsa, temel sağlam olmaz. Onun içindir ki tarihlerinde kültür izi bırakmayan milletlerin en nihayet yalnız adları kalmıştır..." (İnan,2009,s.373-374).

Nihayetinde, kültürün derinlemesine işlevleri ve insanlık tarihini biçimlendirmedeki merkezi rolü, onun sadece yüzeysel bir olgu olmadığını açıkça göstermektedir. İnsanlar arasında kimlik oluşturma ve bilgi aktarmanın temel taşı

olarak kabul edilen kültür, soyut kavramlar yoluyla bireyler arasında iletişim kurmanın yanında, geçmişten gelen deneyimleri de gelecek kuşaklara aktarma yeteneğini taşır. Bu bağlamda, kültür; sadece bir toplumu bir araya getiren bir unsur olmanın ötesinde, tarih boyunca evrim geçirerek ve değişerek insan deneyiminin anlamlı bir yansımasını oluşturur.

2.1.1. Türkiye’de Kültürel Miras Ögeleri

Kökeni Arapça olan miras kelimesi ise sıklıkla üç farklı anlamda kullanılmaktadır: Hukuki olarak; kişiye ölen yakınından kalan maddi varlıklar, kalıtım yoluyla gelen çeşitli özellikler ve bir kuşağın gelecek nesillere devrettiği varlıklar (TDK,2023). Yukarıda da bahsedildiği üzere bu değerlerin aktarımı kültürü kültür yapan en temel özelliktir. Geçmişten bugüne gelen ve yine bugünden yarınlara aktarılacak olan her türlü soyut ve somut kültür ögesi "kültürel miras"ı oluşturur.

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı) ve ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) gibi kuruluşlar tarafından hazırlanan sözleşmeler, yönergelerde vb. geçen kültürel miras kategorileri aşağıdaki gibidir:

- 1- Somut kültürel miras: Anıtlar, binalar, sanat eserleri veya el işleri, kitaplar gibi maddi varlıkları içerir. Kendi içerisinde taşınır ve taşınmaz olarak ikiye ayrılır.
- 2- Sualtı kültürel mirası: Su altındaki batıklar, kalıntılar ve sualtı kentleri gibi unsurları içerir.
- 3- Soyut kültürel miras: Folklor, gelenekler, masallar ve efsaneler gibi somut olmayan unsurları içerir.
- 4- Doğal miras: Coğrafi izler, doğal çevre, vb. tabiat varlıklarını içerir (ISMEP,2014).

Türkiye'nin bu kategorilerde bulunan ve UNESCO'nun dünya mirasları listesine giren birçok kültürel miras ögesi mevcuttur. 17'si kültürel ve 2'si karma (kültürel ve doğal) toplamda 19 mirası bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacına uygunluğu açısından "somut olmayan kültürel miras ögeleri" metnin devamını oluşturacaktır.

2.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilirliği

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı'nın (UNESCO) 17 Ekim 2003 tarihli Paris'te gerçekleştirdiği 32. genel konferansında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, taraflarca kabul edilmiştir. Türkiye'nin sözleşmeye taraf olması ise 27 Mart 2006'da gerçekleşmiştir (UNESCO,2023). Somut olmayan

kültürel miras teriminin ortaya çıktığı bu sözleşme; somut olmayan kültürel mirasın tanımını, önemini, koruma ve aktarma yollarını özellikle içermektedir.

Sözleşmenin 2. maddesinin ve 1. fıkrasında "somut olmayan kültürel miras"ın tanımı şöyledir: " ‘Somut olmayan kültürel miras’ toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar- anlamına gelir." 2. fıkrasında ise somut olmayan kültürel mirasın özellikle kapsadığı alanlar belirtilmiştir. Bunlar;

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği (UNESCO, 2003).

Türkiye'nin Aralık 2023 itibariyle somut olmayan kültürel miras listelerine kayıtlı olan 30 tane kültürel ögesi bulunmaktadır. Liste aşağıdaki gibidir:

1. Meddahlık Geleneği (2008)
2. Mevlevi Sema Törenleri (2008)
3. Âşıklık Geleneği (2009)
4. Karagöz (2009)
5. Nevruz (2009)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer, 2010)
7. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010)
8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)
9. Geleneksel Tören Keşkeği (2011)
10. Mesir Macunu Festivali (2012)
11. Türk Kahvesi ve Geleneği (2013)
12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014)
13. İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (2016)
14. Geleneksel Çini Sanatı (2016)
15. Bahar Bayramı Hıdırellez (2017)
16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (2018)
17. Geleneksel Türk Okçuluğu (2019)
18. Minyatür Sanatı (Azerbaycan, İran ve Özbekistan ile Ortak Dosya) (2020)

19. Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool, Mangala / Göçürme (2020)
  20. Hüsn-i Hat, Türkiye’de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı (2021)
  21. Çay Kültürü: Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembolü (2022)
  22. İpek Böcekçiliği ve Dokuma için İpeğin Geleneksel Üretimi (2022)
  23. Nasreddin Hoca/Molla Nesreddin/Molla Ependi/Apendi/Afendi Kozhanasyr Fıkra Anlatma Geleneği (2022)
  24. Tezhip/Tazhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik (Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti, Tacikistan ve Özbekistan ile ortak dosya, 2023)
  25. İftar/Eftari/İftar/İftor ve Sosyo-Kültürel Gelenekleri (Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti ve Özbekistan ile ortak dosya, 2023)
  26. Balaban/Mey Zanaatkârlığı ve İcra Sanatı (Azerbaycan ile ortak dosya, 2023)
  27. Sedef Kakma İşçiliği (Azerbaycan ile ortak dosya, 2023)
- UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi
28. Islık Dili (2017)
  29. Geleneksel Ahlat Taş İşçiliği (2022)
  30. Zeytin Yetiştiriciliği ile İlgili Geleneksel Bilgi, Yöntem ve Uygulamalar (2023) (UNESCO, 2023)

Sözleşmede somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliği, değer kazanması ve korunması hakkında alınabilecek önlemler üzerinde de durulmuştur. Bireylerin bu konuda duyarlılık kazanabilmesi için okul içi ve okul dışı eğitimin aracı olarak kültürel mirası aktarmadaki rolünün önemli olduğu da görülmektedir. Görünen o ki, somut olmayan mirasın en önemli özelliklerinden ve var olma nedenlerinden biri de nesiller arasındaki aktarıma dayanıyor olmasıdır. Bununla beraber, eğitim ise kültürel mirasın yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için bir köprü görevi görmekte ve bireylere kendi kültürel kimliklerini anlamaları için gerekli araçları sağlamaktadır.

2.1.3. Eğitimde Kültürel Mirasın Rolü

İnsanlık, edindiği bilgileri, yaşam biçimlerini, inançlarını; kısaca var ettiği maddi ve manevi her olguyu kuşaktan kuşağa aktaran ve toplumsal evrimini şekillendiren iki önemli kavramın arasındadır: Eğitim ve Kültür. Birbirini besleyen bu iki kavram insanların geçmişten bugüne getirdiği mirasın temelinde bulunmaktadır.

Mevcut bilgi ve araştırmalara bakıldığında "eğitim" ile ilgili bir çok tanımın yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan en çok kabul göreni; "bireyde istenilen yönde bir davranış değişikliği oluşturmak"tır. Bu davranış değiştirme süreci kültürü de içinde barındırmaktadır. Eğitim kurumlarında öğretilen her türlü bilgi "kültürleme"nin alt başlıklarından biri olan "kasıtlı kültürleme" için örnek niteliğindedir. Öyleyse eğitimin tanımı için şu cümleyi kurmak yerinde olacaktır: Bireydeki arzu edilen davranış değişikliklerini, yaşantılar ve bilinçli kültürel etkileme ile gerçekleştirme sürecine eğitim denir (Demirel, 2012).

Eğitim; ğretimi kapsamakla birlikte okullarda düzenlenen, denetlenen ve yapılandırılan öğretme etkinlikleri "ğretim" olarak adlandırılır ve formal eğitimin içinde bulunur (Erden, 2011). Kültürel aktarma informal ve formal yollarla yapılabilir. Gelenekler ve kültürel kalıplar daha çok informal yollardan aktarılmaktadır. Formal olarak, kültürün aktarımı okullar aracılığıyla çeşitli yollarla gerçekleşebilir. Normları, değerleri ve bilgiyi içeren kültür aktarımı ğretim ile sağlanmaktadır (Tezcan,1984).

Hemen hemen bütün eğitim kitaplarına bakıldığında eğitimin kültürle olan ilişkisi mutlaka ele alınmıştır. Öyle ki; eğitimin diğer tanımlarından biri olan " kasıtlı kültürleme", kültürel mirası aktarma aynı zamanda eğitimin ilk sırada gelen işlevlerinden birisidir (Erden, 2011).

Kültürel mirası gelecek nesillere ulaştırmada ilk görevleri üstlenen yapılanmalardan olan eğitim kurumları, kültürel değer ve bilgilerin nesilden nesile aktarılmasına olanak tanımaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere korunması milletlerce oldukça önemli olan soyut miras da özellikle ğretim ile gelecek nesillere aktarılmaktadır.

Kültürel mirasın sadece somut öğelerden ibaret olmadığını unutmamak önemlidir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılması en az somut kültürel mirasın korunması ve aktarılması kadar dikkat isteyen bir konudur. Toplumsal bağların güçlenmesi, kültürel kimliğin korunması ve sürdürülebilirlik açısından önemleri daha fazla konuşulsa da kökenlerinin anlaşılması bakımından da önemli bir rol oynamaktadır. Bu aktarım sürecinde çalışmanın odak noktasına uygunluğu kapsamında da ele alınacak temel öğelerden biri olan mitoloji gibi unsurların önemli bir yer tutmasına karşın özellikle eğitim alanında yeteri kadar üzerine dşlmemektedir. Mitoloji, bir toplumun köklerini ve inançlarını yansıtan bir unsurdur. Türk mitolojisi ise, bu topraklarda binlerce yıl boyunca süregelen soyut kültürel mirası temsil etmektedir.

Bugüne yaklaştıkça Türk mitolojisine ait araştırmalar, çalışmalar ve Türk mitolojisinden ilham alınarak ortaya çıkarılan her türlü sanatsal çalışmalarda da yavaş da olsa bir artış görülmekle birlikte eğitim, özellikle kendisiyle ilişkili olarak sanat eğitimi alanında yüzeysel de olsa aktarılan bir konu olmadığı görülmektedir.

Mitoloji, kültürel sembollerin ve sanatın kaynağı olarak görülebilir. Bu semboller ve sanat eserleri, kültürel mirasın bir parçası olarak sürdürülebilirliği desteklemektedir. UNESCO'nun hazırladığı SOKÜM listesinde bulunan öğelerin birçoğunun derinliğine inildiğinde çalışmanın ana hatlarından biri olan Türk mitolojisini içerdiği; destanlar, el sanatları, ritüellere vb. kaynaklık ettiği ve bir beslenme organı olduğu görülmektedir. Ancak direkt olarak Türk Mitolojisi somut olmayan kültürel miras kategorisinde bulunmamaktadır. Yine de belirtmekte yarar vardır ki; 2001'de yayınlanan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı: Adaylık Dosyaları Hazırlama Kılavuzu'nda folklorun tanımı ve türleri belirtilmiştir. Halk kültürünün dayandığı geleneksel yaratımların tamamı folkloru oluşturur ve türleri arasında ritüel, el sanatları, dans, edebiyat vb. olduğu gibi mitoloji de bulunmaktadır (UNESCO,2001). Bununla beraber UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi sadece bir tanıtım platformu olup, bir öğenin listede yer almaması o öğenin kültürel miras olarak göz ardı edilebilir olduğu anlamına gelmemektedir.

2.2. Mit ve Mitoloji

Mitoloji, insanların dünya ve evreni anlama, açıklama ve şekillendirme çabalarının bir sonucudur. Tarih boyunca farklı kültürler; efsaneler, tanrılar ve kahramanlar aracılığıyla mitolojik hikayeler oluşturmuşlardır. Bu hikayeler; toplumların değerleri, inançları ve kimliklerini şekillendirmiştir. Bununla da kalmamış, yaratıcı düşüncüyü teşvik etmiştir. Sanat, edebiyat ve felsefe gibi birçok alanda ilham kaynağı olmuştur.

Dinler tarihçisi Mircea Eliade (2001) mitleri, kozmosa dahil olan her şeyin nasıl yaratıldığı ve nasıl var olmaya başladığının anlatıldığı bir öykü olarak tanımlamaktadır. Bu bir insan davranışı, bir bitki türü veya kozmosun kendisi gibi herhangi bir şey olabilmektedir. Ve mitler bu öykülemeyi de çoğunlukla doğaüstü sayılacak varlıklar vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Ancak mitlerin konusunu oluşturan varlıklar yalnızca doğaüstü değildir. Efsanelerin yanı sıra özellikle destanlar da toplumların kültürlerinde mitoloji kapsamına girmekte olan olaylardandır.

Efsaneler doğüstü varlık veya olaylara dayandırılırken destanların konusunu genellikle yaşamış veya tarihte yaşadığına inanılan insanların kahramanlıkları ve başlarından geçen olaylar oluşturur (Çoruhlu, 2002). Mitoloji ise bu sözü geçen olayları inceleyen bir bilim dalıdır (Ögel,2010).

Özellikle insanlık tarihinin erken devirlerinde mitlerin ortaya çıkış nedeni dindir (Çoruhlu,2002). Ancak mitoloji çalışmaları, dini tarih analizleriyle sıkı bir bağa sahip olmasına karşın yalnızca din ile sınırlı bir disiplin değildir (Ögel,2010). Mitler, insanların dünyayı anlama ve anlamlandırma çabalarının bir parçasıdır ve bu nedenle sadece dini bağlamla sınırlı değildir. Bununla birlikte, insanların dinle ilgili olmayan davranışları ve aktiviteleri dahi, doğüstü varlıkların eylemleriyle paralellikler göstermektedir (Eliade,2001). Örneğin, belirli bir mekanı veya nesneyi koruma amaçlı yapılan ritüeller veya doğa olaylarına karşı korunma yöntemleri gibi davranışlar buna örnek olarak verilebilir.

Özellikle dünya mitolojilerinde (Mısır,İskandinav, Yunan, vb.) ve Türk mitolojisinde de sıklıkla görülen hatta mitolojilerin özü olarak ortaya çıkan "tanrılar" son derece fazladır. Eski dünyada "tanrılar" soyut kişiliklere sahip, tamamen soyut yaşamlar süren doğüstü varlıklar değildir. Bu dönemlerde mitoloji teolojiyle değil, insanın yaşantısıyla ilgilidir. Tanrıların insanlardan çok da farklı özellikleri yoktur ve dünyadaki diğer canlılar gibi aynı ilahi kökten türemişlerdir. Ayrıca onların varlığı doğa olayları ve insanların duygusal dünyasındaki gibi güçlü duygulardan da farklı değildir. Ağacı, taşı veya gökteki varlıkları kutsal kılan şey "diğerlik (farklı,öteki)" özelliğidir. Örneğin, insana verilmemiş olan ağacın kendini uğraşsız yenileyebilme özelliği gibi. Mitoloji, insanın karşılaştığı zorluklarla başa çıkmasına yardımcı olmak için tasarlanmıştır (Armstrong, 2006). Dolayısıyla yaşamı anlamlandırma çabası çerçevesinde ortaya çıktığı düşünülen mitolojinin eski bir eğitim ve mantık sistemi olduğunu düşünmek de yanlış olmayacaktır. Mitoloji, olaylar yerine olayların çıkış sebepleri üzerinde durur ve onları açıklamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de direkt olarak anlatmak yerine sembollerini araç olarak kullanmaktadır (Bayat,2005).

Bu alanda zamanla artan çalışmalar mitlerin kategorilere ayrılmasını sağlamıştır. Mitler genel ve özel olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Genel kategoriye giren mitler adından da anlaşılacağı üzere dünyanın hemen hemen bütün milletlerinde görülen mitlerdir ve kendi altında kozmogoni, türeyiş, takvim ve ilk insanın yaratılmasıyla ilgili mitler olmak üzere dört kategoride incelemek mümkündür. Bunlar:

1. Kozmogoni Mitleri: Dünya'nın ve evrenin nasıl yaratıldığını açıklayan mitler sınıfına girer (Bayat,2005). Kökenle ilgili mitler, yapısal olarak kozmogoni mitine benzeyen bir yapıya sahiptir. Dünya'nın yaratılışı, tüm yaratılışlar arasında en mükemmeli olduğundan, kozmogoni her tür yaratılış için bir model olarak kullanılabilir (Eliade,2001).
2. Türeyiş Mitleri: Diğer adıyla antropogonik mitler, insan soylarının kökeninin ve türeyişlerinin anlatıldığı öykülerdir. İlk insanın yaratılışına dair bu mitler, kozmogonik mitlerin bir parçası olarak kabul edilir. Makro kozmosun oluşturulmasıyla ilgili anlatılar evrenin, dünyanın ve doğanın yaratılmasını ele alırken, mikro kozmosun oluşturulmasıyla ilgili olanlar ise insanın yaratılışını anlatır (Uslu,2016). Bu mitler kutsal ataların ve onların soy gruplarının nasıl doğduğunu açıklar niteliğe sahiptir (Bayat,2005).
3. İlk İnsanın Yaratılmasıyla İlgili Mitler: Kozmosun ve tabiatın yaratılmasından sonra ilk insanın nasıl yaratıldığını anlatan mitlerdir ve kozmogonik mitin doğadan topluma evrilme sürecini sembolize eder. Aynı zamanda kozmogonik anlatının toplumsal dile adapte edilerek aktarılmasına olanak tanır (Bayat,2005).
4. Takvim Mitleri: Bir toplumun veya ırkın günlük yaşamını ve sosyal yaşamını düzenlemek için önemli bir unsurdur. Bu mitler, günlük yaşamın ritmini belirleyerek, toplumun yaşantısını düzenler ve aynı zamanda ırkın tarihî belleğini şekillendirir. Ayrıca, doğa ile olan bağlantıları ve evrensel ölçekteki periyodik tekrarlamaların ritmine uygun davranış tarzını düzenler (Beydili, 2004).

Özel kategoriye giren mitler ise coğrafi ve kültürel özellikler gibi sebeplerden kaynaklanan, dünyanın her milletinde mevcut olmayan ve belirli halklarda görülen mitlerdir. Bunlar:

1. Teogoni (Tanrılarla ilgili) Mitleri: Tanrılara dair mitler genellikle primitif yaşam koşullarına sahip kavimlerde ortaya çıkmaz. Esasen kozmogonik mitlerle ilişkilendirilen bu mitler, evrenin yaratılmasında tanrıların rolünü vurgular ve tanrıların veya Türk mitolojisinde olduğu gibi, önemli ruhların ortaya çıkma nedenlerini açıklar.
2. Etilojik (Köken) Mitler: Mitoloji, somut ve soyut kavramları simgesel bir şekilde açıklamamanın rolünü üstlenir. Bu tür mitlere genellikle köken mitleri veya açıklayıcı mitler adı verilir. İkel toplumlarda mitolojik inançlara sahip kavimler arasında, köken mitleri daha yaygın olarak gelişmiştir. Ancak bu mitlerin izleri neredeyse tüm toplumlarda bulunduğu için, genel kategorideki mitlerle daha fazla benzerlik taşır.

3. Eskatoloji (Dünyanın sonuyla ilgili) Mitleri: Kıyamet, bu olayın nedenleri, belirtileri gibi konularda çeşitli anlatılar bu mitlerin oluşmasına sebep olur. Bazı primitif toplumlarda dünyanın sonu düşüncesi olmasa da, tufan ya da dünyayı etkileyebilecek kozmik olaylarla ilgili mitlere rastlanır. Dünyanın sonu ile ilgili mitler, geleceği öngören kehanetlerin bir yansıması olarak kabul edilebilir ve bu mitler, kozmik bilgilerin sembolik bir şekilde ifade edilmiş şekliyle özgün bir karaktere sahiptir.

4. Totem Mitleri: Totem mitleri, toplulukların bir hayvan, bitki veya cansız bir nesne ile özdeşleştirilmesini ve atalar-tanrı bağlamının birleştiği mitlerdir. Bu mitlerde, ataların hem kabile tanrıları hem de soyun sembolü olduğu fikri öne çıkar. Ancak, bütün hayvan öykülerini totem miti olarak adlandırmak doğru değildir (Bayat,2005). Totemizm için bir hayvandan, bitkiden vb. türemenin yanı sıra, o toplumda sosyal organizasyon ve model olma niteliğine de ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, bireyden bireye değil, boylar ve türler arasında bir ilişki kurulur; totem, koruyucu bir rol üstlenir (Uslu, 2016).

5. Kahramanlık Mitleri: Bu mitler özel bir kategoride olmalarına rağmen, bazı toplumlarda geniş bir alanda yayılım göstermişlerdir. Örneğin Türk mitolojisindeki kurtarıcı kahramanlar zaman içinde destanlara evrilmiştir. Bu kahramanlar, halkın beklentilerini yerine getirme amacıyla büyük bir görevle donatılmışlardır, bu da onları bireysel karakterlerinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Öte yandan, Yunan mitolojisinde durum farklıdır. Yunan kahramanları bireysel özelliklere sahiptirler ve hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır. Ancak Türk kahramanları, idealize edilmiş karakterler olarak anlatılmıştır (Bayat,2005).

2.2.1. Türk Mitolojisi ve Temel Özellikleri

Türk mitolojisinden önce Türklerin tarihine biraz da olsa değinmek gerekmektedir. MÖ 1700 tarihiyle beraber Orta Asya'da göçebe ve savaşçı bir topluluğa ait kültür ortaya çıkmaya başlamıştır. Altaylara ve Tanrı Dağlarına kadar yayılan bu insanlara Andronovo insanı denilmiştir . Bu kavim Hunlara ve Göktürlere kadar devam etmiştir (Ögel, 1984).

Türk tarihindeki başlangıç belirsiz olmasına rağmen, MÖ 3000 yıllarında Altaylarda Oğuz tipi brakisefal beyaz bir ırkın varlığı saptanmıştır (Taşağıl,2015). Büyük Kingan Dağları'ndan başlayarak Baykal Gölü havzasına, oradan Altay Dağları boyunca İtil Nehri havzasına kadar uzanan, Hazar Denizi havzasını, Hindikuş'u,

Pamir'i, Karakum ve Karanlık Dağlar'ı geçerek Sarı Nehir aracılığıyla tekrar Kingan Dağları'na ulaşan bir çember içinde bulunan bölgeye Orta Asya yaylası adı verilir (İnan,1930). Türklerin anavatanı olarak kabul edilen bu yayla, çeşitli coğrafi özelliklere ve doğal zenginliklere ev sahipliği yaparak Orta Asya kültürünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Araştırmalara bakıldığında tam şekliyle bugün Yakutlar ve Altaylılarda bulunan Türk mitolojisi (Ülken,2007) , köklü bir tarih ve kültür mirasıyla örülü olan Türklerin anlatılarını, efsanelerini ve kutsal inançlarını içeren zengin bir kavramdır. Bu mitoloji, Orta Asya'dan bugüne kadar uzanan derin bir geçmişe sahiptir ve Türklerin göçebe yaşam tarzı, kahramanlık hikayeleri, destanlar, tanrı ve tanrıçalar, ruhlar, efsanevi yaratıklar ve kozmogonik anlatılar gibi çeşitli unsurları içermektedir. Türk mitolojisinin karmaşıklığı, çeşitli coğrafyalara ve tarih dönemlerine yayılan farklı Türk boylarının, çevredeki diğer toplulukların ve kültürlerinin etkileşimlerinden kaynaklanmaktadır ve Türk toplumlarının dünya görüşünü, inanç sistemini ve kültürel kimliğini derinlemesine anlamak için mühim bir kaynaktır.

Türk mitolojisini diğer mitolojilerden ayıran bir takım temel özellikler vardır ki bunlar Türk mitolojisi hakkında araştırma yapabilmek için bilinmesi gereken temel özelliklerdir. Öncelikle çok tanrıcılık inancı görünmez, türeme ve ruhlarla ilgili mitler ağırlıktadır. Ayrıca Türk mitolojisiyle ilgili metinler dağınıktır ve Şamanist inançlar içinde dağılmıştır (Bayat,2005).

Tarih boyunca Türkler birçok dinin ve inanç sisteminin etkisi altında bulunmuşlardır. Bunlar; Totemizm, Animizm, Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik, Maniheizm ve çeşitli kültürlerden oluşmaktadır. Bu kültürler ise; Atalar Kültü, Gök Tanrı Kültü ve Tabiat Kültürleri'dir (Artun, 2007). Her ikisi de insanların dünyayı anlamak, ahlaki değerlere sahip olmak ve toplumsal düzeni sürdürmek için kullanılan araçlar olduğundan mitoloji ve din arasındaki sınırlar belirsiz olabilir ve bir kültürde birinin diğerini etkileyip dönüştürmesi yaygın olabilir. Her ne kadar mitoloji tanımlarının içinde eski insanın eğitim sistemi olduğu ibaresi yer alsada da mitolojinin dini inanışlarla olan ilişkisi de göz önünde bulundurulmalıdır.

Eliade'ye (1999) göre; dünyada bütünüyle saf bir şekilde değişmeden geçmişten bugüne gelebilen bir dinsel olguyla karşılaşmak pek mümkün değildir. Taş öncesi devirlerden kalan dini ve büyüsel olguların hepsi olmasada da belirli bir bölümü insanlığın sonraki dini inanışlarında ve mitlerinde korunduğu kesinlik ifade edebilir. Bu manevi mirasa dahil olan dini, mitolojik olgular ve bunların çeşitli tekniklerinin bir

kısmı korunduğu gibi bir kısmı da kültürel etkileşimlerle düzenli olarak değişmiş, gelişmiş veya eksilmiştir (Eliade, 1999). Çoruhlu (2002) da aynı şekilde Türk mitolojisinin paleolitik devirlerden beri gelişmeye başladığını ve bozkır kültüründe yeniden şekillendiğini yazmıştır.

2.2.2. Şamanizm

Şamanizm özellikle Orta ve Kuzey Asya'da bulunan kavimlerin hayatında görülen dinsel, mistik bir "dini" kavram olarak ortaya çıkmaktadır ve Türk mitolojisinden motifleri bünyesinde bulundurmaktadır. Şamanizm'e ait ritüel ve ayinleri meydana getiren kişiye ise şaman, Türkçe-Tatarca'da ise "kam" denilmektedir (Eliade,1999). İslamiyet öncesi hem sosyal hem de kültürel hayatın iplerini elinde tutan Şamanlık Türk kültürünün bütün yönlerini kapsamakla birlikte İslamiyetten sonra da Türk kültüründen tamamen yok olup silinmemiştir (Gültepe, 2015).

Şamanizm, temel olarak büyüsel ve sihirsel etkinliklere dayanır. Yaşam; gök, yer ve yeraltı olmak üzere üç aleme ayrılmıştır. Gökyüzünde yaşayan varlıklar iyi, yer altında yaşayan varlıklar ise kötü olarak nitelendirilmiştir. Orta katman olan yeryüzünde yaşayan insanlar ise bu iki alem arasında denge kurmak durumundadır. Bu dengeyi insanlar adına sağlayan kişi ise şamandır. (Şener, 2003). Yukarı, aşağı, iyi, kötü ve denge kavramları diğer dünya mitlerinde de görülen ikiciliği (düalizm) oluşturmaktadır.

Türk kozmolojisi ve mitolojisindeki sembol ve olgulara bakıldığında Şamanizm ile dolaylı yoldan bağlantılı veya doğrudan Şamanizm ile ilişkilendirildiği görülmektedir. İslamiyet öncesi Türk destanlarında, dinsel dualar ve ayinlerde, eski yazıtlarda; bu sembol, figür ve olaylar yer almaktadır.

2.2.3. İslamiyet Öncesi Türk Destanlarında Mitolojik Olgular

Koşma veya mani dörtlükler ile yazılan toplumsal, kişisel, tarihi, vb. olayların öyküleme tekniği ile aktaran nazım şekline destan adı verilir. Ayrıca evrenin ve insanlığın yaratılması, hayatta kalma, olağanüstü durumlar ile ilgili olayların anlatılması da destana dahildir. Toplumun ortak yargı ve görüşlerini yansıtan destanların yazarı bütün toplum yani diğer bir söyleyişle anonimdir ve temeli mitolojilere dayanmaktadır.

Türk destanları, evrenin ve insanın yaratılışı, Türk milletinin ortaya çıkışı ve bazı Türk devletlerinin kuruluşlarından, yok oluşlarına, zafer ve yenilgilerine kadar bir çok açıklayıcı hikayeyi bünyesinde barındırmaktadır.

Prof. Dr. Umay Günay sınıflandırmasına göre İslamiyetin kabulünden önceki

Türk destanları:

Altay - Yakutlarda

- Yaratılış Destanı

Sakalar Dönemi

- Alp Er Tunga Destanı

- Şu Destanı

Hun Dönemi

- Oğuz Kağan Destanı

Köktürk Dönemi

- Bozkurt Destanı

- Ergenekon Destanı

Uygur Dönemi

- Türeyiş Destanı

- Göç Destanı

Prof. Dr. Ali Öztürk'ün sınıflandırmasına göre Şamanist devlet yönetiminden kaynaklanan destanlar

- Alp Er Tunga Destanı

- Şu- Destanı

- Oğuz Kağan Destanı

- Göktürk destanlarından Bozkurt ve Ergenekon Destanları

- Uygur destanlarından Türeyiş, Mani dininin kabulü ve Göç Destanı (Gültepe,2015).

Aşağıda Türklere ait Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Yaratılış Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Türeyiş ve Göç Destanları örnek oluşturmak üzere özet bir şekilde verilmiştir:

Bozkurt Destanı

Bozkurt Destanı, Türklerin (Tukyu) batıda, Garp Denizi veya Hazar Denizi'nin batı yakasında yaşadığı bir dönemde geçmektedir. Destan, komşu bir kavmin Tukyuları topluca katletmesinden sonra geriye kalan tek bir delikanlının dişi bir kurt tarafından kurtarılmasıyla ve kurdun bu gençten gebe kalarak on tane oğlan çocuğu

doğurmasıyla devam etmektedir. Bu çocuklardan biri A-see-na (Şane) ismini almış, bir süre sonra hükümdar olan kardeşlerden biri nereden geldiğini unutmamak için çadırının girişinin önüne üzerinde bir kurt başı bulunan bayrak dikmiştir (Gökalp,1976).

Türeyiş Destanı

Bu destan, Hun hükümdarının iki efsanevi güzellikteki iki kızının bozkurt formuna giren tanrılarla evlendirilmesini ve bu evlilikten doğan Dokuz Oğuz-On Uygur çocukların bozkurt ruhunu taşıyarak soyunun devamını sağlamasını anlatmaktadır (Banarlı,1983).

Ergenekon Destanı

Moğollarda Oğuz Han soyundan İl Han'ın hükümdarlığı sırasında Tatarların hükümdarı Sevinç Han Moğol ülkesine savaş açmış ve İl Han'ın ordusunu yenilgiye uğratarak halkının çoğunu katletmiştir. Sadece İl Han'ın küçük oğlu Kıyan ve eşi, yeğeni Tukuz ve eşi hayatta kalmıştır. Bu dört kişi, düşmandan kaçmak için yola koyulmuş ve yüksek bir dağ geçidinden geçerek verimli, güvenli ve cennetvari bir yere ulaşmışlardır. Tanrı'ya şükreden bu insanlar, burada kalmaya karar vermiş ve bu yere "Ergenekon" adını vermişlerdir.

Yüzyıllarca burada kalan ve çoğalan Kıyan ve Tukuz'un kavmi artık Ergenekon'a sığamaz hale gelmişlerdir. Dağ geçidinin yeri unutulmuş olduğundan, bir demirci dağın demirden oluşan kısmını eriterek bir geçit açılabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine, odun ve kömür kullanarak demiri eritmiş ve bir geçit açmışlardır. Türkler buradan çıkarak eski yurtlarına dönmüş ve geçmişin intikamını almışlardır.

Bu destanla ilgili önemli bir durum vardır. Gerçek, tarihsel olaylarla paralellik gösterdiğinden bahseden Gültepe aynı zamanda, Türklerin o zamanlarda da demircilik ile uğraştığını, Ergenekon adının verildiği coğrafi alanın Hunların dağılmasından sonra Göktürklerin Altay Dağları etrafına çekilip demircilik yaptıkları yerle örtüşüğünü yazmıştır (Gültepe, 2015).

Oğuz Kağan Destanı

Oğuz Kağan Destanı Ay Kağan'ın oğlu Oğuz Kağan'ın doğumu ve yaşamı etrafında gelişen olayları anlatmaktadır. Oğuz Kağan, doğduğunda yüzü gök, ağzı ateş

gibi, gözleri ela ve saç kaşı siyah olarak tasvir edilmiştir. Annesinden bir kez süt içtikten sonra daha içmemiş ve çiğ et yiyip şarap içmiştir. Hızla büyüüp yiğit bir avcı olmuştur. Büyük bir ormanda yaşayan ve insanlarla beslenen bir canavarı öldürerek bir yiğit olmuş, cesaretini kanıtlamıştır

Oğuz Kağan, Altun Kağan ile dostane ilişkiler kurmuş, ancak Urum Kağan'a karşı savaş açmıştır. Gökyüzünden gelen mavi bir kurt ona savaşta yardım etmiştir. Savaşta başarılı olmuş ve Urum Kağan'ın topraklarını ele geçirmiştir.

Bir gün, Tanrı'ya dua ederken gökten düşen bir ışığın içinde çok güzel bir kız görmüş ve onunla evlenmiştir. Bu evlilikten Gün, Ay ve Yıldız isimli üç oğlu olmuştur. Daha sonra, bir gölün ortasındaki ağaç kovuğunda bir kızla evlenmiş ve bu evlilikten de Gök, Dağ ve Deniz isimli üç oğlu olmuştur. Yanındaki bilge Ulu Türük, bir rüyasında doğudan batıya uzanan altın bir yay ve kuzeye doğru giden üç gümüş ok görmüş ve bu rüyayı Oğuz Kağan'a anlatmıştır. Bu rüya üzerine Oğuz Kağan, yurdunu oğulları arasında paylaştırmaya karar vermiştir.

"Ey oğullarım! Ben çok yaşadım. Çok savaşlar gördüm. Mızrak ile çok ok attım. Aygır ile çok yürüdüm. Düşmanları ağlattım. Dostlarımı ben güldürdüm. Gök Tanrı'ya borcumu ödedim. Sizlere de yurdumu veriyorum." sözleri Oğuz Kağan destanının son sözleridir. Uygur alfabesiyle yazılmıştır ve yazmanın bu kısmından sonraki bölümü eksiktir (Banarlı,1983).

Yaratılış Destanı

Başlangıçta uçsuz bucaksız bir okyanustan ibaret olan dünyada Tanrı Ülgen; suyun üzerinde konacak bir yer ararken, göklerden gelen bir emirle hareket etmiş ve sudan çıkan bir taş parçasını yakalayarak üzerine konmuştur. Yine göklerden gelen bir emirle duraksayan Ülgen, gökleri ve insanları yaratmak için ilham almıştır ancak nasıl yapacağını bilmemektedir. Bunun üzerine suların içinde yaşayan Ak-Ana, suyun üstünde görünerek Ülgen'e "Eğer bir şeyler yaratmak istiyorsan, 'Yaptım oldu!' de, 'Yaptım olmadı!' deme!" diyerek öğüt verdikten sonra denizlere dalarak kaybolmuştur.

Bu öğüdü hatırlayan Ülgen, yeri ve gökyüzünü yaratmış, ardından Dünya'yı desteklemesi için üç büyük balık yerleştirmiştir. Bir gün, denizin üzerinde yüzen bir kaya parçasının üzerinde insana benzeyen kil parçası görmüş ve bu varlığa Erlik adını vererek, onu insanlığın atası olarak kabul etmiştir. Ancak Erlik, zamanla hırs ve

kötülükle dolup, Ülgen'i kıskanarak kendini daha üstün görmeye başlaması üzerine Ülgen, insanları koruyacak Mandı-Şire'yi ve insanlara liderlik edecek May-Tere'yi yaratmıştır.

Bu destanda Ülgen kâinatın ve her şeyin yaratıcısı olma konumundan çok uzaktır. En yüce Tanrı'dan ilham alarak bütün bunları yapabilmiştir. Daha çok yardımcı Tanrı/Ruh konumunda olup seviyesi Büyük Tanrı'dan düşüktür (Ögel,2010).

Göç Destanı

Bir gece, iki nehir arasındaki bir ağacın üzerine gökyüzünden kutsal mavi bir ışık inen ağacın zamanla büyüyen ve kabaran gövdesinden aylar sonra beş çocuk dünyaya gelmiştir. Bu çocukları Tanrı'nın hediyesi olarak kabul edip onlara saygı gösteren halk zamanla, en üstün olan çocuğu hakan olarak seçip tahta oturtmuşlardır.

Uzun zaman sonra, Uygur tahtına yeni bir hükümdar çıkmıştır. Bu hükümdar, Çinlilerle devam eden savaşı sona erdirmek için oğlu Gali Tigin'i Çin prensesi Kiyu Liyen ile evlendirmeye karar vererek prensesin sarayını Hatun Dağı'na yaptırmıştır. Han, Çin elçilerinin bu evlilik karşılığında Tanrı Dağı'ndaki kutsal "Kutlu Dağ"ın kendilerine verilmesi talebini kabul ettikten kısa bir süre sonra büyük bir kıtlık baş göstermiş ve Tigin ölmüştür.

Bugu Han'ın çocuklarının birinin yönetimi sırasında, canlı ve cansız tüm varlıkların "Göç! Göç!" diye bağırdıkları duyulmuştur. Uygurlar, bu ilahi emre uyararak yurtlarını terk etmişlerdir, ancak gittikleri her yerde bu sesleri duymaya devam etmişlerdir. Sonunda, geldikleri bir yerde sesler kesilmiş ve buraya yerleşmeye karar vererek beş şehir inşa etmişlerdir, bu yere "Beş Balık" adını vermişlerdir (Banarlı, 1983).

Bu destan vatandan bir parça bile vermenin zamanla yurdu nasıl yok ettiğini anlatan bir destan olmasının yanı sıra ağaçtan türeme motifini de bünyesinde barındırmaktadır.

İslamiyet öncesi Türk destanlarına bakıldığında belli başlı mitolojik olgular ve karakterler göze çarpmaktadır. Bunların arasında kurt, ağaç, dağ, ışık, su, ateş gibi doğayla ilişkili motiflerin yanı sıra bozkurt ve ağaçtan türeme; Ak Ana, Ülgen ve Erlik gibi tanrısal ruhlar da görülmektedir.

2.2.4. Türk Mitolojisinde Öne Çıkan Semboller ve Figürler

2.2.4.1. Hayvanlar ve Diğer Tabiat Varlıkları

Türk destanlarında ve inanışlarında birçok hayvandan söz etmek mümkündür. Bunlardan kaplan, pars, kurt, ayı, at, domuz, balık, kuğu, kartal gibi yırtıcı kuşlar, ejderha gibi simgesel yaratıklar başlıcalarıdır (Ögel,1995). Bunların yanında doğa varlıklarına tabi olan birçok yer-su ruhları ve çeşitli doğa kültleri bulunmaktadır. Aşağıda birkaçına değinilmiştir.

Bozkurt (Börü)

Kurt, Türklerle özdeşleşen önemli ve kusal sayılan hayvanlardan biridir ve birden fazla işlevi yerine getirir. Destanlarda da görüldüğü üzere hem Tanrı sureti, hem ana, hem ata olmuş; Türk halkına karşı yol gösterici ve kurtarıcı olarak ön plana çıkmaktadır. Bunlarla birlikte savaş ve kahramanlık sembolüdür.

Altay şamanlarının dualarında ve tasvirlerinde de kurt motifine ratlanmaktadır. Kurt, şamanı göğe yükselten ve bu esnada kötü ruhlardan koruyan bir figürdür. Bazen de bir binek hayvanı olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Ayrıca gök ile bağlantılıdır ve kurda verilen bozkurt veya gökbörü isimleri de bu kutsallığı desteklemektedir. Bütün bu özellikle dolayısı ile bu kutsal hayvan Türk topluluklarında kağanlık göstergesi olmuş, tuğlarda kullanılmıştır (Gültepe, 2015).

Ejderha (Evren)

Özellikle Doğu Asya ülkeleriyle ilişkilendirilen ejderha motifi Çin'den gelerek Türk mitolojisinde de kendine bir yer bulmuştur (Ögel,1995). Türk kavimlerinde Büke, Luu, Kök Luu, Evren, Nek olarak da adlandırılmıştır. Kaşgari'nin de aktardığı üzere evren; bereketi, bolluğu, suyu ve yağmuru temsil ettiği gibi kozmik anlamlar da taşımaktadır. Ayrıca baharın, mavi ve yeşilin, doğu yönünün ve ağacın simgesidir.

Ejderhaların timsah ve yılan benzeyen sürüngen bir hayvanla diğer hayvanların birleşiminden oluştuğu düşünülmektedir (Esin,2004). Bu birleşimlerin Türk sanatında bir çok varyantı bulunmaktadır. Örneğin bir grup evrenin başı Selçuklularda böriye (kurt) benzerken bazı evrenler balık,yılan bedenli veya aslan,pars, kaplan gibi hayvanların beden ve başından oluşmaktadır.

Uygur edebiyatında bulut ve gök gürlmesi Çin'deki gibi ejderha ile bağdaştırılmış simgelerdendir. Bunlar gibi bazı semboller ejderhalar ile birlikte tasvir edilmiştir. Örneğin hayat ağacı, nergis ve nilüfer gibi çiçekler bunlardan birkaçıdır.

Çift evren motifi de Türklerde mezar taşlarında ve hanedan arması olarak kullanıldığı gibi kozmik bir simge olarak da işlev görmüştür. Kutadgu Bilig'de bahsedilen Uygur Türkleri'nin sahip olduğu ejderhaya evren denilmektedir. Bu ejder gök çarkına sarılmış bir şekilde betimlenmektedir ve dönmesiyle (evrilmesi, eviren) gece ve gündüz meydana gelmektedir (Esin, 2004).

Kartal (Karakuş)

Kartal ve diğer avcı kuşlar (doğan vb.) Türkler tarafından önemli görülen hayvanlardan biridir. Doğadaki rolü ve yaşam tarzı, göklere olan hakimiyeti nedeniyle eski Türklerce kendine kutsallık verildiği düşünülen kartal yalnızca Orta Asya ile sınırlandırılan bir motif değildir; aynı zamanda Bizans, bazı Slav halkları, Batı devletlerinde de hanedanlık (devlet) arması olarak kullanılmıştır (Kafesoğlu, 1998).

Kartal, Şamanizm'in kökenleriyle ilgili efsanelerde de önemli bir rol almaktadır. Tanrı'nın elçisi olan kartalın yeryüzüne gönderilerek karşılaştığı ilk insana şamanlık vazivesi vermesi için görevlendirildiği anlatılmaktadır (Harva, 2014). Bununla birlikte güneşi, hükümdarları, adaleti, göğü, kuvveti ve iyi olan unsurları temsil etmektedir. İslamiyet'ten sonra da güç ve kudret gibi simgesel yönleriyle kullanılmaya devam etmiş, mimari süsleme gibi sanatsal yaratılarda da kullanılmışlardır (Çoruhlu, 2002). Özellikle çift başlı kartal motifi Selçuklularda bayrakta ve mimaride figür olarak yer almaktadır (Harva, 2014).

Yer-Sub

Türklerdeki ağaç, orman, deniz (su), dağ, kültler yer-sub adıyla belirtilmektedir . Ağaç, tarih boyunca Türk topluluklarında önemli bir yer teşkil etmiştir. Dünya eksenini oluşturması ve Uygurların efsanelerinde olduğu gibi ecdat rolünde olması ağaca bir kutsiyet kazandırmaktadır. Özellikle kayın, çam ve kavak ağaçları dikkat çekicidir. Su, kuvvet ve bereket sembolüdür. Kutsal sayılan dağ, mağara ve toprak var olmanın, hayatın, rahmetlerin kaynağı olarak kabul görmüştür (Uslu,2016).

Hayat Ağacı

Hayat Ağacı (Dünya Ağacı) motifi gökle ilişkilendirildiği için diğer ağaçlardan farklı bir konumdadır. Bu ağacın gövdesi dünyanın merkezi olarak kabul edilmektedir. Dalları göğe doğru ve kökleri de yeraltına kadar uzanmaktadır. Şaman'a yer altına ve göğe ulaşmasında aracı rolü üstlenmektedir. Bu ağacın tepesinde bulunan kartal ya

şamana eşlik etmektedir ya da şamanın kendisidir. Bununla birlikte ejderha, aslanlar gibi hayvanlar da ağacı koruyan hayvanlardır (Öney, 1968).

Uçan At (Tulpar)

İç Asya göçebelerinden gelen Türkler at yetiştiriciliği nitelikleriyle tarih sahnesine çıkmaya başlamışlardır. Bununla birlikte Çiniler Türklerin hayatının atlarına bağlı olduklarını söylemişlerdir. Atın bu denli önemli bir hayvan olarak görüldüğü Türklerde onlar ile ilgili söylencelerin olması da kaçınılmazdır. Diğer mitolojik varlıklarda olduğu gibi atlar da yalnızca tek bir anlam taşımamaktadır. Türk mitolojisinde atlar farklı şekil ve işlevlerde ele alınmıştır. Sudan gelen ejder aygırı, gök ile bağlantılı uçan atlar, hükümdarlık ve güç ile bağdaştırılan atlar olduğu gibi bazı kavimlerde renklerine göre farklı durumların simgesi niteliği haline gelmişlerdir (Esin, 2004).

Yunan mitolojisinde sıkça görülen uçan at (Pegasus) mitleri Türklerde de göksel at mitleriyle ön plana çıkmaktadır. Eski Türklerde at ay ve yıldız tanrılarının bineği olarak görülmektedir ve ölümden sonra asil bir ruhun at ile cennete yükseldiği düşünülmektedir. Uçan at efsaneleri bakımından zengin olan Doğu Türkistan bölgesinde tarpan türü atlara dayanan uçan at efsaneleri bugün de mevcuttur. Aynı şekilde Altay efsanelerinde de bahsi geçen uçan atlar göksel motiflerdendir (Esin,2004).

Başkurtların söylencelerindeki uçan at figürü ise Tulpar'dır. Yalnızca karanlıkta ve büyük mesafeleri aşarken kanatlarını açan Tulpar'ı ve kanatlarını sıradan bir kimse göremez. Eğer birisi onu görecektse kaybolacağına inanılmaktadır (Sagitov, 1986). Bu atlar genellikle siyah ve beyaz, tek renk olarak betimlenmektedir (Karakurt, 2011).

2.2.4.2. Tanrılar/Ruhlar

Tarihçi Şerafettin Turan, Türk mitolojisinde ve şamanlığında görülen bir Tanrılar topluluğundan (panteon) bahsetmektedir. Ancak bu Tanrılar topluluğu zamanla yerini tek bir yüce tanrı olan Gök Tengri'ye bırakmıştır (Turan,2014). Celal Beydili ise Tengri kelimesinin ilahi varlıklar, doğadaki güçler ve koruyucu ruhları da karşıladığını yazmıştır. Bu durum anlam genişlemesinden kaynaklanmaktadır. Eski Türklerde Tengri kelimesi gökyüzü ve yaratıcı anlamlarına gelmekle beraber kainatın ve dünyanın sahip olduğu her şey (dağlar,sular,ağaçlar vb.) Tengri'nin bir yansıması

olarak görülmüştür. Yakut Türklerindeki "Tangara" kelimesi de Tanrı anlamıyla birlikte doğadaki ilahi ve koruyucu ruhları kapsayan bir isimdir (Beydili,2004). Destanlarda da bahsi geçen Ülgen, Erlik, Umay, Ak Ana gibi "tanrılar" da düşük seviyeli ilahi ruhlar olarak görülmektedir.

Ülgen (Bay Ülgen)

Altayların Yaratılış Destanı'nda yaratıcı tanrı olarak ifade edilen Bay Ülgen; gök ile ilişkilendirilmesine rağmen tamamen "tanrısal" niteliklere sahip, her şeyin yaratıcısı olarak görülmemiştir. Daha çok atmosferik olaylarla (hava durumu) bağdaştırılmıştır ve eşi ve çocukları vardır. Altay şamanlığında öne çıkan göğün katlarından (sayılar değişmekle birlikte) onaltıncı katta altın bir sarayda yine altın bir tahtta oturur (Eliade,1999).

Ülgen iyi ve merhametli bir ruhtur. İnsanlara bir zararı dokunmaz. İnsanlığa ateşi onun getirdiğine inanılır. Yedi oğlu ve dokuz kızı vardır. Onlar da kendisi gibi iyi ruhlardır. Oğullarının isimleri; Karşıt-Han, Pura-Han, Burça-Han, Kara Kuş-Kartal, Paktı-Han, Er-Kanım, Cecil-Han. Dokuz kızı vardır ve özel bir adları yoktur. Hepsi Ak-Kızlar olarak isimlendirilir. Ülgen'e bağlı öne çıkan birkaç yardımcı ve aracı ruh da bulunmaktadır. Bunlar; Cacık, Suyla,Karlık ve Utkuçı'dır (Akgün,2008).

Erlik (Yerlik)

Türk mitolojisinde ikilik hali (düalizm) özellikle Ülgen ve Erlik arasında görülmektedir. Altaylılar ruhları temel olarak aru (ak) tös ve kara tös olarak ikiye ayırmaktadırlar. Ak tös Ülgen olarak anılırken kara tös için Erlik Han'dan bahsedilir. Ülgen'in tam zıttı olan Erlik yer altında yaşayan, kötülük yapan, hastalıklar ve binbir bela ile bağdaştırılan bir tanrı ruhudur. Şaman dualarında Erlik Han'ın görünümüyle ilgili tasvirler mevcuttur. Atletik yapılı bir ihtiyar görünümündedir. Siyah kaşları, siyah gözleri ve siyah kıvrıkcık dağınık saçları vardır. Aynı şekilde çamurdan yapılmış siyah bir sarayda yaşamaktadır ve binek hayvanı siyah bir attır. Ve yedi (bazı kaynaklara göre dokuz) oğlu ve iki kızı vardır. Türk halkı Erlik Han'dan sakınmak ve belalarını defetmek için ona kurbanlar sunarlar (Akgün,2008).

Umay Ana, Ak Ana ve Ana Maygıl

Kaşgarlı Mahmud'un "plasenta" olarak da isimlendirdiği Umay, eski Türklerde doğurganlık ile ilişkilendirilmiş bir tanrı ruhudur (Roux,2011). Çocukları ve kadınları koruduğuna inanılır ve bereketin sembolüdür. Kaşgarlı Mahmut, kadınların özellikle

erkek çocuk sahibi olabilmeleri için Umay'a dua ettiklerini yazmıştır. Umay adının Kül Tigin, Tonyukuk ve Yenisey yazıtlarında geçmesi dolayısıyla bu figürün çok önemli bir ruh olduğu hatta bir ana tanrıçanın görevini gördüğü tahmin edilmektedir. Çünkü bu yazıtlarda yalnızca çok mühim olay ve kişiler konu edilmiştir. Arkeolojik buluntulardaki Umay tasvirleri onun görünümü hakkında bilgiler içermektedir. Yuvarlak bir yüz ve üç dilimli taç Umay'ın simgeleri kabul edilmektedir (Çoruhlu, 2000).

Sularda yaşayan Ak Ana'nın ışıktan, fiziki olmayan bir bedeni vardır, balık kuyruğuna sahiptir ve başında boynuzları bulunur (Uslu, 2016). Yaratılış Destanı'nda Ak Ana'dan, Ülgen'e yaratma ilhamını veren kutsal dişi varlık olarak bahsedilmektedir. Ana Maygıl ise Türklerde ulusu ve vatanı koruyan dişi bir koruyucu ruhtur (İnan, 1954).

2.2.4. Türk Mitolojisi ve Kültür İlişkisi

Mitlerin ortaya çıkışında birden fazla teori bulunmaktadır. Genel kabul gören sebepler arasında; semavi dinlerin anlatıları, tarihsel, ahlaki, felsefi vb. olay ve düşüncelerin sembolik olarak kişiselleştirilerek anlatılması, tarihte yaşamış kişilerin yaşamlarının zamanla mitleşmesi ve doğa olaylarının anlamlandırılma çabası sonucunda doğa ruhlarının ve koruyucularının ortaya çıkması yer almaktadır (Bayat,2005). Doğal ve kaçınılmaz bir yaratım süreci gibi görünen bu sebepler milletlerin sosyal ve kültürel fonksiyonlarını oluşturmuş ve etkilemiştir.

Mitler ve söylenceler kültürel bir üretim olan yaşam tarzı, inanışlar, edebiyat, görsel ve işitsel sanatlar, mimari gibi alanlarda kendisini göstermektedir. Görüldüğü üzere mitoloji, bünyesinde öğrenmeyi ve inanmayı bulduran çok yönlü bir kavramdır. Dolayısıyla mitolojiyi ayrı ayrı dinin veya eğitimin bir sonucu olarak görmek sağlıklı bir yaklaşım olmamakla beraber bir genelleme yapılacak olursa mitler, kültürel bir değerler bütünü olarak değerlendirilebilir. Toplumların kültürel mirası olarak mitoloji, onların dünya görüşünü, değerlerini ve tarihini yansıtmaktadır. Bu anlamda, mitoloji sadece eski toplumların inançlarına dair bir araştırma konusu olmanın ötesindedir; aynı zamanda insanlığın ve milletlerin tarihini ve kültürel gelişimini anlamak için önemli bir kaynak görevi görmektedir.

Mircea Eliade mitleri "karmaşık bir kültür gerçekliği" olarak tanımlamaktadır (Eliade,1993). Leslie White kültürden, manevi ve maddi öğelerin sembollere dayalı

örgütlenmesi şeklinde bahsetmektedir (Akt: Güvenç,1979). Campbell, mitolojinin işlevlerinden birinin de bilincin algıladığı evreni yorumlayarak bir imge geliştirmesi olduğunu yazmıştır. Aynı şekilde mitolojik inancın da bütüncül simgeler örgütü olduğundan bahsetmiştir (Campbell,1994). Bu bağlamda kültürün sembol (simge) üretme özelliğinden bahsetmek mümkün olmaktadır. Simgeleşme kalıcı olmanın kapılarını açarak hem inanç ve uygulamalarda hem de sanatsal işlerde kullanılarak toplumsal belleğe çeşitli katkılarda bulunmakta ve aktarılmaktadır.

İslamiyet öncesi Türklerde görülen ritüel olarak da kabul edilebilecek bir takım uygulamalar, tabiat unsurlarına ve çeşitli hayvanlara saygı gibi durumlar İslamiyet'in kabulünden sonra biçim değiştirse de kökleri aynı kalmıştır. Ergenekon'dan çıkışı temsil eden, her yıl 21 Mart'da kutlanan Nevruz Bayramı ve ateş yakılması, kutlu sayılan ağaçlara (Çam,Kayın, Çınar vb.) çaput bağlamak ve dua etmek, suları kirletmemek ve hafızaları olduğunu düşünmek, saçını saçmak, bozkurdun milli simge olması; ejderha,kartal,hayat ağacı gibi motiflerin İslamiyet'ten sonra da hem mimari hem de sanatsal yaratılarda kullanılmaya devam etmesi Türk mitolojik sembollerinin kültüre etki eden yanlarına birkaç örnek olarak verilebilir.

2.3. Görsel Sanatlar Eğitimi

Kıroğlu'nun (2015), Bilhan'dan (1991) aktardığı üzere İngilizce "education" kelimesinin kökeni Latince bir sözcük olup; kökleri, beslemek ve dışarı çekmek anlamlarına dayanmaktadır. Bireyi bilgiyle beslemek, içsel potansiyelini ortaya çıkarmak için onun eğitilmesi anlamına gelir.

Türkçe'de ise "eğitim" kelimesinin kökenleriyle ilgili tanımlamalar biraz karmaşıktır. Balyemez'in (2019) "Eğit-, Eğitim Kelimelerinin Yapısı ve Türkiye Türkçesine Girme Süreci" adlı makalesinde eğitim kelimesinin etimolojik yapısını kesin bir şekilde ortaya koymanın güçlüğünden bahsedilmiştir. Ancak söz konusu araştırmanın sonucunda bilinenlerle birlikte belirli çıkarımların yapıldığı görülmektedir.

Dil devriminin olduğu yıllarda Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarının bulunması için dil anketleri uygulanıyordu. Türkçe karşılıkları aranan kelimelerden biri de "Terbiye" kelimesiydi. Bu kelime beslemek ve yetiştirmek (bitki,hayvan) ve bilim ve ahlak öğretme anlamlarında kullanılmıştır. Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi I'e göre "terbiye et-" kelimesinin karşılığı olarak tanımlanan sözcük Wilhelm Radloff'un sözlüğünden alınan "eğitmek" olmuştur

ve transkripsiyonu egit-'tir. Eski Türkçe yayınlarda igid-,iğit-,ägid gibi transkripsiyonlarla da kaydedilmiştir. Ve bu kelime "terbiye" kelimesinde olduğu gibi besleme,hayvan yetiştirme,büyütme gibi anlamlarda kullanılmıştır. Ayrıca yaygın kanının aksine eğitim kelimesinin eğmek fiilinden türemediği de belirtilmektedir (Balyemez,2019).

Eğitimi yalnızca okullarda verilen bilgiler bütünü olarak görmek yanlış olur. Eğitim mekansızdır ve büyük ölçüde okullarda yapılabildiği gibi hemen her yerde gerçekleşebilmektedir. Eğitim; informal eğitim ve formal eğitim olmak üzere iki ana başlığa ayrılmaktadır. İnfomal eğitim belirli bir yaş grubuna ve mekana bağlı olmamakla birlikte yaşam boyu öğrenmeyi tanımlayan bir kavramdır. Formal eğitim söz konusu olduğunda ise belirli bir program ve plan dahilinde eğitim veren kurumlar akla gelmektedir. Bu bakımdan okullar formal eğitim veren kurumlar olarak önemlidir ve kendi içinde örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere ikiye ayrılır. Örgün eğitim; okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar olan kurumları içine almaktadır (Kıroğlu,2015).

2.3.1. Sanat Üzerine

Sanat ve estetik üzerine bugüne kadar işlenmiş bir çok çalışma vardır. Antik Yunanistan'dan beri sanatın ve estetiğin ne olduğuna dair çeşitli görüşler filozoflarca öne sürülmüştür. Sanatın ve estetiğin ne olduğu konusunda farklı görüşler öne sürülmüş, her sanatçı ve düşünür tarafından çeşitli tanımlamalar yapılmış ve sanatın içinde farklı amaçlar aranmıştır. Bu da beklenmedik bir şey değildir. Zira sanat; pozitif bilim değildir ve soyut bir kavram olarak derin, kişisel deneyimlere dayanmaktadır. Aynı şekilde insanlığın varoluşundan bugüne değin ürettiği sanat ifadelerini, bu zenginliği ve duyum yoğunluğunu bir kaç cümle ile tanımlamak pek mümkün olmamakla beraber bugün dahi sanatın tanımında net bir fikir birliğine varılabilmiş değildir. Ancak burada, sanat kavramından genel bir deyişle bahsetmek yeterlidir.

Sanat, gören ve dinleyen alıcıda estetik bir hoşnutluk ve heyecan oluşturan, gerçeği sembolik, etkileşimli ve menfaatsiz bir şekilde ortaya koyan (taklit ve ifade eden) ürün ve hareketlerin bütünüdür (Sena, 1972). Bu, mümkün görünse de bugün için eskimiş ve yetersiz kalmış bir tanımdır. İnsanın ürettiği yapıtlarda güzellik idealinin yansımasını aramak artık eskide kalmıştır. Çağdaş sanat akımlarının gösterdiği üzere "güzellik" sanat yapıtı için gerekli bir unsur olmaktan çıkmıştır. Thomas Munro'dan aktarıldığı üzere sanat, "Doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak

amacıyla dürtüler yaratma becerisidir." demek mümkündür (Sözen & Tanyeli,1992). Aynı zamanda sanatın nesnel ve öznel olmak üzere iki şeklini açıklayan yöntemler de vardır. Bunlardan nesnel görüşe göre sanat, toplumdaki ayrı düşünülemez. Sanatçı içinde bulunduğu toplumun ve dönemin koşullarını ve doğal çevresini sanat eserlerine yansıtır. Öznel görüşte ise bireysellik ve kişiliğe önem verilmektedir. Sanatçılar orjinal fikir ve zevklerine göre kendilerini ifade etmekte ve nesnel anlayışı da eleştirmektedirler. Ancak bu iki görüş de uç noktalarda fikir üretmektedir. Çünkü sanatta tamamen ne toplum ne de bireysel hayal gücü ve yaratıcılık öne çıkmaktadır. Her ikisi de sanatın içinde bulunmaktadır. Bu yüzden Bacon; sanattan, doğaya eklenmiş insan olarak bahsetmiştir (Sena, 1972).

2.3.2. Sanat Eğitimi ve Türkiye’de Görsel Sanatlar Eğitimi

Sanat zamanla bir eğitim alanı olarak benimsenmiştir. Genel anlamda sanat eğitimi; resim, heykel, grafik, mimari, müzik, dans, tiyatro, edebiyat gibi sanatın bütün türlerini bünyesinde bulunduran formal veya informel yolla verilebilir yaratıcı, uygulamalı ve aynı zamanda teorik de olabilen özgün bir eğitim alanıdır ve tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır.

Dünyada sanatsal bağlamda örgütlenmelerin ilk örneklerinden sayılabilecek ozan kuruluşları ardından zanaat loncaları ortaya çıkmıştır. Bu loncalar zanaatın yürütülmesi ve öğretimin devamlılığını sağlamak amacıyla kurulmuş iç örgütlenmelerdir. Sanat konusunda öne çıkan ilk loncalardan birisi de üyeleri cerrah eczacılardan oluşan 14. yüzyıldaki Florentine loncasıdır. Farklı çalışma disiplinlerinin eklenmesiyle ressamlar da zamanla bu loncaya katılmaya başlamıştır. Sanatsal üretim alanında kilise baskısının azalması ve sanatın zanaattan giderek ayrışmasıyla içinde resim ve heykel alanlarını içeren yeni bir form olan akademiler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bununla beraber, usta-çırak ilişkisinin yerini öğretmen-öğrenci ilişkisinin alması sanat eğitimi olgusunun öne çıkışında etkili olmuştur (Williams, 1993).

Çocuğun hemen hemen her alanda kullanabileceği yaratıcı düşünme becerisi geliştirme, sanatı ifade ve iletişim aracı olarak kullanarak ruh sağlığını iyileştirmede destek olmak ve öğrencilerin görsel okur yazarlığını geliştirmek görsel sanatlar dersinin genel amaçlarıdır. Ayrıca içinde yaşadığı kültüre katkı sağlamak ve kültür ve doğa varlıklarına karşı özverili olup sahip çıkabilme becerilerinin geliştirilmesi de görsel sanatlar dersinin amaçları arasında yer almaktadır. Bununla beraber görsel sanatlar eğitimin amacı bütün çocukları sanatçı olarak yetiştirmek değildir. Sanat

eğitimiyle beraber çocuk; sanatın insan yaşantısındaki yerini ve önemini kavramayı, düşünmeyi, soru sormayı, çok yönlü ve açık fikirli olmayı öğrenmektedir. Salt bilgi ağırlıklı derslerinin yanında görsel sanatlar eğitimiyle birlikte çocuk; duygularını, heyecan ve coşkularını ifade edebileceği bir alana sahip olmaktadır (MEB, 1998).

Türkiye'de görsel sanatlar eğitimi, 1908 yılındaki ikinci meşrutiyetin birinci dönemindeki batılılaşma süreci ile beraber meslek okullarından başlayarak örgün eğitimde yer almıştır. 1926 yılında ilkokul programındaki resim derslerinin verilebilmesi için öğretmen yetiştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu süreci izleyen 1927 yılında Sanay-i Nefise Mektebi'nde resim öğretmenliği kursları açılmış ve ilgilenen öğrencilere pedagoji dersleri verilmeye başlanmıştır. 1932'de ise Gazi Eğitim Enstitüsü'nde resim-iş bölümü açılmıştır. 1938'de uygulamaya konan ortaokul programındaki resim dersleri ise haftada bir saatten iki saate çıkarılmıştır. Bu derslerde doğadan esinlenerek resimler, serbest konular, süslemeler yaptırılmıştır (San,2019).

2.3.3. Ortaokul Düzeyindeki Öğrencilerin Bilişsel ve Çizgisel Gelişim Aşamaları

Türkiye'deki temel eğitim sistemi, 6 ile 14 yaş arası çocukları kapsayan sekiz yıllık bir ilköğretim sürecidir. İlk kademedede, çocuklar temel okuryazarlık, okuduğunu anlama, matematiksel temeller ve çevrelerindeki sosyal ve doğal dünyaya ilişkin önemli bilgileri edinmektedirler. İlköğretimin ikinci aşamasında öğrenciler gelecek eğitim kademelerine ve hayata daha hazır hale getirilmektedir. İlköğretim, bireyin toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşaması için gerekli olan temel sosyal becerilerin ve bilgilerin kazandırıldığı önemli bir aşamadır (Erden, 2011). Ortaokul çağındaki çocukların bilişsel ve çizgisel gelişim aşamalarına aşağıda yer verilmiştir.

2.3.3.1. Çocuğun Bilişsel Gelişim Aşamaları

Büyüyen çocuk dünyayı ve kendini keşfetme sürecinde fiziksel, zihinsel, duygusal ve çevresel bir çok deneyime maruz kalmaktadır. Çocukların bu deneyimleri belirli yaş aralıkları ve dönemlerine denk düşmekle beraber yaratıcılık, düşünsel keşif ve ifade yetenekleri bu dönemler için önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk gelişimi ile ilgili yaptığı çalışmalarla öne çıkan psikolog Jean Piaget'in bilişsel gelişim teorisi, bilişsel gelişimin dört dönemde gerçekleştiğini öne sürmektedir .

Duyu-Hareket Dönemi: Doğum - 2 yaş

İşlem Öncesi Dönem: 2 – 6 yaş

Somut İşlemler Dönemi: 6/7 – 11/12 yaşlar

Soyut İşlemler Dönemi: 11/12 yaş ve üzeri (Hetherington & Parke, 1975 akt. Aydın, 2010).

Buna göre bu araştırmanın örneklemini oluşturan 10 ve 13 yaş aralığındaki öğrencilerin bilişsel düzeyleri somut işlemler ve soyut işlemler dönemlerine denk gelmektedir. Somut işlemler döneminde çocuk, kendisine somut bir şekilde verildiği takdirde bilgiyi sistematik biçimde işleme kapasitesine sahiptir. Aynı zamanda bir davranışın veya değişikliğin başlangıç durumunu imgeleyebilme yeteneğine sahip olmalarının yanı sıra, aynı anda birden fazla etkeni de düşünebilme yetisine sahiptirler (Gander ve Gardiner,2004).

Soyut işlemler dönemine ulaşan ve ergenliğe girmekte olan çocuk ise somut veya soyut fark etmeksizin bilgiyi işlemeye başlamıştır. Birey, soyut ve varsayımsal şekilde düşünebilmektedir. Gelecek ve geçmişe ait bilgileri vardır ve plan yapabilirler (Barut,2015).

2.3.3.2. Çocuğun Çizgisel Gelişim Aşamaları

Kaslarının gelişmesiyle birlikte oyun yoluyla üretmeye başlayan çocuk için resim yapmak duygusal ifadelerini, düşüncelerini ve hayal güçlerini ifade etme fırsatı sunar. Bunun yanında yalnızca eğlenceli bir etkinlik olmanın ötesinde, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine olumlu katkılar sağlayan önemli bir araçtır. Çocuğun hem fiziksel hem de zihinsel alanlardaki gelişimi sanatsal etkinliklerinde de kendini göstermektedir. Çocukların resim becerileri, gelişimleri boyunca belirli aşamalardan geçmektedir. Çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmalarla öne çıkan Haluk Yavuzer (1995) çocuk resmindeki gelişimi beş dönemde ele almıştır. Bunlar:

Karalama Dönemi (2-4 Yaş)

Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Şematik Dönem (7-9 Yaş)

Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9-12 Yaş)

Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş)

10 ve 13 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinin resim becerileri gerçekçilik ve görünürde doğalcılık dönemine denk gelmektedir. Gerçekçilik (Gruplaşma) dönemindeki çocuk toplumun bir parçası olduğu bilincine varmaya başlamıştır. Bir önceki dönemlere göre resimlerinde daha fazla ayrıntı göze çarpmaktadır. Artık renkleri rastgele kullanmak yerine bilinçli ve gerçeğe uygun seçmeye başlamıştır. Bu

dönemin çocukları için önemli olan şeylerden biri de kendi kişiliklerini bulmak ve kendi grupları içerisindeki iletişimi arttırmaktır. İçinde yaşadığı kültüre ve topluma uyma çabası içerisinde.

Görünürde doğalcılık döneminde çocuk ergenliğinin başlarındadır. Resimlerinde çevresinde gördüğü nesnelere oran ve orantılarına dikkat etmekte, insan çizimlerinde her türlü ayrıntıya inebilmektedir. Bununla birlikte rengi en iyi şekilde kullanmaktadır (Yavuzer, 1995).

Zerrin Kehnemuyi ortaokullardaki öğretmenlerin görsel yanılsamalara bağlı bilgileri perspektif yolu ile üç boyutlu görüntülerle göstermekten ve matematiksel bilgiler vermekten kaçınması gerektiğini söylemektedir. Bunun yerine Rönesans dönemi sanatı, Mısır sanatı, minyatür, Mezopotamya sanatı, Japon ve Çin oyma baskıları üzerine bilgiler vermeli ve onları öğrencisinde ilgi uyandırmak için kullanması gerektiğini düşünmektedir (Kehnemuyi, 1995). Çocuğu tekniklere direkt olarak yönlendirmek ve baskılamak yerine farklı kültürlerin sanatsal uğraşlarını göstermekle birlikte, geçmişteki Türk topluluklarının sanat anlayışını ve işlerini, bütün bunlarla bağlantılı Türk tarihinin kültürel yapısını ortaya koyan öykülerle zenginleştirmenin sanat eğitimi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.4. Mitoloji, Kültür ve Sanat Arasındaki İlişki

Kültürün tanımları içerisinde de bulunan öğelerden biri olan sanat, kültürü oluşturan temel öğelerden birisidir. Bazı görüşlere göre ise kültürün biri sanat diğeri töre ve gelenekler olmak üzere iki temelden oluştuğu öne sürülmektedir. Görüldüğü üzere sanatı içermeyen bir kültürün varlığı düşünülmemektedir, toplum ve sanatta yakın bir ilişki söz konusudur (Turan,2014).

Mitolojinin işlevlerinden biri evrenin, var olanın biçimini betimleyici bir imge geliştirmesidir. Shakespeare'in ise sanatın işlevine dair tanımı şu şekildedir: "doğayı olduğu gibi gösterecek aynayı tutmak". Bakıldığında sanatın tanımı ile mitolojinin tanımı aynıdır (Campbell, 1994). Ayrıca görüldüğü üzere mitler sanatı dönem dönem beslemiş, ona kaynaklık etmişlerdir. Sanatın toplum, yani kültürle olan bağlılığı ve mitolojiyle olan yakını bu şekilde düşünüldüğünde birbirinden ayrılmaz bir bütünün parçaları oldukları açıkça görülmektedir.

Ayrıca Türk halklarının zengin bir hazinesi olan mitler, söz sanatlarının şekillenmesinde önemli rol almıştır. Bu mitler, ideolojik, sanatsal ve ekonomik-politik düşüncelerin temelinde yer alarak, Türk halklarının edebi ve estetik üretimine

kaynaklık etmiştir. Bu durum folklor materyalleri, güzel sanatlar, destanlar, efsaneler ve masallar aracılığıyla açıkça görülmektedir (Bayat,2005).

Mevsimsel göçebe yaşam tarzını benimseyen Türkler için kalıcı eserler bırakabilmek zor olmuş olsa da bazı bulunabilen örneklerden hareketle Türk mitolojisiyle ilgili görsel kaynaklara ulaşabilmek mümkün olmaktadır. Mitoloji ve sanat iç içe geçmiş bir şekildedir ve mitolojinin sanatsal yaratımlar ilham olduğu, beslediği yadsınamaz bir gerçektir. Türk mitolojisinin izlerine ise bir çok yerde rastlamak mümkündür (Esin, 2004). Bu örnekler Türk mitolojisine ait motiflerin metinler haricinde de incelenmesini olanaklı kılmaktadır.

2.5. Türk Mitolojisinin Görsel Sanatlar Dersinde Kültürel Bilinci Geliştirmeye Katkısı

Anadolu Üniversitesi'nin yayınladığı ve editörlüğünü Ergur ile Gökalp'ın üstlendiği Kültür Sosyolojisi adlı yayının birinci ünitesinde kültürün sanatla olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Buna göre yalnızca insan türü biriktirdiği bilgi birikimini aktarıp dönüştürebilmektedir. Bu aktarım ise resim, müzik, yazı ve dil gibi soyutlamalar aracılığıyla gerçekleşmektedir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik olan simge üretimi kültürün var oluş sebeplerindedir ve sanat bu simgeleri aktarmada önemli bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır (Ergur & Gökalp, 2018).

Editörlüğünü Mustafa Safran'ın yaptığı "Tarih Nasıl Öğretilir" adlı kitabının "Tarih Öğretiminde Destanlar ve Efsaneler" bölümünde ise mitolojiden tarih derslerinde nasıl yararlanılacağından bahsedilmiştir. Bölümün bir paragrafında mitlerin ve buna bağlı olarak efsane ve destanların sanatsal, gerçeküstü ve hayalci yönlerinin ilköğretim çağındaki çocukların ilgi alanına hitap edebileceği belirtilmiştir. Aynı şekilde çocukların tarih ile ilgili imgeleme yeteneklerini geliştirmesi amacıyla bir etkinlik olarak mitlerde geçen hikaye veya kişiliklerin resmedilmediyse ilgili öneride bulunulmuştur (Safran, 2011).

Türk efsane ve destanlarının ders öğretimlerinde kullanılmasının çocuğun zihinsel, duyuşsal ve sosyal gelişim aşamalarında olumlu tesirleri mevcuttur. Aynı şekilde görsel sanatlar derslerinde de efsane ve destanların araç olarak kullanılmasının öğrenciler üzerinde kalıcı bir öğrenime neden olacağı düşünülmektedir. Bunu yaparken de okumalar ve müze aracılığı ile görsel öğrenme biçimi sağlayacağından bahsedilmiştir. Bu edebi metinlerin sanat etkinliklerinde kullanılmasının diğer önemli

bir nedeni ise geçmişi anlamının yalnızca tarih bilmeye yeterli olmayacağı düşüncesidir (Yaldızkaya, 2005 akt. Özkartal, 2015).

2.6. Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Kültürel Miras Öğrenme Alanı ve Kazanımları

Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda (2018) öğrenme alanları:

1. Görsel İletişim ve Biçimlendirme,
2. Kültürel Miras,
3. Sanat Eleştirisi ve Estetik şeklindedir.

5. Sınıf Kültürel Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda (2018) yer alan Kültürel Miras öğrenme alanındaki kazanımlar ve açıklamaları birebir aktarılmıştır.

G. (Dersin Kodu, Görsel Sanatlar) 5.2.1. Yerel kültüre ait motifleri açıklar.

Mimari, resim, halı, kilim, takı, çini, yazma eserleri, tuğra vb. eserler üzerindeki sembolik anlamlar taşıyan motifler üzerinde durulur. Bu alanla ilgili sanatçı ve zanaatkârların eserleri; Sivas Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Dolmabahçe Sarayı vb. yapılarıdaki motifler; geleneksel Türk sanatlarında yer alan lale, karanfil, hayat ağacı gibi motifler gösterilebilir. Motiflerin anlamları üzerinde durulurken Selçukluların sekiz köşeli yıldızının adalet, eşitlik, hak anlamlarına geldiği ve bu kavramların neler olduğu açıklanabilir.

G.5.2.2. Farklı kültürlerin sanatı ve sanatçıları arasındaki benzerlik ve farklılıkları açıklar.

Türk kültürü başta olmak üzere Avrupa, Asya, Afrika vb. kültürlerine ait sanatçı ve eserlerinden örnekler incelenir.

G.5.2.3. Geçmişte ve günümüzde yapılmış olan sanat eserleri arasındaki farklılıkları söyler.

Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır.

G.5.2.4. Müzeler ile Görsel Sanatları ilişkilendirir.

Müze, müze türleri ve müzelerin kültürel mirasa katkıları üzerinde durulur.

G.5.2.5. Kullanılan sanat malzemeleri ile görsel sanat alanındaki meslekleri ilişkilendirir.

Sanat alanındaki meslekler ve bu mesleklerde kullanılan malzemeler üzerinde durulur. (Örneğin heykeltıraşın eserlerini oluşturması için kil, metal, taş, bronz, alçı, ahşap gibi malzemeleri kullanması).

6. Sınıf Kültürel Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

G.6.2.1. Bir sanatçının eserlerinde seçtiği konuyu, kullandığı malzeme ve tekniği açıklar.

Bir eserin hangi tekniklerle yapılmış olabileceği üzerinde durularak eserin özellikleri anlaşılmasına çalışılır.

G.6.2.2. Etnografya müzelerindeki ürünler aracılığıyla geleneksel sanat örneklerini inceler.

Etnografya müzesinin bulunmadığı yerlerde tıpkıbasımlardan, belgesellerden, sanal müzelerden vb. yararlanır.

G.6.2.3. Toplumda geleneksel sanatların rolünü açıklar.

Geleneksel sanatlar konusunda farkındalık oluşturulur. Geleneksel sanatlara sahip çıkmanın bir sorumluluk olduğu üzerinde durulur. Bu anlayışın yerel ve özgün olan kültürü korumaya dönük bir çaba olarak görülmesi sağlanır. Evrensel anlamda sanat ve tasarım dünyasına bir zenginlik kattığı anlatılır.

G.6.2.4. Anadolu uygarlıklarına ait eserleri müzeler aracılığıyla inceler.

Anadolu uygarlıklarına (Urartular, Hattiler, Frigler, Selçuklular vb.) ait eserlerin araştırılması, yaratıcı drama (örneğin donuk imge) veya müze sepeti oyunu vb. yöntemlerden yararlanması sağlanır. Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır.

G.6.2.5. Görsel sanatlar, tarih ve kültürün birbirlerini nasıl etkilediğini açıklar.

G.6.2.6. Görsel sanatlardaki meslekler arasındaki benzerlik ve farklılıkları söyler.

7. Sınıf Kültürel Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

G.7.2.1. Sanat eserlerindeki üslupları açıklar.

Özgün sanat eserleri ile tasarımlar üzerinde sanatçıların kullandıkları fırça darbeleri, renkleri, bilgi objeleri, konu seçimleri ve biçimlerinin sanatçının üslubunu

oluşturduğu üzerinde durulur. Yerli ve yabancı sanatçı ile tasarımcılardan örnekler verilir, eserleri incelenir.

G.7.2.2. Sanat, tarih ve kültürün birbirini nasıl etkilediğini analiz eder.

G.7.2.3. Sanatçıların topluma sağladığı katkıları açıklar.

Sanatçıların kültürel, sosyal, ekonomik, eğitsel değer vb. açılardan topluma yaptığı katkılar tartışılır.

G.7.2.4. Tarihî olayların sanat eserleri üzerindeki etkisini inceler.

Göç, savaş, reform, ekonomik buhran vb. olayların sanatçıyı, dolayısı ile eserlerini de etkilediği üzerinde durularak örnekler üzerinden açıklanır.

8. Sınıf Kültürel Miras Öğrenme Alanı Kazanımları

G.8.2.1. Sanat eserinin sosyal, politik ve ekonomik faktörlerden nasıl etkilendiğini açıklar.

G.8.2.2. Sanatçıların toplumda üstlendiği rolleri yorumlar.

Özel gereksinimli bireyler konusunda farkındalık oluşturmak için hazırlanmış kamu spotları izletilebilir.

G.8.2.3. Dönem, üslup ve kullanılan malzemelere göre sanat eserlerinin özelliklerini karşılaştırır.

G.8.2.4. Müzelerdeki eserlerin korunmasının önemini açıklar.

Tarihî yapılar ile müzelerdeki eserlerin öncelikle bir milletin, sonra tüm insanlığın ortak malı olduğu üzerinde durulur. Sanatın “evrensel bir dil” olma özelliğinin buradan geldiği açıklanır. Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır (MEB, 2018).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma için hem nitel hem de nicel araştırma yöntemleri bir arada karma bir şekilde kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma süreçlerinin bir çok aşamasında nitel ve nicel yaklaşımların bir arada kullanılmasına dayanan bir yöntemdir (Creswell & Clark, 2018). Çalışmanın evrenini 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Samsun ilinde görsel sanatlar dersine katılan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemine ise, Özel Ressam Leyla Taban Tasarım Sanat Kişisel Gelişim Kursu'na devam eden ortaokul düzeyindeki 20 öğrenci oluşturmuştur. Bu örneklemin seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme araştırmacının katılımcıları ve mekânı araştırma için seçmesi manasına gelmektedir (Creswell, 2016). Bu çalışmada, Özel Ressam Leyla Taban Tasarım Sanat Kişisel Gelişim Kursu'na devam eden 20 ortaokul öğrencisinin resim yapma becerileri konusunda ön test ve son test kullanılarak nicel veriler elde edilmiş ve içerik analizi yapılarak görsel fenomenolojik desende incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise öğrencilerin Türk kültürü ve kültürel mirasla birlikte Türk mitolojisi hakkındaki görüşlerini, bilgilerini ve yorumlarını araştırmak için kullanılmıştır. Görüşmeler katılımcıların belli bir konudaki düşüncelerini öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise araştırmacının hazırladığı soruların katılımcılar ve araştırmacı tarafından kısmen düzenleme haklarının olduğu görüşme tekniğidir (Alacapınar & Sönmez,2021).

Ön testte öğrencilere Türk kültürüyle ilgili önceden bildikleri kavramları kullanarak bir resim yapmaları istenmiş, daha sonra nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılarak öğrencilerin Türk mitolojisindeki semboller hakkındaki görüşleri, anlamlandırmaları, algılamaları ve yorumlamaları araştırılmıştır. Ön test ve görüşmeler sonrası öğrencilerin Türk mitolojisini kullanımındaki eksiklikleri belirlenerek Türk mitolojisi semboller, hikayeler ve karakterlerle ilgili öğrencilere bilgilendirme dersleri verilerek son test uygulamasına geçilmiştir. Bilgilendirme dersindeki sunumda yapay zeka kullanılarak Türk destanları ve karakterleri görselleştirilmiştir. Son testte öğrencilere yine Türk kültürüyle ilgili akıllarına gelen kavramlarla ilgili resimler yaptırılmıştır.

3.2. Verilerin Analizi

Bu araştırma verilerinin incelenmesinde içerik analizi, öğrencilerin resimlerinde kullanılan sembollerin ve mitolojik figürlerin belirlenmesinde ve analizinde kullanılmıştır. İçerik analizi, görüntülerin bilimsel olarak doğruluğunu sağlamak için kodlar kullanılarak yapılan bir analiz yöntemidir (Erişti, 2021). Görsel fenomenolojik desen ise, öğrencilerin resimlerindeki sembollerin ve mitolojik figürlerin nasıl algılandığı ve yorumlandığı ile ilgili derinlemesine bir analiz yapmak için kullanılmıştır. Görsel fenomenoloji; bir olay veya olgunun bireyler tarafından nasıl deneyimlendiği ve yorumlandığını incelerken, sürece görsel sorgulamayı da dahil etmektedir (Erişti, 2021).

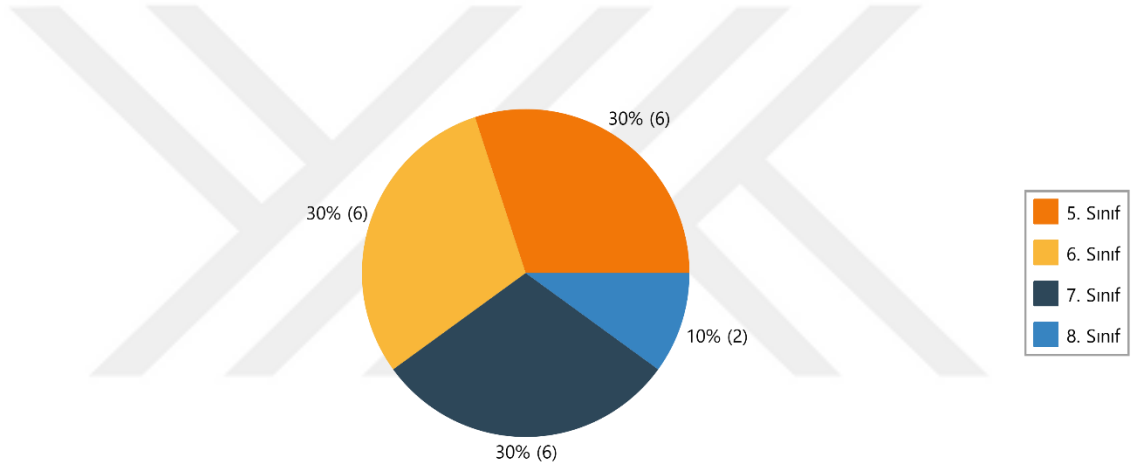
Öğrencilerin görüşlerini içeren yarı yapılandırılmış görüşme verileri ve öğrenci resimlerinden toplanan veriler MAXQDA adlı nitel veri analizi programı yardımıyla kod ve temalara ayrılmıştır. Kod ve temalara ilişkin bulgular tablolastırılmış ve görüşme sorularından alınan doğrudan cevaplar eşliğinde yorumlanmıştır. Nitel veri analizi verileri kodlamayı ve metni küçük birimlere ayırarak belirli temalar altında gruplandırmayı kapsamaktadır (Creswell & Clark, 2018).

4. BULGULAR

Bu bölümde; araştırmaya Özel Ressam Leyla Taban Tasarım Sanat Kişisel Gelişim Kursu'na devam etmekte olan 10-13 yaş aralığındaki 20 ortaokul öğrencisinin sınıf aralığı, Türk kültürü ve Türk mitolojisi hakkındaki ön bilgileri, görüşleri ve yorumlamalarını belirlemek amacıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ve Türk kültürü ile ilgili yapılan ön test ve son test niteliğindeki öğrenci resimlerine ilişkin bulgulara ait çözümlenmeler yer almaktadır.

4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularına İlişkin Bulgular

4.1.1. Katılımcı Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Şekil 4.1. Katılımcı öğrencilerin yer aldığı sınıfların dağılımını gösteren pasta grafiği

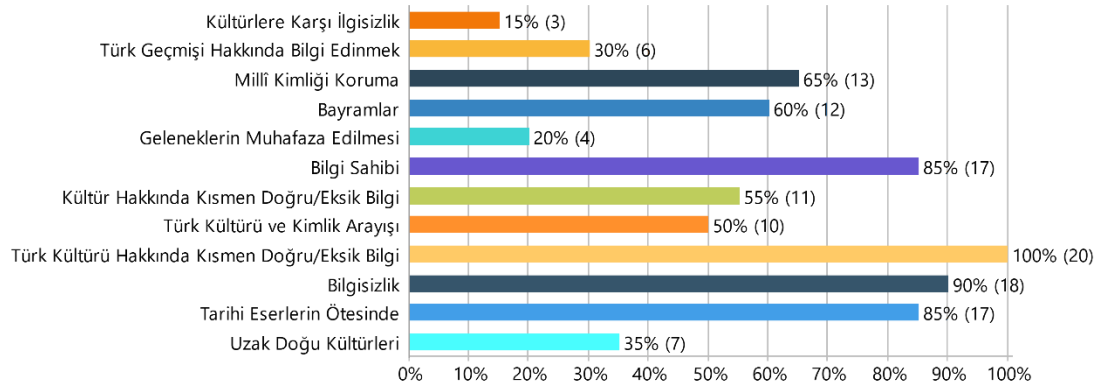
Şekil 4.1., araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımını göstermektedir. Grafikte, 5. sınıf öğrencileri 6 kişiyle %30, 6. sınıf öğrencileri 6 kişiyle %30, 7. sınıf öğrencileri 6 kişiyle %30 ve 8. Sınıf öğrencileri 2 kişiyle %10 oranında temsil edilmektedir. 8. sınıf öğrencilerinin oranının düşük olmasının sebebi, lise giriş sınav hazırlık süreçlerinin yoğun olmasıdır. Bu durum, katılım oranlarını etkilemiştir.

4.1.2. Kültür ve Kültürel Miras ile İlgili Cevapların Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar:

Tablo 4.1. Kültür ve kültürel miras ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kod ve temaların dağılımı

Kültürel Bilgi Düzeyi/Kültür Bilinci	Kültürel Koruma ve Devamlılık	Kültürel Miras ve Kimlik	Kültürel İlgi
Bilgi Sahibi	Bayramlar	Tarihi Eserlerin Ötesinde	Kültürlere Karşı İlgisizlik
Bilgisizlik	Geleneklerin Muhafaza Edilmesi	Türk Geçmişi Hakkında Bilgi Edinmek	Uzak Doğu Kültürleri
Kültür Hakkında Kısmen Doğru/Eksik Bilgi	Milli Kimliği Koruma		Türk Kültürü ve Kimlik Arayışı
Türk Kültürü Hakkında Kısmen Doğru/Eksik Bilgi			

Tablo 4.2. Kültür ve kültürel miras ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kodların yüzdelik dağılımı

Kültürel Bilgi Düzeyi ve Kültür Bilincine İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 4 adet kod elde edilmiştir. Bu bulgular, katılımcı öğrencilerin kültürel bilgi düzeyi ve kültür bilincine ilişkin çeşitli derecelerde bilgi sahibi olduklarını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin bir kısmı kültür ve kültürel miras tanımlarını doğru yapabilmiş, ancak daha derine inildiğinde çoğunlukla bu konularda yetersiz veya eksik bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Örneğin, 17 öğrenci genel bir kültür bilgisine sahipken, aynı katılımcılardan oluşan 18 öğrenci spesifik konularda bilgisizlik sergilemiştir. Katılımcıların önemli bir kısmının, Türk kültürüne dair yüzeysel veya kısmi bilgilere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Özellikle, eski Türk topluluklarının resim sanatı ve geleneksel el sanatları gibi konularda sınırlı bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Elde edilen kodlar görüşmelerden aktarılan direkt alıntılarla birlikte açıklanmıştır.

1. **Bilgi Sahibi:** Toplamda 17 katılımcının kültüre ve bilincine ilişkin bilgi sahibi oldukları saptanmıştır. Kültür ve bilince ilişkin konular şu şekildedir: Öğrencilerden 6'sı "kültür" tanımını istenilen bir şekilde yapabilirken 2'si "kültürel miras" tanımını istenen şekilde yapmıştır. Yalnızca 1 kişi kendi yaşadığı şehir ve ülkesindeki diğer kültürel miras öğelerine beklenen şekilde cevap verebilmiştir. 3 kişi ise eski Türk topluluklarındaki resim sanatı ile ilgili birden fazla cevap verebilmiştir ve minyatür, ebru, çini ve hat sanatlarını içerdiği görülmüştür. 4 kişi ise geçmişteki Türk topluluklarının yaşam biçimi, el sanatları, inanış biçimleri hakkında bilgiler verebilmiştir. 10 kişi Türk kültüründeki geleneksel el sanatları ve zanaatlarına birden fazla örnek verebilmiştir. Bunların içinde, oyacılık, kilim ve halı dokuma, ebru, çini ve çömlekçilik bulunmaktadır.
2. **Bilgisizlik:** Görüşmeler sonucunda katılımcıların bir kısmının eski Türk topluluklarındaki resim sanatıyla ilgili bilgi eksikliği olduğu saptanmıştır. 11 öğrenci bu konuda pek bir şey bilmediklerini ifade etmiştir. 7 kişi ise "kültürel miras" in tanımına dair bir şey bilmediklerini ifade etmiş veya net bir yanıt verememiş; 3 kişi ise Türk kültüründeki geleneksel el sanatları ve zanaatlarına örnek verememiştir. 5 kişi ise kendi yaşadığı şehir ve ülkesindeki diğer kültürel miras öğelerine beklenen şekilde cevap verememiştir. 4 kişinin ise "kültür" ün tanımına ilişkin fikri bulunmamaktadır veya net bir yanıt verememiştir. 4 öğrenci

kültürel olay veya festivallere örnek verememiş veya festival ve olayların anlamlarını açıklayamamışlardır. 1 öğrenci ise geçmişteki Türk topluluklarının yaşam biçimi, el sanatları, inanış biçimleri hakkında bilgiler verememiş diğer bir katılımcı ise bir yerin kültürel mirasının yalnızca tarihi eserlerden oluşup oluşmadığına dair bir bilgisi olmadığını ifade etmiştir.

3. Kültür Hakkında Kısmen Doğru/Eksik Bilgi: 11 katılımcının yer yer kültür ve kültürel miras hakkında yüzeysel veya kısmi bilgilere sahip oldukları görülmüştür. Öğrencilerden 6 tanesi “kültür” kelimesinin tanımını yapmada zorlanmış; Türk kahvesi, giyim kuşam, eskiden yapılan şeyler vb. örnekler üzerinden kültürü yüzeysel bir şekilde açıklamaya çalışmışlardır. Kültür ve kültürel mirasa ilişkin edindikleri bilgilerin bir kısmında kavramlara yönelik aşinalığın söz konusu olduğu düşünülmektedir.
4. Türk Kültürü Hakkında Kısmen Doğru/Eksik Bilgi: Katılımcıların tamamının yer yer Türk kültürü hakkında yüzeysel veya kısmi bilgilere sahip oldukları saptanmıştır. 15 kişinin geçmişteki Türk toplulukların yaşam biçimi, el sanatları ve inanışları, 6 kişinin Türk kültüründeki geleneksel el sanatları ve zanaatları, 13 kişinin ise yaşadıkları şehirde ve Türkiye’deki diğer kültürel miras öğeleri hakkında kısıtlı bilgiye sahip oldukları gözlemlenmiştir. 6 katılımcı ise geçmişteki Türk resim sanatıyla ilgili yüzeysel bilgiler verebilmiştir.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler, kültürel bilgi düzeyi ve kültür bilincine ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur.

Kültürün tanımıyla ilgili olarak:

“Kültür, bizim toplumumuzu oluşturan bütün her şeye deniyor. Kültür örneği olarak halı dokumacılığı, ozanlar, daha bir dünya şey daha var.” (18. Öğr.)

“Ülkeyi yansıtan değerler. Mesela Türklerin yemekleri, halk oyunları, türküleri, şarkıları ve giyimleri.” (3. Öğr.)

“Şu an aklımda bir şey yok.” (5. Öğr.)

“Antik Yunan kenti, Pamukkale, Peri Bacaları gibi şeyler.” (7. Öğr.)

“Bir ülkenin kıyafeti, izlediği filmler, dili falan bunların hepsi kültürü oluyor. Dil, kıyafet, o kadar.” (20. Öğr.)

Kültürel mirasın tanımıyla ilgili olarak:

“Yaşadığımız toplumu benimseyerek onun özellikleriyle kendimize oluşturduğumuz gelenek ve göreneklerdir.” (12. Öğr.)

“Bilmiyorum.” (14. Öğr.)

“Eskiden kalan miraslar.” (5. Öğr.)

“Kültürel miras kültürümüzdeki geçmişte kalan eserlerimiz olabilir.” (13. Öğr.)

Geçmişteki Türk topluluklarındaki resim sanatıyla ilgili olarak:

“Resim bilmiyorum ama halı dokumacılığını biliyorum.” (1. Öğr.)

“Daha çok Rönesans döneminde tuval vardı. Taş devrinde kalem gibi bir taşla duvara çiziyorlardı.” (7. Öğr.)

“Uygurlar'da minyatür diye hatırlıyorum. Hat sanatı İslamiyet'e geçince bulmuşlardı Türkler. Bunları hatırlıyorum.” (17. Öğr.)

“Mesela ebru eskiden yapılıyordu onu biliyorum. Çiniciliği biliyorum o kadar.” (10. Öğr.)

“Resim sanatıyla ilgili mesela Kaplumbağa Terbiyecisi gibi şeyler biliyorum. Padişahların resimleri var. Bunlardan ibaret.” (18. Öğr.)

“Ebru, halılara desen yaparlar.” (20. Öğr.)

Yaşadıkları şehirde ve Türkiye'deki diğer kültürel miras öğeleriyle ilişkili olarak:

“Hiçbir şey yok benim bildiğim. Hayır.” (15. Öğr.)

“Mesela pide yiyoruz. Başka gelmiyor aklıma. İklimleri biliyorum. Başka öğrenmedik.” (10. Öğr.)

“Kent Müzesi var galiba. Kent Müzesi'nde de eskiden yaptığımız işleri, unutulmuş şeyleri gösteriliyor. Türkçe'nin kelimelerine önem verildiği hatta müze açıldığını gördüm. Eskiden yapılmış şeyleri gördüm. Mesela Kapadokya'daki o yer gibi, Göbeklitepe.” (11. Öğr.)

“Bandırma Vapuru var başka bilmiyorum. Hattuşaş var, Sümerlilerin bıraktığı şeyler var.” (1. Öğr.)

Kültürel Koruma ve Devamlılığa İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 3 adet kod elde edilmiştir. Bulgular sonucunda, öğrencilerin bayramlar ve geleneklerin muhafazası gibi konularda bilgi sahibi

oldukları, ancak bu bilgilerin derinlikten yoksun olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin çoğu kültürel mirasın korunmasının milli kimliğin devamlılığı açısından önemini vurgulamıştır.

1. Bayramlar: 12 öğrenci kültürel olay veya festivallere örnek olarak Ramazan Bayramı, Nevruz Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, ve 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı'ndan bahsetmiştir. Bu öğrenciler, bu bayramların önemini vurgulayarak, birlik ve beraberlik için düzenli olarak kutlandıklarını ifade etmişlerdir. Bir öğrenci ise, kendi yaşadığı şehir ve ülkedeki diğer kültürel miras öğeleri arasında bayramları örnek olarak belirtmiştir.
2. Geleneklerin Muhafaza Edilmesi: 4 öğrenci “kültürel miras”ın tanımı için geleneklerin yaşatılıp, korunup, saklanıp, aktarılması olarak yorumlamıştır.
3. Milli Kimliği Koruma: 13 öğrenci, Türk kimliğinin kaybolmaması, bağımsızlığın ve özgürlüğün sağlanması, kültürel değerlerin unutulmaması ve sürekliliğin sağlanması için kültürel mirasın korunması ve hatırlanması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler, kültürel koruma ve devamlılığa ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur;

Kutlanan kültürel olaylar, festivaller ve anlamlarıyla ilişkili olarak:

“Bayramlar, özel günler gibi bir şey. Birlikte olmak amacıyla.” (10. Öğr.)

“Bayramlarımızı kutluyoruz, Ramazan bayramımız var. Okullarımızda onunla ilgili süsleme ve yarışmalar oluyor.” (3. Öğr.)

“23 Nisan gibi bayramlar. Bahar festivalleri oluyor. Eskiden kaldığı için değerli.” (9. Öğr.)

“Evet. 23 Nisan, 100. yıl, 29 Ekim. Bizim eskiden olan olaylar yüzünden onları kazandığımız için kutlanan bir tür ödül gibi bir şey. “(16. Öğr.)

Kültürel mirasın tanımıyla ilgili, geleneklerin muhafaza edilmesiyle ilişkili olarak:

“İnsanın kendi ırkını kaybetmemesi için kendini kültürünü yaşatması gerekiyor.” (6. Öğr.)

“Ülkenin kendine özel kültürünü saklamak ve diğer ülkelere yansıtmamak çok güzel, kendi içinde saklamak.” (3. Öğr.)

“Kültürel miras kültürümüzden kalanları korumak.”(11. Öğr.)

Kültürel mirası korumak ve hatırlamakla ilgili, kimliği korumayla ilişkili olarak:

“Kültürel mirasımızı bilmezsek biz bir vatan, ulus olamayız. Herkesin kendi kültürünü bilmesi lazım.” (17. Öğr.)

“Çünkü kendi ülkemiz, mesela biz Türkiye'de doğduk. Türkiye'nin kültürünü yansıtmamız lazım yoksa o da arada kaybolur ve Türkiye'nin bir şeyi kalmaz.” (13. Öğr.)

“Milletimizin, ülkemizin kaybolmaması için.” (4. Öğr.)

“Çünkü onu başarmışlar başarmasalardı biz burada şu an başka kişilerin kölesi olabilirdik.” (16. Öğr.)

Kültürel Miras ve Kimliğe İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 2 adet kod elde edilmiştir. Kültürel miras ve kimlik bağlamında katılımcılar, kültürel mirasın sadece tarihi eserlerden ibaret olmadığını, giyim, sanat, dil gibi unsurların da kültürel mirasın bir parçası olduğunu ifade etmişlerdir. Bulgulara göre; katılımcıların kültürel mirasın genel kapsamını anladığı görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerden bazıları kültürel mirasın korunmasının ve hatırlanmasının, Türk kimliğinin ve tarihinin anlaşılması için önemli olduğunu vurgulamıştır.

- 1- Tarihi Eserlerin Ötesinde: 17 öğrenci kültürel miras kavramının yalnızca tarihi eserlerden ibaret olmadığını, giyim, sanat, dil, evlerin şekilleri, yemeklerin vb. de kültürel miras sayıldığını belirtmiştir.
- 2- Türk Geçmişi Hakkında Bilgi Edinmek : 6 öğrenci Türklerin tarihi hakkında bilgi edinmek, iyi ve kötü şeyleri hatırlamak için kültürel mirasın korunması ve hatırlanması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler, kültürel miras ve kimliğe ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur;

Kültürel miras sadece tarihi eserlerden mi oluşur sorusuyla ilgili, tarihi eserlerin ötesiyle ilişkili olarak:

“Atasözlerimiz ve deyimlerimiz var. Yani somut da var soyut da var.” (8. Öğr.)

“Oranın insanı bile kültürel miras olarak kabul edilebilir.” (6. Öğr.)

“Hayır. Kültürel miras insanın içerisinde bulunan, eskiden beri yürütülen ve şu ana kadar gelmiş ama farklılaşmış olabilen her şey kültürel miras olarak verilebilir. Sadece yapılar olarak verilemez.” (18. Öğr.)

Kültürel mirası korumak ve hatırlamakla ilgili, Türk geçmişi hakkında bilgi edinmeyle ilişkili olarak:

“Geçmişini bilmeyen geleceğini göremez. Nereden geldiğimizi bilirsek topluma daha da yararlı olabiliriz.” (19. Öğr.)

“Çünkü geçmişte yaşanan olayları ve kötü olayları tekrardan yaşamayalım diye bence. İyi açıdan da olabilir. İyi şeyleri yine örnek alalım diye olabilir.” (11. Öğr.)

Kültürel İlgiye İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 3 adet kod elde edilmiş ve öğrencilerin çeşitli kültürlerle olan ilgileri değerlendirilmiştir. Bazı öğrenciler Uzak Doğu kültürlerine ilgi duyduğunu belirtmiştir. Bu ilginin temelinde anime, K-Pop, Uzak Doğu yemekleri gibi popüler kültür unsurlarının yattığı düşünülmektedir. Diğerleri ise Türk kültürü ve kimlik arayışına yönelik bir eğilim göstermiştir. Ancak, bazı öğrencilerin kültürel konulara ilgi göstermediği de gözlemlenmiştir.

- 1- Kültürlere Karşı İlgisizlik: 3 öğrenci her hangi bir kültüre ilgi duymadığını, kültürleri birbirleriyle eşit gördüğünü ve herhangi bir kültüre ilgi duymayı hiç düşünmediğini belirtmiştir.
- 2- Uzak Doğu Kültürleri: 7 öğrencinin Kore, Çin ve Japon kültürlerine ilgi duydukları saptanmıştır. Anime, K-Pop ve Uzak Doğu yemekleri gibi unsurların ilgilerini çektiğinden bahsetmişlerdir. Bir öğrenci ise Kore

kültürünü Türk kültürü ile benzer gördüğünden dolayı ilgi çekici olduğunu belirtmiştir.

- 3- Türk Kültürü ve Kimlik Arayışı: Nereden geldiğini ve vatandaşı olduğu ülkeyi öğrenmek, milliyetçi düşünce, diğer kültürlerle yönelik bilgisizlik, sanatsal yönler gibi sebeplerle öğrencilerin yarısının Türk kültürüne ilgi duyduğu belirlenmiştir.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler, kültürel ilgiye ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur;

Kültürlere karşı ilgisizlikle ilişkili olarak:

“Ben öyle çok kültürlerle ilgilenen biri değilim açıkçası.” (4. Öğr.)

“Yani, çoğu benim için eşit. Çünkü hepsi birbirine benziyor.” (13. Öğr.)

“Bilmiyorum, hiç düşünmedim.” (20. Öğr.)

Uzak Doğu kültürleriyle ilişkili olarak:

“Çok bir kültüre ilgim yok ama filmlerde gördüğümde internette araştırdım. Kore ve Çin'in kültürü güzel, asil, değişik geldiği için ilgimi çekiyor.” (3. Öğr.)

“Japon kültürü. Animeler ve ramen.” (5. Öğr.)

“Türk kültürüne ve K-pop için Kore'ye ilgi duyuyorum.” (9. Öğr.)

“Mesela Kore. Şarkıları güzel, yemekleri hoş.” (15. Öğr.)

Türk kültürü ve kimlik arayışıyla ilişkili olarak:

“Diğer ülkelerin bilmiyorum ama kendi ülkemizin yani Türkiye'nin kültürüne ilgi duyuyorum. Çünkü hem kendi milletimizin kültürünü öğrenmezsek, yapısını öğrenmezsek o zaman diğer devletlere veya kültürlerle odaklanırsınız. O yüzden kendi kültürümüzden uzaklaşmış oluruz. İlk önce kendi kültürümüzü öğrenip diğer kültürlerle bakalım.” (18. Öğr.)

“Türk kültürü çünkü Türk'üm.” (6. Öğr.)

“Türk kültürü çünkü nereden geldiğimi öğrenmek isterim.” (1. Öğr.)

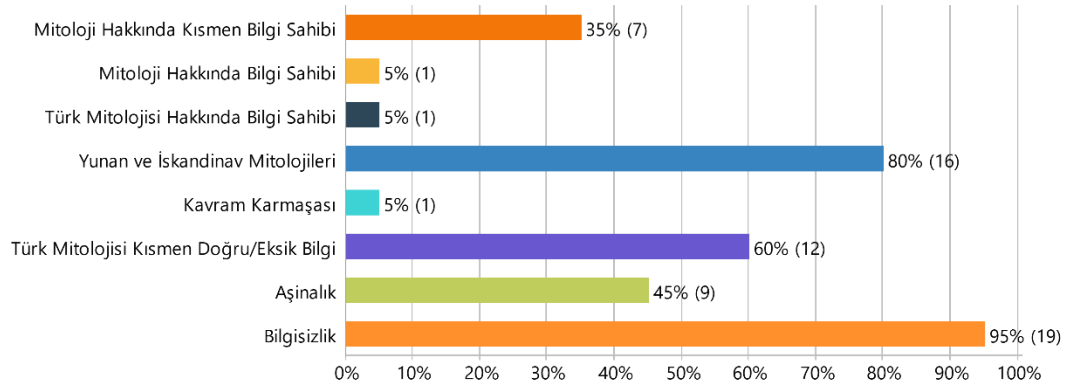
“Kendi kültürümüz. Başka ülkelerdeki kültürlerle pek duymam çünkü ne yaptıklarını hiç bilmiyorum.” (16. Öğr.)

4.1.3. Mitoloji ve Türk Mitolojisi ile İlgili Cevapların Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar:

Tablo 4.3. Türk mitolojisi ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kod ve temaların dağılımı

Mitoloji Bilgi Düzeyi/Mitoloji Bilinci	Mitolojiye Yönelik İlgi	Kavram Anlayışı Sorunları
Mitoloji Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi	Yunan ve İskandinav Mitolojileri	Kavram Karmaşası
Mitoloji Hakkında Bilgi Sahibi		
Bilgisizlik		
Aşinalık		
Türk Mitolojisi Hakkında Kısmen Doğru/Eksik Bilgi		
Türk Mitolojisi Hakkında Bilgi Sahibi		

Tablo 4.4. Türk mitolojisi ile ilgili cevapların analizi sonucu elde edilen kodların yüzdeler dağılımı

Mitoloji Bilgi Düzeyi ve Mitoloji Bilincine İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 6 adet kod elde edilmiştir. Öğrencilerin önemli bir kısmının mitoloji hakkında sınırlı bilgiye sahip oldukları gözlemlenmiştir. Mitolojinin tanımına ilişkin sorularda 1 öğrencinin mitolojinin tanımını bildiği görülmüştür. 5 öğrenci ise mitolojik karakterlerin güçleri veya özellikleri hakkında kısmi bilgiler verebilmiştir. 7 öğrenci ise mitolojinin tanımına ve mitolojik karakterlere ilişkin kısmi ama yine de geçerli sayılabilen yanıtlar vermişlerdir.

16 öğrenci ise mitoloji kelimesinin ve Türk mitolojisinin anlamını bilmediğini belirtmiştir. Ancak 12 öğrenci Türk mitolojisinin ne olduğunu düşündüklerinin ölçüldüğü sorulara kısmi, yüzeysel yanıtlar verebilmişlerdir. Bununla birlikte Türk mitolojisine dair spesifik bilgilerde ise ciddi eksiklikler gözlemlenmiştir. 17 öğrenci Türk mitolojisine ait karakterlerden hiçbirini bilmediğini ifade etmiş, yalnızca 3 öğrencinin Türk mitolojisindeki karakterlere örnekler verebildiği saptanmıştır. Bu durum, öğrencilerin genellikle popüler ve yaygın olarak bilinen mitolojilere aşina olduklarını, ancak kendi kültürel miraslarına ait mitolojik unsurlar hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

- 1- Mitoloji Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi: Mitolojinin tanımına ilişkin 2 öğrencinin; mitolojik karakterlerin güçleri veya özellikleri hakkında ise 5 öğrencinin kısmi, yüzeysel bilgilere sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılar kendilerinden emin cevaplar verememiştir.
- 2- Mitoloji Hakkında Bilgi Sahibi: Öğrencilerden 1 tanesi mitoloji kelimesinin anlamını bildiğini söylemiştir. Aynı katılımcı mitolojik karakterlere birden fazla farklı örnek verebilmiştir. Bunlar içerisinde Şahmeran, Zeus, Poseidon ve Medusa yer almaktadır.
- 3- Bilgisizlik: Ağırlıklı olarak 16 öğrenci mitoloji kelimesinin anlamını bilmemekle birlikte yine katılımcıların 16'sı Türk mitolojisini daha önce duymadıklarını belirtmişlerdir. 10 öğrenci ise Türk mitolojisinin tanımı hakkında yorum yapamamıştır. 17 öğrenci Türk mitolojine ait karakterlerden hiçbirini bilmemektedir. 18 katılımcı Türk mitolojisinde kullanılan sembollerin ve karakterlerin diğer mitolojilerde olduğu gibi modern dünyadaki (sinema, çizgi film, oyunlar vs.) kullanımlarını görmediklerini belirtmiştir. Genel anlamda mitolojik karakterlerin güçleri ve özellikleri hakkında 8 öğrenci

bir şey bilmediklerini ifade etmiş, 3 öğrenci ise mitolojik karakterlerden hiçbirini bilmediğini söylemiştir. Ancak içlerinden 1 katılımcı sıradaki soruda ismi geçen mitolojik karakterleri cevabında bildiğini belirtmiştir. İskandinav ve Yunan mitolojilerine ait karakterleri 1 öğrenci hiç bilmediğini söylemiş, bir diğer katılımcı ise içlerinden yalnızca bazılarını bildiğini diğerlerini bilmediğini ifade etmiştir.

- 4- Aşinalık: 8 öğrencinin genel olarak mitolojik karakterlerden bazılarını duyduğu, isimlerini değil de görünüşlerini bildikleri, adlarını duyduklarını ama ne anlama geldiklerini bilmedikleri saptanmıştır. Bununla birlikte 3 öğrenci Türk mitolojisini daha önce duyduklarını ama ne anlama geldiğini bilmediklerini söylemiştir. Aynı durum Yunan ve İskandinav mitolojilerindeki karakterler için de geçerlidir. 4 öğrenci daha önce duyduğunu ancak ya ilgilenmediğini ya da bazılarını duyduğunu ifade etmiştir. 1 öğrenci ise mitoloji kelimesinin anlamını bilip bilmediğinin ölçüldüğü soruya “Sayılır.” olarak yanıt vermiştir.
- 5- Türk Mitolojisi Hakkında Kısmen Doğru/Eksik Bilgi: 12 öğrenci Türk mitolojisi hakkında genele yakın ve kısmen doğru sayılabilecek bilgiler vermişlerdir. Türk mitolojisi öğrenciler tarafından; inançlar, kültür, hurafe, gelenekler ve dil ile bağdaştırılmış ancak yeterli yanıtlar verilememiştir.
- 6- Türk Mitolojisi Hakkında Bilgi Sahibi: Yalnızca 1 öğrencinin Türk mitolojisi hakkında genel bir bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcı; Türk mitolojisini daha önce duyduğunu belirtmiş, Türk mitolojisine ait karakterlere ve modern dünyadaki kullanımlarına örnekler vermiştir.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler mitoloji bilgi düzeyi ve mitoloji bilincine ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur;

Mitolojik karakterler ve güçleriyle ilgi bilgi sahibi olunmasıyla ilişkili olarak:

“Elementleri, suyu, zihni vb. kontrol edebilme gibi bahşedilmiş güçleri olduğunu biliyorum.” (12. Öğr.)

“Thor çok güçlü, Zeus da su tanrısı.” (20. Öğr.)

“Çok kuvvetliler.” (7. Öğr.)

“Şahmeran, Zeus, Poesidon, Medusa öyle devam ediyor.” (18. Öğr.)

“Bilmiyorum.” (1. Öğr.)

“Pek bir şey bilmiyorum.” (10. Öğr.)

“Çok bilmiyorum. Zeus'un şimşek atması olabilir.” (4. Öğr.)

“İsimlerini bilmiyorum ama görünüşlerini biliyorum.” (6. Öğr.)

“Bazılarının adlarını duydum ancak ne demek olduklarını bilmiyorum.” (3. Öğr.)

“Birazını duydum. Thor'u biliyorum.” (7. Öğr.)

Mitolojinin tanımıyla ilişkili olarak:

“Mitoloji kelimesi galiba eskiden inandıkları şeylere deniyor.” (11. Öğr.)

“Gök ile ilgili bir şey sanırım. Tanrılarla ilgili.” (19. Öğr.)

“Anlamını bilmiyorum.” (16. Öğr.)

“Tanımını yapabileceğimden emin değilim.” (12. Öğr.)

“Henüz bilmiyorum.” (7. Öğr.)

“Hayır, bilmiyorum.” (8. Öğr.)

Katılımcıların Türk mitolojisinin tanımıyla ilgili bildikleri ve ne olduğunu düşündükleriyle ilişkili olarak:

“Evet, duydum.” (18. Öğr.)

“Türk mitolojisi, dilimizde eskiden gelmiş şu an dilimizde devam eden şey. Türklerle ilgili eski şeyler.” (18. Öğr.)

“Duydum ama hiç bilmiyorum.” (11. Öğr.)

“Türk kültürünü yansıtan bir şey. Fatih Sultan Mehmet gibi bir şey.” (7. Öğr.)

“Hatırlamıyorum.” (9. Öğr.)

“Mitolojiyi çok duymadım ama Türk kültürünü biliyorum az çok.” (13. Öğr.)

“Bir şeyler duydum ancak tam hâkim olduğumu söyleyemeyeceğim.” (12. Öğr.)

“Duydum da isimlerini bilmiyorum.” (6. Öğr.)

“Daha önce duymadım.” (19. Öğr.)

“Gerçek dışı şeyler.” (15. Öğr.)

“Gerçekte var olmayan, hurafe. Bazı insanların inandığı, inanmadığı yaratıklar.” (4. Öğr.)

“Türklerin kültürü, Türklerin yaptığı şeyler, eski tarihi eserler, sanatları.” (1. Öğr.)

“Şimdi tek tanrıya inanılıyor ama eskiden birden fazla tanrı da olabilir ama bilmiyorum.” (8. Öğr.)

Türk mitolojisindeki karakterlerle ilgili bilgi sahibi olunmasıyla ilişkili olarak:

“Şahmeran, Tepegöz. Ergenekon Destanı mesela. Oğuz Kağan Destanı.” (18. Öğr.)

“Tepegöz. Başka aklıma gelmiyor.” (5. Öğr.)

“Ateş Tanrıçasını biliyorum ancak adını hatırlamıyorum. (12. Öğr.)

“Hiçbirini bilmiyorum.” (15. Öğr.)

“Bilmiyorum çoğunlukla.” (11. Öğr.)

Türk mitolojisinin diğer mitolojilerde olduğu gibi modern dünyadaki kullanımlarının bilinmesiyle ilişkili olarak:

“Kullanım alanları olarak gördüm, Tepegöz mesela Keloğlan filmlerinde geçiyor. Şahmeran'ı tam olarak görmedim ama bazılarını gördüm.” (18. Öğr.)

“Yani evet gördüm. Daha çok resimde veya filmlerde. Ama aklıma gelmiyor.” (13. Öğr.)

Hayır, görmedim. (12. Öğr.)

“Hayır, belki unicornları filmlerde falan görmüştüm.” (15. Öğr.)

“Görmedim.” (14. Öğr.)

“Hiç görmedim.” (19. Öğr.)

Mitolojiye Yönelik İlgiye İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 1 adet kod elde edilmiştir.

Katılımcıların mitolojiye olan ilgilerinin genellikle Yunan ve İskandinav mitolojileri üzerine yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Özellikle popüler kültürde sıkça karşılaşılan Thor, Zeus, Poseidon gibi karakterlerin, öğrencilerin ilgisini çektiği ve bu karakterler hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları saptanmıştır.

- 1- Yunan ve İskandinav Mitolojileri: Katılımcıların genel olarak mitolojik karakterlerden hangilerini bildiğinin ölçüldüğü soruya 8 öğrenci yalnızca Yunan ve İskandinav tanrılarından örnekler vermiştir. Özel olarak yalnızca Yunan ve İskandinav mitolojilerine ait karakterleri bilen öğrenci sayısı ise 16 olarak belirlenmiştir. 6 öğrenci ise mitolojik karakterlerin güçleri ve özellikleri hakkında net bilgiler verebilmiştir.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler mitolojiye yönelik ilgiye ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur;

Yunan ve İskandinav mitolojilerine yönelik ilgiyle ilişkili olarak:

“İzlediğim filmlerden dolayı Thor'u biliyorum.” (8. Öğr.)

“Thor'u biliyorum. Poseidon'u duymuştum bir yerde.” (20. Öğr.)

“Çoğunlukla Yunan tanrılarını ve İskandinav.” (11. Öğr.)

“Zeus'u biliyorum.” (15. Öğr.)

“Mesela Thor yıldırım tanrısı olarak geçiyor. Babası da aynı şekilde. Zeus da aynı şekilde geçiyor. Poseidon suların kralı olarak geçiyordu.” (18. Öğr.)

“Zeus yıldırım, Yunanlar için çok önemli bir tanrı diye biliyorum. Ben bir Zeus'u çok fazla biliyorum diğerlerini çok bilmiyorum.” (17. Öğr.)

Kavram Anlayışı Sorunlarına İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından alınan cevaplar sonucunda 1 adet kod elde edilmiştir. 1 öğrenci Türk mitolojisinin tanımını açıklamaya çalışırken "meteoroloji" terimini kullanmıştır. Burada mitoloji kavramının doğru anlaşılmadığı görülmektedir. Bununla birlikte

öğrencilerin mitolojik karakterler ve hikayeler hakkında bilgi sahibi olsalar bile bu bilgileri doğru kavramsal çerçevede değerlendirmekte zorlandıklarını göstermektedir.

- 1- Kavram Karmaşası: Yarı yapılandırılmış görüşmeler sırasında yer yer kavram karmaşası da sayılabilecek yanıtlar elde edilmiş olsa da bunlar genellikle kendi anlamlarına yakın olmaları sebebiyle kısmi veya eksik bilgi olarak kodlanmıştır. Ancak yalnızca 1 öğrenci belirgin bir şekilde kavramları karıştırmıştır. Türk mitolojisinin tanımıyla ilgili meteoroloji ifadesini kullanmıştır.

Katılımcı cevaplarından örnek olabilecek referans cümleler kavram anlayışı sorunlarına ilişkin tema altındaki kodlar çerçevesinde doğrudan alıntı olarak aşağıda sunulmuştur;

Türk mitolojisinin tanımıyla ilgili, kavram karmaşasıyla ilişkili olarak:

“Hava durumu, meteoroloji.” (2. Öğr.)

4.2. Öğrenci Resimlerine İlişkin İçerik Analizi

Bu bölümde katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yaptıkları resimlerde Türk mitolojisini ne sıklıkla kullandıkları ve yaratıcılıklarına dair analizlere yer verilmiştir. Ön test kapsamında öğrencilerden Türk kültürü ile ilgili akıllarına gelen kavramlarla resim yapmaları istenmiş ve Türk mitolojisine ait unsurların ne sıklıkla kullanıldığı ölçülmüştür. Daha sonra mitoloji ve Türk mitolojisine ilişkin bilgilendirme dersleri verilerek son test kapsamında Türk kültürü ile ilgili yeniden bir resim yapmaları istenerek Türk kültürü bağlamında Türk mitolojisini nasıl kullandıkları ve ifade özgünlüğüyle olan etkisi değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ve analizleri aşağıda sunulmuştur.

Katılımcıların önemli bir bölümünün 1 yılı aşkın süredir resim kursuna devam etmekte olan öğrencilerden oluştuğunu belirtmekte yarar vardır. Küçük bir kısmını ise resim kursuna yeni başlamış öğrenciler kapsamaktadır.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.2. 1. Öğrenci

Karakalem tekniği ile yapılmış ilk çalışmada iki bacağı kaya üzerinde duran bir at ile binicisi görünmektedir. Bu kadın figürü, üzerinde iç içe geçmiş üç hilal bulunan bir başlık takmaktadır aynı zamanda Türk kültüründe kadınların da liderlik vasıflarına sahip olduğunu gösterirken üç hilal Osmanlı İmparatorluğu'nu simgelemektedir.

Öğrencinin ikinci çalışmasında ise ejderha figürü merkezi konumda yer almaktadır ve gövdesi, renkli ve karmaşık geometrik motiflerle işlenmiş Türk kilim desenleri ile detaylandırılarak kâğıt yüzeyine aktarılmıştır. Bu birleşme hem öğrencinin yaratıcılığını vurgulamakta hem de kültürel bir bağlam oluşturmaktadır. Türk mitolojisinde yer alan ejder(evren) figürünün altında tasvir edilen dalgalar, kompozisyonun dinamizmini pekiştirirken onun su ve evren ile ilişkisi de resimde açıkça işlenmiştir.

Ön Test

Son Test

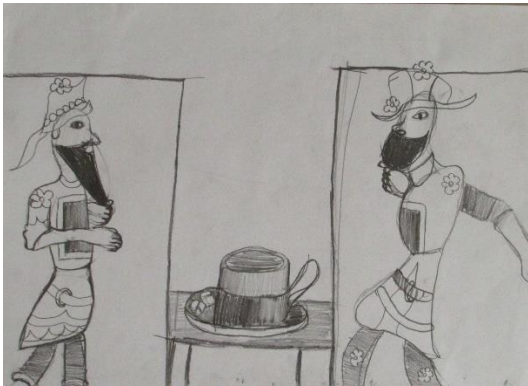

Şekil 4.3. 2. Öğrenci

Birinci resimde, İstanbul'un sembolik yapılarından Galata Kulesi ve cami arkalarında deniz ve martılara birlikte renkli bir şekilde kâğıt yüzeyine aktarılmıştır. Türkiye'nin ikonik şehirlerinden İstanbul'un kültürel, coğrafi ve tarihi özelliklerini yansıtmaktadır.

İkinci resimde görünen kurt, Türklerin kültürü ve mitolojisinde önemli bir yere sahipken, resmin üst kısmında yer alan Türk bayrağındaki ay ve yıldız güçlü bir milli kimlik ve birlik ifadesidir. Ay yıldızdan kurda doğru uzanan sarı ışık huzmesi milli unsurları birleştirmektedir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.4. 3. Öğrenci

Bu öğrenci çalışmasında halk kültürünün önemli birer parçası sayılan Hacivat ile Karagöz karakalem tekniği ile kâğıt yüzeyine aktarılmıştır. İkisinin ortasında ise boyut olarak büyük, Türk kültüründe sosyal yaşamın bir parçasını oluşturan Türk kahvesi fincanı yer almaktadır.

Türk kültürü ile ilgili yapılan ikinci resimde kalpaklı, pelerinli ve kılıçlı bir Türk savaşçısının binek hayvanı olarak bir kurda bindiği görülmektedir. Boyalarla kâğıt yüzeyine aktarılan bu çalışma; savaş, güç ve kahramanlık göstergesi olarak görülen kurtların Türklerle olan bağlantısı ile ilişkilendirilebilir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.5. 4. Öğrenci

Çömlekçilik ve seramik Türk kültüründe geleneksel el sanatları ve zanaatlarının önemli bir dalını oluşturmaktadır. Öğrenci, resminde çömlekleri ve bir tornayı kâğıt yüzeyine dağıtarak görece küçük boyutlarda yerleştirmiştir.

Karakalem tekniği ile kâğıt yüzeyine aktarılan ikinci çalışmada su üstündeki bir kayanın üzerinde duran figür elindeki yıldızı gökyüzündeki hilale doğru uzatmaktadır. Figürün bu konumu Türk mitolojisindeki doğüstü güçlere ve göksel olaylarla bağlantıyı temsil etmektedir. Figürün hareketi ise, yükselme ve birleşme temasını vurgulamaktadır. Bu görüntü Türklerin Yaratılış Destanı'na bir gönderme niteliği taşıyor olabilir. Gökyüzündeki hilal ve figürün uzattığı yıldız ise, Türk bayrağındaki ay yıldız sembolünü ve Türk milletinin nasıl bir araya geldiğini sembolize eden bir çağrışım yapmaktadır.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.6. 5. Öğrenci

Birinci çalışmada, masa üzerinde kulplu testi ve Türk kahvesi fincanıyla geleneksel tatlılardan lokum tabağı yer almaktadır. Kahve fincanına fal kapatılmış olması Türk kahve kültüründe yaygın bir uygulama olan fal baktırma geleneğini yansıtmaktadır.

Karakalem tekniği ile yapılmış ikinci resimde ise geleneksel Türk kıyafetleri içerisinde bir kadın portresi görünmektedir. Bir elinde ay yıldız diğer elinde de gök cisminin bulunması kozmolojik ve milli değerlerin Türk kültüründe bir arada bulunduğunu göstermektedir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.7. 6. Öğrenci

Öğrenci ilk çalışmasında Türk kültürüne ait unsurları kâğıdı belirli parçalara bölerek aktarmayı tercih etmiştir. Resimde tarih içerisinde var olmuş Türk devletlerinden Hun Devleti, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'na ait bayraklar ve harita görselleri resmedilmiştir. Göktürk alfabesiyle "Türk" kelimesi yer almaktadır ve devlet liderlerinden Atatürk, Fatih Sultan Mehmet ve Yıldırım Beyazıt'ın isimleri yazılmıştır. Askeri mimariden sur üzerinde bir top ve askeri zırh resmedilmiştir. Kültürel değerlerden olan vatanseverlik düşmandan daha güçsüz konumda olsa bile türkün savaşmaya devam etmesi ile bağdaştırılmıştır. Savaş stratejisi ve hayvancılık da hem görsel hem de metin olarak resimde yer almaktadır.

İkinci resimde Türk mitolojisine ait önemli bir figür olan Ülgen tasviri görünmektedir. Resmin atmosferindeki kızgın yüz ifadesi ve yıldırımlar göndermesi, onun güçlü ve gök ile ilişkilendirilen bir varlık olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda yanında eski Türklerde önemli bir yere sahip bir ok ve yay bulunmaktadır. İlginç bir detay olarak; Ülgen'in başında Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilendirilen bir

başlık olan fes bulunması ve renklendirilerek vurgulanması Orta Asya ve Anadolu'daki Türk kültürlerini birleştiren bir motif olarak dikkat çekmektedir.

Ön Test

Son Test

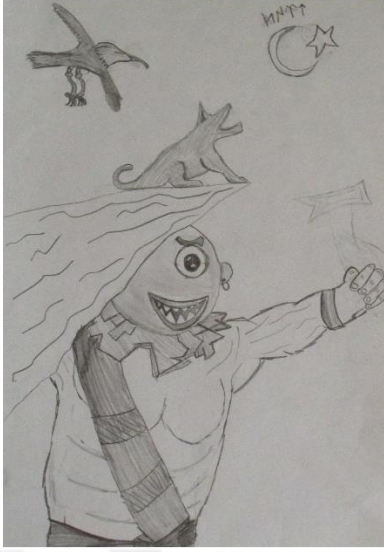

Şekil 4.8. 7. Öğrenci

İlk çalışmada Türk kültürünü temsil eden Türk kahvesi ve Ebru sanatı bir araya getirilmiştir. Kahve fincanının üzerinde ise geleneksel Türk el sanatlarından Ebru sanatı ile bağdaştırılan lale motifi yer almaktadır. Aynı lale motifi kâğıdın sağ tarafında daha büyük olacak şekilde resmedilmiştir.

Yalın olan ikinci çalışmada geleneksel Türk kıyafetleri içerisinde bir Akana tasviri görülmektedir. Çoğunluğu karakalem olarak kâğıt yüzeyine resmedilmiştir. Saçları, teni ve kuyruğu ise mavi kuru boya ile renklendirilmiştir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.9. 8. Öğrenci

Birinci resimde Türk mitolojisine ait unsurlardan kurt, kartal ve Tepegöz kullanılmıştır. Kâğıdın sağ üst köşesine ise milli simgelerden biri olan ay yıldız yerleştirilmiştir. Yanında ise Göktürk alfabesiyle Türk yazmaktadır. Kurt ve kartal Türkler ile bağdaştırılan hayvanlardandır. Kurt; savaşı ve bağımsızlığı temsil ederken kartal göğü, hükümdarları ve gücü simgelemektedir. Tepegöz ise Türk halk söylencelerinde bahsi geçen korkutucu bir yaratık olarak tanımlanmaktadır. Türk mitolojisine ait unsurlar yalnızca bu öğrencinin resminde görülmektedir. Öğrenci ile yapılan sohbetten anlaşıldığı üzere velisinin eski Türk kültürü ve sanatına olan ilgisinin çocuğuna aktardığı düşünülmektedir.

Öğrencinin ikinci resimde Türk kültürüne ait birçok motifi tek bir kompozisyonda bir araya getirdiği gözlemlenmektedir. İki dağ arasında bir gölet ve göletin ortasında bir ağaç resmedilmiştir. Resmin odak merkezinde bulunan ağacın etrafını saran bir ejderha görünmektedir. Ağaç ve ejderha motifinin bir arada kullanılması koruyucu ruh ve hayat ağacı temasını anımsatmaktadır.

Ağacın içindeki yarıktaki küçük bir figür bulunmaktadır. Önünde de kalpaklı bir figür bağdaş kurarak oturmakta ve başında bir kurt bulunmaktadır. Bu figürler Bozkurt ve Türeyiş destanlarına bir gönderme yapmaktadır. Ağacın bulunduğu yüzeyi göletin diğer tarafındaki yüzeye bağlayan kilim, Türk kültüründe önemli bir yer tutan halı ve kilim motiflerini yansıtmaktadır. Bu durum resimde aynı millete ait farklı kategorilerdeki kültürel unsurların bulunduğu ve birbirleriyle etkileşimde bulunduğunu

göstermektedir. Kompozisyonun sağ üst tarafında, gökyüzünde ise milli sembollerden ay yıldız bulunmaktadır.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.10. 9. Öğrenci

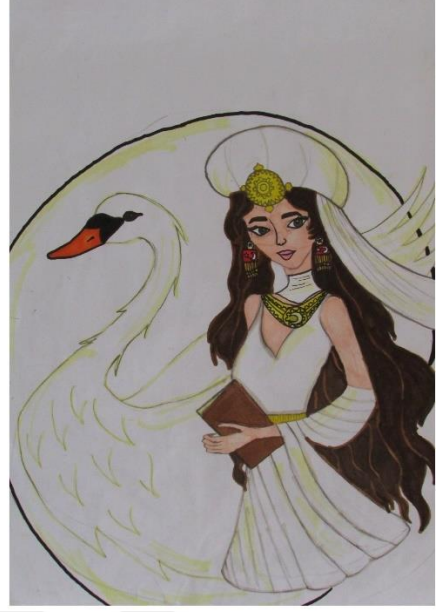
Öğrencinin birinci çalışmasında Kız Kulesi ve yelkenliler göze çarpmaktadır. Denizin içindeki deniz canlıları ise görünür şekildedir. Ancak çizgisel gelişim aşamalarından gerçekçilik ve görünürde doğalcılık dönemlerine denk gelen gruba ait bir yaş için deniz içinin röntgen şeklinde görünmesi düşündürücüdür. Arka plandaki şehir silüetinde ise cami ve binalar yer almaktadır. Bu resimde öğrenci, İstanbul'un belirli simgeleriyle Türk kültürünü yansıtmayı hedeflemektedir.

Dikey konumlandırılmış ikinci kompozisyonda ise resim elemanları birinci resimden görece daha iyi kullanılmıştır. Ön planda mavi kuyruğu ve beyaz saçlarıyla Türk mitolojisinden bir figür olan Akana resmedilmiştir. Denizin üzerindeki bir kayada oturmakta ve İstanbul'un ikonik yapılarından Kız Kulesi'ni izlemektedir. Kulenin üzerinde ise bir ay yıldız motifi yer almaktadır. Bu kompozisyonda öğrenci; mitolojik ve modern unsurları, doğal ve yapısal öğeleri birleştirerek Türk kültürünün ve mitolojisinin etkileşimini vurgulamaktadır.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.11. 10. Öğrenci

Türk kültürü ile ilgili ilk çalışmada bir masa üzerinde cezve ve Türk kahvesi yer almaktadır. Bu kompozisyon, Türk kahvesinin hazırlanması ve sunulmasıyla ilgili bir ritüeli yansıtmaktadır.

Türk kültürü ile ilgili renkli kalemlerle yapılan ikinci çalışmada öğrenci, Türk mitolojisinde yer alan Ayzıt ve onun ongunu olan kuğu motifi tasvir etmiştir. Ayzıt'ın küpelerindeki Türk bayrağı ise milli kimliğe atıfta bulunarak, bu mitolojik figürün kültürel bir simge olarak Türk kültürüyle olan bağını güçlendirmektedir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.12. 11. Öğrenci

Birinci resimde Türk kültürüne ait olan çömlek, ebru sanatından lale ve kilim motifleri kuru kalem ile renklendirilerek resmedilmiştir. İkinci resimde kâğıdın ortasına karakalem tekniğinde yapılmış bir Erlik figürü konumlandırılmıştır. Boynuzları, koyu renk saç sakalıyla ve ateşin varlığı ile kendini belli eden Erlik, Türk mitolojisindeki önemli motiflerden birisidir.

Ön Test

Son Test

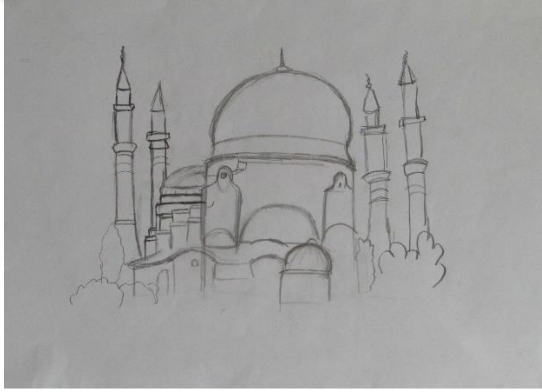

Şekil 4.13. 12. Öğrenci

Karakalem tekniği ile yapılmış ilk resimde geleneksel kıyafetler giymiş bir figür elinde hançerle dans etmektedir. Türk kültür ve geleneklerinde halk oyunları önemli bir yer tutmaktadır.

İkinci resmin merkezinde mavi kuyruğu ve boynuzlarıyla ışık saçan bir Akana figürü görünmektedir. Arkasında ise milli sembol olan ay ve yıldız yan yana konumlandırılmıştır. Aynı zamanda kozmolojik sembollerden Güneş ve Dünya da yer almaktadır. Ülgen'e yeri yaratma ilhamını veren dişi kutsal bir ruh olarak bahsedilen Akana'nın Dünya ile resmedilmesi bir bağlam oluşturarak yaratı ve yaşam arasında bir köprü kurduğunu göstermektedir.

Ön Test

Son Test

şekil 4.14 13. Öğrenci

Öğrencinin ilk resminde Türk ve İslam kültürü ile bağdaştırılan mimari bir öğe olan cami bulunmaktadır. Yapısal detaylar incelendiğinde, caminin Ayasofya Cami olduğu belirtilebilir.

Türk kültürü ile ilgili yapılan ikinci resmin merkezinde su yüzeyinde duran büyük bir ağaç ve dallarındaki nazar boncukları görünmektedir. Bununla birlikte ağacın sağ tarafında su ile ilişkilendirilmiş ejderha motifi yer almaktadır. Dünya'nın merkezi olarak bilinen ve Türk mitolojisinde önemli bir yer tutan hayat ağacı motifi azar boncuğu Türk kültüründe negatife karşı korunma amacı ile kullanılan yaygın bir semboldür.

Ön Test

Son Test

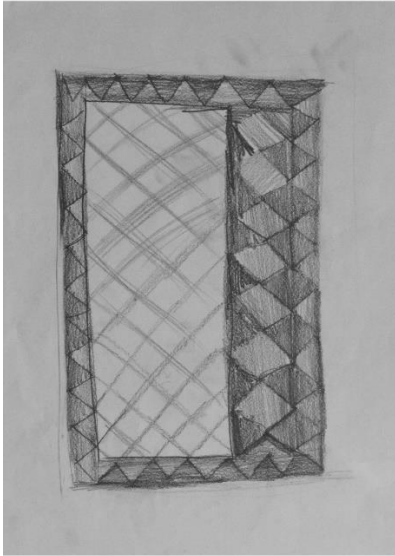

Şekil 4.15. 14. Öğrenci

Birinci çalışmada kâğıdın sol üst köşesinde milli sembollerden biri olan Türk bayrağı yer almaktadır. Türk kültürüne ait diğer öğeler kâğıt yüzeyine serbest bir şekilde yerleştirilmiştir. Alt tarafta ise bir zemin üzerinde çiçek desenli Türk kahvesi fincanı ve yanına ise genellikle kahveyle birlikte ikram edilen geleneksel tatlılardan lokum resmedilmiştir.

Öğrencinin ikinci çalışmasında öğeler kâğıt yüzeyine rastgele dağıtılmıştır ve belirli bir kompozisyon görülmemektedir. Resimde yer alan motifler; çift başlı kartal, evren ile bağdaştırılmış bir ejderha, Akana, kurt başlı tuğ ve çömlektir. Resmedilen motifler kısmen renklendirilmiştir ve öğrenci gördüğü figürleri hatırladığı kadarıyla kâğıt yüzeyine aktarmakla yetinmiştir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.16. 15. Öğrenci

İlk görselde kâğıdın merkezinde dikdörtgen biçimli bir kilim karakalem tekniği ile resmedilmiştir. Kilim, Türk evlerinde geleneksel olarak kullanılan ve Türk el sanatlarının önemli bir örneğidir.

Karakalem tekniği ile yapılan ikinci resmin sağ tarafında Türk mitolojisinde bulunan kanatlı bir at olan Tulpar ve binicisi kalpaklı bir kadın figürü yer almaktadır. Tulpar'ın yalnızca kahramanların bineği olduğu söylencesi göz önüne alındığında atın üzerindeki kadın figürünün önemli biri olduğu düşüncesi çıkarılabilir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.17. 16. Öğrenci

Öğrenci, resminde bir zemin üzerine lale desenli bir çömlek, yaprak sarması, testide ayran ve lokum yerleştirmiştir. Evin duvarı sayılan arka planda ise çerçeve içerisinde bir kemeçe yer almaktadır. Yaprak sarması, ayran ve lokum, Türk mutfağının geleneksel lezzetleridir ve Türk yemek kültürünün bir parçasını oluşturmaktadır. Kemeçe, Türk müziğinde geleneksel bir halk enstrümanıdır.

İkinci resimde Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip bir hayvan olarak kabul edilen kurt figürü Türk kahvesi yaparken resmedilmiştir. Masanın üzerinde bir ocak, iki fincan, lokum kutusu ve tabağı bulunmaktadır. Masanın üzerinde yer alan detaylar, Türk kültürüne ait unsurları yansıtırken, aynı zamanda Türk kahvesinin geleneksel ritüellerini de betimlemektedir. Bu mizahi anlatım öğrencinin hayal gücüne vurgu yapmakla birlikte iki farklı unsurun tek bir konuda nasıl bir araya geldiğini de göstermektedir.

Ön Test

Son Test

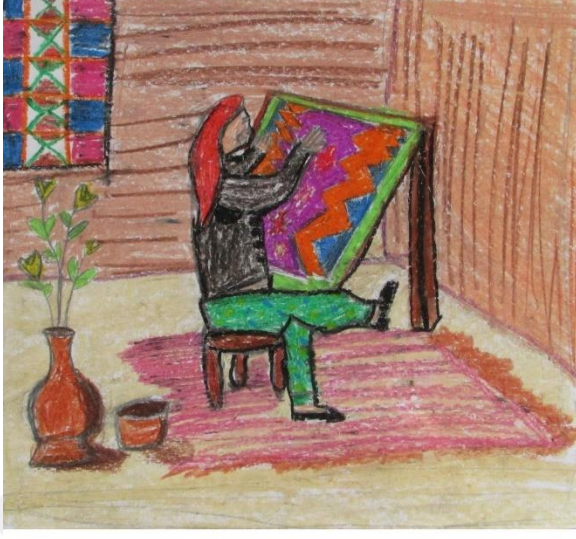

Şekil 4.18. 17. Öğrenci

İlk çalışmada Türk kültürüne ait çeşitli unsurlar birbirinden bağımsız bir şekilde bir araya getirilmiştir. Resimde; milli birliği ve vatanseverliği temsil eden Çanakkale Şehitler Abidesi, milli kimliği sembolize eden Türk bayrağı, dini inancın sembolü olan cami, Türk İslam kültüründe önemli bir gelenek olan Mevlevi dervişlerinin ritüelini sembolize eden semazen ve geleneksel içeceklerden biri olan Türk kahvesi yer almaktadır.

İkinci resmin merkezinde cami minaresine sarılmış bir ejderha figürü yer almaktadır. Gökyüzünde bulutlar ve güneş vardır ancak aynı zamanda yağmur da yağmaktadır. Türk mitolojisinde erken zamanlarda yağmur, su ve bereket ile ilişkilendirilen ejderhalar iyi özelliklerle sembolize edilmiştir. Minareye sarılmış bir ejderha figürü, geleneksel Türk ve İslam mimarisinin ve mitolojisinin bir araya getiren yaratıcı bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.19. 18. Öğrenci

Öğrenci, resminde Türk kültüründeki geleneksel el sanatlarından biri olan kilim ve halı dokumacılığını kâğıt yüzeyine renkli bir şekilde aktarmıştır. Başında yazması bulunan ve şalvar giymiş olan kadın figürü dokuma tezgahında kilim dokumaktadır. Bununla birlikte duvarda dokunan kilimlerden biri yer almaktadır. Resmin sol alt köşesinde, çömlekçiliğe atıfta bulunan içi çiçek dolu bir vazo ve bir çanak göze çarpmaktadır.

Öğrencinin ikinci çalışmasında evren ile ilişkilendirilen ejderha gök cisimleriyle birlikte canlı renklerle kâğıt yüzeyine aktarılmıştır. Resimde mitolojik ve milli motiflerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Resmin sol üst köşesindeki ay yıldız milli bir sembolü yansıtmakla birlikte kırmızı ile renklendirilmiştir. İlk resimde olduğu gibi belirli bir olay örgüsünün bulunmamasına karşın Türk kültürünün bilinen sınırlarının aşıldığı da göze çarpmaktadır.

Ön Test

Son Test

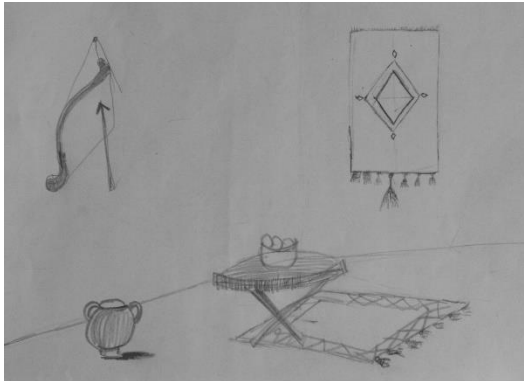

Şekil 4.20. 19.Öğrenci

Bu öğrenci çalışmasında ilk olarak bir mekân içerisindeki yer sofrası ve bağdaş kurmuş bir kadın figürü göze çarpmaktadır. Duvarda ise Türk el sanatlarından biri olan kilim bir dekorasyon ögesi olarak yer almaktadır.

İkinci resimde Türk mitolojisinde öne çıkan motiflerden biri olan Umay Ana, Maraş dondurması yerken karakalem tekniği ile resmedilmiştir. Maraş dondurması, Türk mutfağının önemli bir tatlısı olarak bilinirken, Umay Ana'nın bu geleneksel tatlıyı tüketirken resmedilmesi, mitolojik bir figürün günlük yaşamla ve kültürle nasıl bir araya geldiğini göstermektedir.

Ön Test

Son Test

Şekil 4.21. 20. Öğrenci

Öğrencinin Türk kültürü çerçevesinde yaptığı ilk resimde mekan içerisinde Türk kültürüne ait çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Zeminde bir yer masası, altında kilim ve masanın sol tarafında bir çömlek yer almaktadır. Duvarda ise dekorasyon amaçlı kullanılan duvar kilimiyle birlikte ok ve yay asılı durmaktadır. Bu öğeler kağıt

yüzeyinde karakalem tekniği ile sade bir kompozisyon içerisinde sunulmuştur. Çalışmada Türk kültürüne ait unsurlar bulunsa da çok daha fazla bilinen öğelerin güvenli sınırları içerisinde kalmıştır. Bununla birlikte mevcut öğeler arasında yeni bir yorum veya alışılmışın dışında bir bağ görünmemektedir. Bu nedenle yaratıcılık kapsamında sınırlayıcı bir ifade biçimi görünmektedir.

Türk kültürü ile ilgili yapılmış olan ikinci resimde açık havadaki iki Türk çadırı renkli bir şekilde ifade edilmiştir. Kağıdın sol tarafındaki çadırın önünde oturan ve Türk kahvesi içen figürün Oğuz Kağan olduğu gökyüzüne yerleştirilmiş uçağın arkasındaki “Oğuz Kağan Türk Kahvesi Keyfi” yazısından anlaşılmaktadır. Oğuz Kağan figürünün ayaklarının altında çiçekler, yanında ise üzerinde cezve ile bir yer masası bulunmaktadır. Çadırların arkasında, sağ köşede ise bir cami yer almaktadır. Kağıt doldurulmuş ve canlı renkler kullanılmıştır. İkinci resim, kültürel öğelerin yenilikçi bir şekilde birleşimi ve yaratıcı yaklaşımıyla daha nitelikli ve derinlemesine bir çalışma olarak birinci resme oranla daha fazla öne çıkmaktadır.

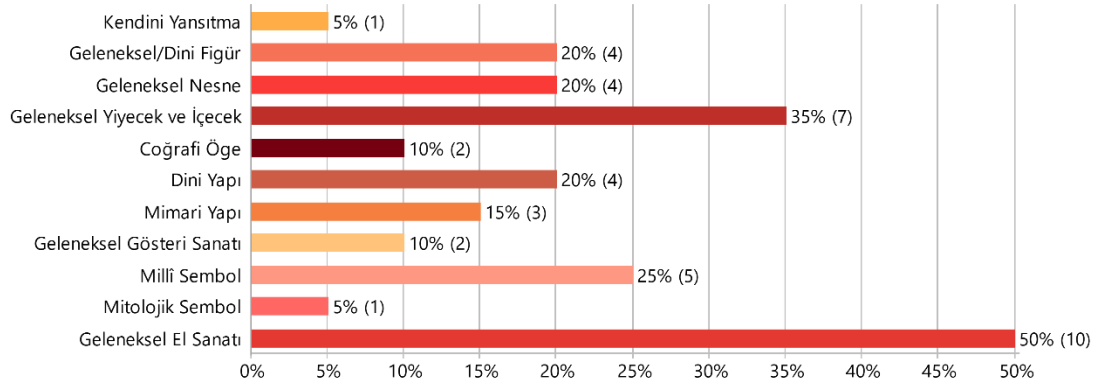
4.2.1. Türk Kültürü ile İlgili Öğrencilere Yaptırılan Ön Test Resimlerinin Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar

Öğrencilerin resimlerinde kullandıkları unsurlar tema ve kodlara ayrılarak aşağıda açıklanarak sunulmuştur.

Tablo 4.5. Türk kültürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan ön test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların dağılımı

Geleneksel Unsurlar	Kişisel İfade	Yapısal Unsurlar	Semboller
Geleneksel Nesne	Kendini Yansıtmaya	Dini Yapı	Milli Semboller
Geleneksel/Dini Figür		Mimari Yapı	Mitolojik Semboller
Geleneksel Yiyecek ve İçecek		Coğrafi Yapı	
Geleneksel El Sanatı			
Geleneksel Gösteri Sanatı			

Tablo 4.6. Türk kültürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan ön test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların yüzdelik dağılımı

Geleneksel Unsurlarla İlişkili Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları ön test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 5 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Geleneksel Nesne: Öğrenci resimlerine bakıldığında 2 katılımcının yer sofrasını çalışmalarında kullandıkları belirlenmiştir. 1 öğrenci cezve, 1 öğrenci ise kemeçle birlikte ok ve yayı kullanmayı tercih etmiştir.
- 2- Geleneksel/Dini Figür: Yalnızca 4 öğrenci resimlerinde geleneksel ve dini figürlerden yararlanmıştır. 1 katılımcının resminde semazen yer almaktadır. 1 katılımcı ata binmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil ettiği düşünülen bir başlık takan kadın figürü, diğer 1 katılımcı geleneksel köy giysileri giymiş ve kilim dokuyan yaşlı bir kadın resmetmiştir. 1 öğrenci ise yer sofrasında oturan eşarplı yaşlı bir kadın resmetmiştir.
- 3- Geleneksel Yiyecek ve İçecek: 6 katılımcı Türk kahvesi, 1 katılımcı ayran, 3 öğrenci lokum ve 1 öğrenci de yaprak sarmasını Türk kültürüyle ilgili çalışmalarında kullanmıştır.
- 4- Geleneksel El Sanatı: Katılımcıların %50'sinin Türk kültürünü yansıtmak için yaptıkları çalışmalarda geleneksel el sanatlarını kullandıkları tespit edilmiştir. 7 öğrenci çömlek, 6 öğrenci kilim, 2 öğrenci ise ebru sanatı motiflerini resimlerinde kullanmıştır.
- 5- Geleneksel Gösteri Sanatı: 1 öğrenci Hacivat ve Karagöz, diğer 1 öğrenci de elinde hançerle folk dansı yapan bir kadın figürünü resimlerinde kullanmıştır.

Kişisel İfade ile İlişkili Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları ön test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 1 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Kendini Yansıtma: 1 katılımcı yaptığı çalışmaya “cin ali” şeklinde kendini de eklemiştir. Figürün öğrencinin kendisi olduğu ok çıkarılmış şekilde “ben” yazısından anlaşılmaktadır.

Yapısal Unsurlarla İlişkili Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları ön test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 3 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Dini Yapılar: 4 katılımcı resimlerinde dini mimari bir unsur olarak cami kullanmayı tercih etmişlerdir.
- 2- Mimari Yapılar: 3 öğrenci ise genel mimariden çeşitli yapıları resimlerinde kullanmıştır. 1 katılımcı Galata Kulesi’ni, 1 katılımcı Kız Kulesi’ni, 1 katılımcı ise askeri mimari yapılardan kaleyi resimlerinde kullandıkları saptanmıştır.
- 3- Coğrafi Öge: 1 öğrencinin denizi İstanbul’u resmederken kullandığı belirlenmiştir. 1 katılımcının resminde ise Çin bir kelime olarak kağıtta yer almaktadır. Bununla birlikte Çin, kötü şekilde gülen bir yüz olarak betimlenmiştir.

Sembollere İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları ön test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 2 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Milli semboller: 1 öğrenci resminde at figürünü kullanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nu temsil ettiği düşünülen bir başlık takan binicisinden dolayı, resimdeki at figürünün milli bir sembol olarak kullanıldığı düşünülmektedir. 1 öğrencinin Türk devletlerine ait bayrakları resminde kullandığı tespit edilmiştir. Büyük Hun İmparatorluğu, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu’na ait bayrakları soldan sağ kronolojik olarak şekilde resmetmiştir. 2 öğrencinin Türk bayrağını resminde kullanmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Milli sembollerden biri olan ve Türk bayrağı üzerinde yer alan ay yıldız sembolü 1 öğrenci tarafından bayrağın dışında kullanılmıştır. Vatanseverlik Türkler ile bağdaştırılmış soyut bir sembol

olarak kabul görmektedir. 1 öğrenci resminde bu unsuru, hem metin olarak hem de görsel olarak Türk-düşman karşılaştırmasıyla kullanmıştır. 1 katılımcı Göktürk alfabesi olduğu düşünülen bir yazı sistemi ile yazılmış dört harflik bir kelime kullanmıştır ancak ne anlama geldiği bilinmemektedir. Öğrencinin “Türk” kelimesini yazmaya çalıştığı düşünülmektedir. 1 öğrenci ise resminde Çanakkale Şehitler Abidesi’ni Türk kültürü bağlamında resmetmiştir.

- 2- Mitolojik Semboller: Yalnızca 1 öğrencinin mitolojik sembolleri resminde kullandığı saptanmıştır. Katılımcı; Tepegöz, kurt ve kartal motiflerini resmetmiştir.

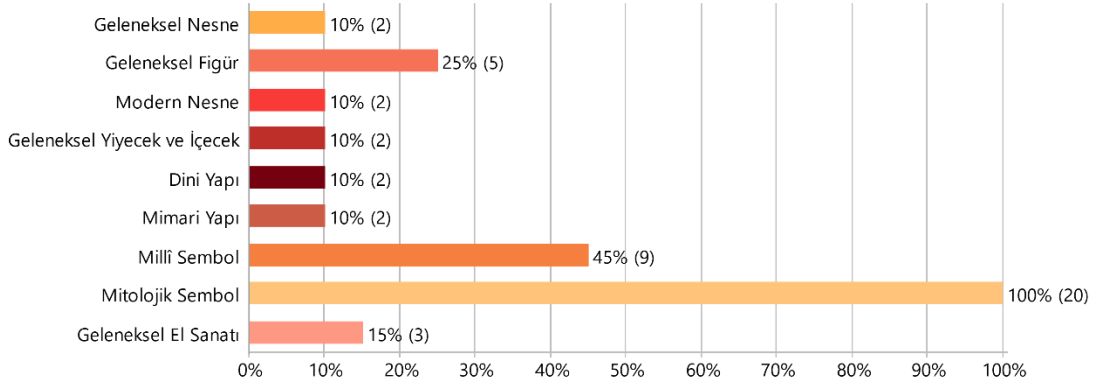
4.2.2. Türk Kültürü ile İlgili Öğrencilere Yapılan Son Test Resimlerinin Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgulara İlişkin Kod ve Temalar

Öğrencilerin resimlerinde kullandıkları unsurlar tema ve kodlara ayrılarak aşağıda açıklanarak sunulmuştur.

Tablo 4.7. Türk kültürü ile ilgili öğrencilere yapılan son test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların dağılımı

Geleneksel Unsurlar	Modern Unsurlar	Yapısal Unsurlar	Semboller
Geleneksel Nesne	Modern Nesne	Dini Yapı	Milli Semboller
Geleneksel Figür		Mimari Yapı	Mitolojik Semboller
Geleneksel Yiyecek ve İçecek			
Geleneksel El Sanatı			

Tablo 4.8. Türk kültürü ile ilgili öğrencilere yaptırılan son test resimlerinin analizi sonucu elde edilen kodların yüzdeler dağılımı

Geleneksel Unsurlarla İlişkili Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları son test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 4 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Geleneksel Nesne: Öğrenci resimlerine bakıldığında 1 katılımcının geleneksel Türk giyiminde kullanılan fese yer verdiği görülmektedir. 1 öğrenci ise resminde nazar boncuğu kullanmıştır.
- 2- Geleneksel Figür: 5 öğrenci resimlerinde eski Türklere ait geleneksel figürlerden yararlanmıştır. 2 katılımcının resminde kalpak takmış erkek figürü yer almaktadır. 1 katılımcı ata binmiş kalpaklı bir asker figürü, 2 katılımcı ise kalpak takmış kadın figürleri resmetmiştir.
- 3- Geleneksel Yiyecek ve İçecek: 1 katılımcı resminde Maraş dondurmasını kullanmışken diğer 1 katılımcı Türk kahvesi ve lokumu çalışmasında kullanmayı tercih etmiştir.
- 4- Geleneksel El Sanatı: Yalnızca 3 öğrenci resimlerinde geleneksel el sanatlarına yönelik unsurlara yer vermiştir. 1 katılımcı kilim motifini ejderhanın gövdesinde kullanmıştır. Diğer 1 katılımcı kilimi kompozisyonuna dahil etmiştir. 1 katılımcı ise resminde çömlek kullanmıştır.

Modern Unsurlara İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları son test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 1 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Modern Nesne: 1 öğrencinin resminde kırmızı uçak kullandığı belirlenmiştir. 1 öğrenci ise resminde mutfakta kullanılan ocağa yer vermiştir.

Yapısal Unsurlarla İlişkili Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları son test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 2 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Dini Yapılar: 2 katılımcı resimlerinde dini mimari bir unsur olarak cami kullanmayı tercih etmişlerdir.
- 2- Mimari Yapılar: 2 öğrenci ise genel mimariden çeşitli yapıları resimlerinde kullanmıştır. 1 katılımcının Kız Kulesi'ni, diğer 1 katılımcının ise eski Türk mimarisinden çadırı (oba) kullanmayı tercih ettiği belirlenmiştir.

Sembollere İlişkin Bulgular

Bu tema altında katılımcıların Türk kültürü ile ilgili yapmış oldukları son test niteliğindeki resimlerin analizi sonucunda 2 adet kod elde edilmiştir.

- 1- Milli semboller: Milli sembollerden biri olan ve Türk bayrağı üzerinde yer alan ay yıldız sembolü 7 öğrenci tarafından bayrağın dışında kullanılmıştır. 1 öğrencinin Türk bayrağı ve diğer 1 katılımcının ise kurt başlı tuğ kullandığı tespit edilmiştir.
- 2- Mitolojik Semboller: Öğrencilerin tamamının resimlerinde Türk mitolojisine ait sembollerini kullandığı saptanmıştır. 6 öğrenci ejderha motifine resimlerinde yer vermiştir. 5 öğrenci ise gök cisimlerinin tasvirlerini kullanmıştır. Gök cisimlerinin genellikle ejderha ile birlikte resmedildiği saptanmıştır. 3 öğrenci gök cisimlerini ejderha ile birlikte tasvir etmiştir. 4 katılımcı Türk mitolojisindeki figürlerden biri olan Ak-Ana'yı resimlerinde kullanmıştır. 4 öğrencinin resimlerinde kurt motifini kullandığı görülmektedir. 2 katılımcı ise hayat ağacı motifini resimlerinde belirgin bir şekilde kullanmışlardır. Oğuz Kağan figürünü 1 kişi, Umay Ana figürünü 1 kişi, Ülgen figürünü 1 kişi, Erlik figürünü 1 kişi ve Ayzıt figürünü 1 kişi resmetmiştir. Çift başlı kartal motifini 1 kişi, Tulpar'ı 1 kişi kullanmıştır. 1 katılımcının ise Yaratılış Destanı'na gönderme amacıyla su motifini resminde kullandığı düşünülmektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgulara yönelik sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Günümüzde öğrencilerin popüler kültür unsurlarına erişiminde internet ve teknolojinin gelişmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu hızla değişen bilgi ve kültür çağında kültürel mirasın sistematik bir şekilde aktarımı görevini okullar üstlenmiş durumdadır. Araştırmanın odak noktası olan Türk mitolojisi ve unsurları ise Türk kültürünün önemli bir parçası olup, bir çok kültürel özelliği bünyesinde barındırmaktadır ve Türk halkının tarihini, inançlarını ve değerlerini yansıtmaktadır. Genç nesiller için somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında mitolojinin rolü yadsınamaz görünmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda genel olarak, öğrencilerin kültürel bilgi düzeyi ve bilinçlerinde eksiklikler bulunduğu, ancak belirli konularda farkındalıklarının olduğu tespit edilmiştir. Mitoloji konusunda ise, bulgular bölümünde ele alındığı üzere öğrencilerden 17'si Türk mitolojisine ait karakterlere örnekler verememiştir. Buna karşın katılımcıların 16'sı Yunan ve İskandinav mitolojilerindeki karakterleri bildiği belirlenmiştir. Öğrencilerin genellikle popüler ve yaygın olarak bilinen mitolojilere aşina oldukları ancak kendi kültürel miraslarına ait mitolojik unsurlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları saptanmıştır.

Genel olarak, öğrencilerin Türk kültürü ile ilgili yaptıkları ön ve son resimler karşılaştırıldığında; son test niteliğindeki resimlerde mitolojik sembollerin ve figürlerin belirgin bir artış gösterdiği, modern unsurların da kompozisyonlara dahil edildiği saptanmıştır. Geleneksel nesnelere ve figürler, her iki resimde de önemli yer tutmakla birlikte, son resimlerdeki mitolojik öğelerin çeşitliliği ve derinliği, öğrencilerin Türk mitolojisi hakkında daha fazla bilgi edindiklerini ve bu bilgiyi sanatsal ifadelerine yansıttıklarını ortaya koymaktadır.

Ayrıca Türk mitolojisindeki destanlar, figür ve motiflerin anlatımından sonra öğrencilerin Türk kültürü ile ilgili yaptıkları son resimlerinde ilk resimlerine oranla olumlu olarak çeşitli gelişmeler görülmüştür. Kağıt kullanımı ve kompozisyon düzenlemelerinin gelişmesi, kültürel motiflerin özgün bir şekilde işlendiği görülmüş, 12 öğrencinin ise resimlerini yaparken renk kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir.

Türk kültürü ile ilgili yapılmış olan ilk resimler incelendiğinde önemli bir kısmında öğrencilerin akıllarına gelen ilk unsurları olduğu gibi resmettiği görülmektedir ve herhangi bir konu birliği bulunmamaktadır (Örn: Şekil 4.4.,4.5.,4.11.,4.4.,4.7.). Ancak ikinci resimlerde çoğunlukla motiflerin belirli bir olay örgüsü kapsamında ele alınıp yaratıcı biçimde kullanıldığı saptanmıştır. Ejderhanın minareye sarılı bir şekilde resmedilmesi (Şekil 4.18.), Türk mitolojisine ait çeşitli figürlerin ve geleneksel el sanatlarına ait motiflerin bir arada konu bütünlüğü içerisinde resmedilmesi (Şekil 4.2., 4.9.), Oğuz Kağan figürünün Türk kahvesi içerken betimlenmesi (Şekil 4.21.), kurt figürünün ocakta Türk kahvesi pişirirken resmedilmesi (Şekil 4.17.), Umay Ana figürünün Maraş dondurması yerken betimlenmesi (Şekil 4.20.) vb. örnekler bunu göstermektedir. Bu bulgular araştırmanın alt problemlerinden “Türk mitolojisindeki sembollerin ortaokul görsel sanatlar dersinde kullanılması, öğrencilerin kültürel miras anlayışını, görsel ifade becerilerindeki özgünlüklerini nasıl etkiler?” sorusuna cevap niteliğindedir.

Bulgular, Türk mitolojisinin görsel sanatlar derslerinde kullanılmasıyla öğrencilerin kültürel bilinç ve özgün anlatım becerilerinde olumlu bir artış olduğunu göstermektedir. Ayrıca, modern unsurların da kültürel resimlerde yer alması, öğrencilerin geçmiş ile günümüz arasında bir bağlantı kurarak, kültürel miraslarını daha geniş bir perspektifte algıladıklarını göstermektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle katılımcıların kültür, kültürel miras ve mitoloji konusunda verdikleri cevapların analizi sonucunda bir takım saptamalar yapılmıştır. Öğrencilerin Türk mitolojisine dair bilgi eksiklikleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmış, kültür ve Türk kültürüne ait ilgi ve alakaları da sınırlı bir düzeyde kaldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte bilgilendirme derslerinde bazı öğrencilerin Türk mitolojisinin varlığına şaşırdıkları ve konuya ilgilerinin arttığı da gözlemlenmiştir. Bilgilendirme dersleri ardından yapılan Türk kültürü ile ilgili son test niteliğindeki resimlerde öğrencilerin konu üzerine daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda Türk mitolojisinin ortaokul görsel sanatlar derslerinde kullanımının somut olmayan kültürel mirasın korunması hususunda çeşitli faydalar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Öncelikle öğrencilerin Türk kültürüne yönelik ilgi ve bilinçlerinin artırılması konusunda Türk mitolojisi; Türklerin tarihini, inanç ve değerlerini daha iyi tanımlarına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin özgün sanat çalışmaları üretmelerini ve bu çalışmalarda kültürel motifleri kullanmalarını teşvik

edecek nitelikte olduğu düşünölmektedir. Kültürel mirasın canlı tutulması ve Türk kültürünün daha geniş yelpazede incelenmesine olanak tanıyan Türk mitolojisi, öğrenciler için ilgi çekici bir konu olarak görünmekle beraber eğitimde çok disiplinli yaklaşımı da destekleyerek öğrencilerin kültürü daha geniş ve derinlemesine öğrenmelerine katkı sağlanması beklenmektedir.

Çalışmanın ana problemine geçmeden önce son alt problem maddesi olan “Türk kültür mirası çocuklara görsel sanatlar aracılığı ile nasıl öğretilir?” sorusuna yanıt aramak yerinde olacaktır. Türk kültür mirası öğrencilere birden fazla yolla öğretilir. Türk mitolojisine ait hikayeler ve efsaneler anlatılarak, çocukların bu hikayeleri resimlemeleri istenebilir. Bu görselleştirme sonucunda kültürel mirası ve onun önemli bir parçası olan mitolojiyi daha iyi kavrayabilirler. Kostüm tasarımı ve geleneksel el sanatları atölyeleri ile çalışmalar yapılabilir. Orta Asya’dan Osmanlı’ya geleneksel Türk kıyafetlerini inceleyip öğrencilerin Türk mitolojisinden seçtikleri karakterlerin kostümlerini ve maskalarını yapmaları istenebilir. Çocuklar kendi bakış açılarıyla yaptıkları ve her öğrencinin Türk kültürüne ait farklı konuları işlediği resimler ve kostümlerle tematik sergiler açılabilir. Müze gezileri düzenlenerek öğrencilerin kültürü yerinde görmesi sağlanabilir. Fiziksel imkansızlıkların olduğu durumlarda ise sanal müze gezileri tercih edilebilir. Sanal gerçeklik teknolojilerinden de yararlanılabilir. Türk kültür tarihine ait mekanlar sanal gerçeklik (VR) aracılığı ile öğrencilere aktarılabilir.

5.2. Türk Mitolojisinin Ortaokul Görsel Sanatlar Dersinde Kültürel Miras Öğrenme Alanındaki Kazanımlarla İlişkilendirilmesiyle İlgili Öneriler

Bu bölüm araştırmanın ana problem cümlesi olan “Türk mitolojisindeki sembollerin ortaokul görsel sanatlar dersinde kullanılması kültürel miras öğrenme alanında bulunan kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebilir?” sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.

5.2.1. Mitolojik Sembollerin Görsel Anlatım Potansiyeli

Düşünme süreçlerinde imgelerin yerine simgeler kullanılmaktadır. İmgeler görünen nesnelere aynı değildir; seçilerek, artırılarak ve soyutlanarak düşüncenin

etkili araçlarından biri haline gelmektedir. Yani simgeler, düşünme süreçlerinde kullanılan formlar ve kavramsallaşmış işaretlerdir (San,2004). Başka bir deyişle, simge, bir fikri ifadeleştiren görsel bir işarettir (Wilkinson,2011).

Mitlerle semboller benzer özelliklere sahiptir. Bu arketipler iç içe geçmiş bir şekilde bulunmaktadır. Sembolleştirme, insanın toplumsal tarihini oluşturma ve kayıt altına alma sürecidir. İnsan, gelecekteki iletişimi ve toplumsal hafızaya dair anıları ve hatıraları semboller aracılığıyla ifade etmektedir (Göçer, 2022). Mitoloji de simgeler topluluğu olduğuna göre (Campbell,1994); toplumsal belleği araştırma, inceleme ve aktarmada mitolojik sembollerin görsel anlatım potansiyelinden yararlanmak gerekmektedir. Çünkü mitoloji, toplumsal belleğin derin katmanlarını ve insanın ortak deneyimlerini anlatan sembollerle doludur. Mitlerde bulunan sembolik olan bu anlatımların kurgusunu çözümlmek sembollerle oluşmuş mitolojik düzenlemeleri anlamak için önemlidir (Ateş,2001).

Görsel bir sembol kişide herhangi bir yankı uyandırmazsa, kişi o sembolü tanımazsa onunla ilgilenmeme eğilimdedir (Campoli, 2020). Öyle görünmektedir ki, Türk mitolojisindeki hikayeler, destanlar ve çeşitli motifer yazılı ve sözel betimlemelerden ileriye gidememektedir ve bu da anlatımı zayıflatmaktadır. Bu nedenle mitolojik hikayelerin görselleştirilmesi, hikayelere dair tarihi kaynaklarda bulunan görsellerin mitolojik metinlerle beraber sunulması insanların bu semboller aracılığıyla ortak bir anlam ve anlatı oluşturmalarına katkıda bulunur. Mitlerde bulunan sembolik anlatımların kurgusunu çözümlmek, sembollerle oluşmuş mitolojik düzenlemeleri anlamak ve toplumsal belleğin derinliklerine inmek, insanların evrensel deneyimlerini daha iyi kavramalarını sağlamaktadır. Bu da toplumsal kimliğin ve kültürel bağların güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Ateş'in (2001) Malinowski'den aktardığına göre mitoloji boş bir rapsodi değil, önemli bir kültürel güçtür (Ateş, 2001). Güvenç (1979), toplumun yaratılışı, tarihi gelişimi ve efsanevi ilişkilerini barındıran mitosları kültürel mirasın tanımıyla eşit tutmuştur. Mitoloji, folklor ve diğer beşeri bilimler ise kültürel mirası değerlendirmeye çalışmaktadır. Toplumun bir üyesi olarak da insan; kültürel varlığın bir ön koşulu ve işlevi olarak bu mirası öğrenip, yaşatıp gelecek nesillere aktarmaktadır (Güvenç,1979).

Okuma yazma bilmeyen antik medeniyetler epik şiirleri dinleyip Yunan trajedisini deneyimlemişlerdir. Bununla birlikte insanlar mimari ve heykellerin yanı sıra ilahların, kahramanların ve mitlerin görsel temsilleriyle çevrelenmiştir.

Mitolojinin antik görsel tasvirleri için mitolojik heykelleri, çanak çömleklerini ve Roma duvar resimlerini düşünmek yeterlidir. Görsel sanatların mitolojiyle harmanlanması bu nedenle önemlidir. Bu sayede öğrenciler mitolojinin eski yaşamlarla olan bağlantısıyla ilgili daha kapsamlı bir görüşe sahip olmaktadır. Ayrıca bugünün öğrencilerinin internet, bilgisayar oyunları ve sinema gibi görsel medya ürünlerinin patlamasıyla metin odaklı olmaktan çok görsel odaklı olmaları da başka bir gerektir. Bu sayede öğrenciler renkli ve karmaşık resimli hikayelerle dolu hayatlarla kolayca iletişim kurabileceklerdir (Wilkins,2005).

5.2.2.Türk Mitolojisinin Görsel Sanatlar Dersine Entegrasyonu

Görsel anlatım açısından mitolojik semboller, sanat eserlerinde, filmlerde, edebiyatta, eğitim ve sanat eğitiminde oldukça işe yarar araçlar olarak kullanılabilir. Bu bağlamda Türk mitolojisinin görsel sanatlarda kullanımı, kültürel miras öğrenme alanındaki kazanımlarla doğrudan ilişkilendirilebilir. Özellikle yerel kültüre ait motifleri açıklama, farklı kültürlerin sanatını ve sanatçıları karşılaştırma, sanat eserlerindeki üslupları tanıma ve sanatın toplum üzerindeki etkisini anlama gibi kazanımlar, Türk mitolojisi ile ilgili çalışmalarla pekiştirilebilir.

5. Sınıf Kazanımları ile İlişkilendirme

Yerel Kültüre Ait Motifleri Açıklar (G.5.2.1): Türk mitolojisindeki semboller ve figürlerin (örneğin, Bozkurt, Hayat Ağacı, Oğuz Kağan) üzerine çalışmalar yaparak öğrencilere bu sembollerin kültürel ve tarihsel önemi açıklanabilir. Bu, görsel sanatlar becerilerini geliştirmekle beraber Türk kültürünün derinliklerine inmelerini sağlayabilir.

Farklı Kültürlerin Sanatı ve Sanatçıları Arasındaki Benzerlik ve Farklılıkları Açıklar (G.5.2.2): Türk mitolojisi ile başka kültürlerin mitolojilerinden alınan semboller ve hikayeler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştıran etkinlikler düzenlenebilir. Bu, öğrencilerin kültürel çeşitliliğe olan saygısını arttırabileceği gibi kendi kültürüne ait miteri daha iyi tanımasını sağlayabilir.

6. Sınıf Kazanımları ile İlişkilendirme

Geleneksel Sanat Örneklerini İnceler (G.6.2.2): Türk mitolojisine ait figürlerin ve sembollerin geleneksel sanatlardaki yeri incelenebilir (örneğin, kilim desenlerinde,

çini işlemelerinde). Bu, öğrencilere hem geleneksel sanatların hem de kültürel değerlerin çeşitliliğini gösterebilir.

Toplumda Geleneksel Sanatların Rolünü Açıklar (G.6.2.3): Türk mitolojisinden esinlenen sanat eserlerinin toplum üzerindeki etkisi tartışılarak geleneksel sanatların kültürel kimlik ve toplumsal bellek üzerindeki rolü incelenebilir.

Anadolu uygarlıklarına ait eserleri müzeler aracılığıyla inceler (G.6.2.4.): Türk mitolojisindeki figür ve motiflerin kökenini ve Anadolu kültürlerindeki (Hattiler, Frigler, Urartular) yerleri araştırılabilir ve karşılaştırmaları yapılabilir.

7. Sınıf Kazanımları ile İlişkilendirme

Sanat Eserlerindeki Üslupları Açıklar (G.7.2.1): Türk mitolojisinden esinlenerek yaratılan sanat eserlerindeki üslup, dönem farklılıkları incelenebilir. Öğrencilerin sanat eleştirisinde bulunma ve Türk sanat tarihindeki farklı dönemleri anlama becerilerini geliştirebilir. Türk mitolojisinin çağdaş Türk sanatındaki yansımalarıyla ilgili eser incelemeleri yapılabilir.

Sanat, Tarih ve Kültürün Birbirini Nasıl Etkilediğini Analiz Eder (G.7.2.2): Türk mitolojisinin ve mitolojik figürlerin sanat ve kültür üzerindeki etkisinin tarih boyunca nasıl değiştiği analiz edilebilir. Bu, öğrencilere tarih ve sanat arasındaki etkileşimi gösterebilir. Öğrencilerle birlikte Türk mitolojisindeki temaların tarihsel ve kültürel bağlamı incelenebilir. Destanların ve efsanelerin hangi dönemlerde ortaya çıktığı, bu dönemlerin sosyal ve kültürel yapısı incelenerek sanat tarihindeki yansımaları hakkında bilgi edinilebilir.

8. Sınıf Kazanımları ile İlişkilendirme

Sanat Eserinin Sosyal, Politik ve Ekonomik Faktörlerden Nasıl Etkilendiğini Açıklar (G.8.2.1): Öğrenciler, Türk mitolojisinden alınan temaların sanat eserlerinde nasıl işlendiğini ve bu eserlerin toplumdaki değişimlere nasıl yanıt verdiğini inceleyebilirler.

Müzelerdeki Eserlerin Korunmasının Önemi Açıklar (G.8.2.4): Türk mitolojisiyle ilişkili eserlerin müzelerde nasıl korunduğunu ve bu eserlerin kültürel miras açısından önemi vurgulanabilir.

Bu öneriler, Türk mitolojisinin ortaokul görsel sanatlar dersi içinde kültürel miras öğrenme alanındaki kazanımlarla nasıl entegre edilebileceğine dair bir fikir vermektedir. Aynı zamanda araştırmanın alt problemlerinden biri olan “Öğrencilerin

Türk mitolojisindeki motifleri kullanarak yaptıkları sanatsal çalışmalar kültürel miras öğrenme alanındaki kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebilir?” sorusuna yanıt olarak son test kapsamında yapılan Türk kültürü ile ilgili resimlerin seçilen kazanımlarla ilişkilendirilmesi şu şekilde olabilir;

G.5.2.1. Yerel kültüre ait motifleri açıklar:

Öğrenci resimlerinin tamamında Türk mitolojisine ve kültürüne ait motiflerin kullanımını sıklıkla görülmektedir. Türk kahvesi (Şekil 4.17.), kilim motifleri (Şekil 4.2.), ejderha (Şekil 4.18.), kartal (Şekil 4.15), Umay Ana (Şekil 4.20), Erlik (Şekil, 4.12), ay yıldız (Şekil 4.6), nazar boncuğu (Şekil 4.14.), çömlek (Şekil 4.15), cami (Şekil 4.21) ve hayat ağacı (Şekil 4.9.) gibi motifler bu kazanım ile ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, resimlerde yer alan motiflerin kökeni, anlamı ve kültürel bağlamı üzerinde durularak yerel kültüre ait motiflerin anlaşılması sağlanabilir.

G.5.2.4. Müzeler ile Görsel Sanatları ilişkilendirir:

Öğrenci resimlerinin içeriği Türk kültürüne ve tarihine ait önemli semboller içerdiği için müzelerde sergilenen sanat eserleri ile ilişkilendirilebilir. Örneğin; Türk çadırları (Şekil 4.21.), ejderha (Şekil 4.14.), kurt (Şekil 4.3.), kartal (Şekil 4.15.), hayat ağacı (Şekil 4.9.) gibi öğrenci resimlerinde kullanılan motiflerin örnekleri etnografya ve arkeoloji müzeleri aracılığı ile incelenebilir.

G.6.2.3. Toplumda geleneksel sanatların rolünü açıklar:

Çömlek (Şekil 4.15.), geleneksel Türk sanatlarının önemli bir parçasıdır ve günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmıştır. Kilim desenleri, tarih boyunca Türk toplumunun kültürel zenginliğini, estetik anlayışını ve günlük yaşamda sanatın yerini göstermekle birlikte bunun ejderha figürü ile beraber kullanılması (Şekil 4.2.) geleneksel sanatların Türk mitolojisiyle özgün anlatım biçimlerinde nasıl yer alabileceğine dair bir örnek sunmaktadır.

G.6.2.4. Anadolu uygarlıklarına ait eserleri müzeler aracılığıyla inceler:

Türk mitolojisindeki semboller Anadolu uygarlıklarına ait eserlerin müzeler, imkân yoksa sanal müzeler aracılığı incelenmesi ile ilişkilendirilebilir. Örneğin öğrenci resimlerinde kullanılan hayat ağacı (Şekil 4.9.) ve kartal (Şekil 4.15.) figürlerinin kökeni ve Anadolu kültüründeki yeri araştırılarak Türk kültüründeki anlamları ile ilgili karşılaştırmalar yapılabilir.

G.7.2.2. Sanat, tarih ve kültürün birbirini nasıl etkilediğini analiz eder:

Öğrenci resimlerindeki motiflerin tarihî, kültürel ve sanatsal bağlamlarının incelenmesi, sanatın toplumsal ve tarihsel süreçlerle nasıl etkileşim içinde olduğunu anlamalarını sağlar. Öğrencilerin Türk kültürünü yansıtırken seçtikleri motiflerin tarih ve kültürle nasıl bağlarının olduğu ortaya çıkarılabilir. Örneğin; Uygur duvar resimleri ve minyatürleri, Selçuklu ve Osmanlı mimarisindeki taş oymalar, halı, kilim dokumalarındaki motifler, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri olan destanlardaki motiflerle ilişki kurularak o dönemin tarihi ve kültürüyle ilgili incelemeler yapılabilir. Öğrenci resimlerindeki örnek motifler; hayat ağacı (Şekil 4.9.), ejderha (Şekil 4.19.), Oğuz Kağan (Şekil 4.21.), Umay Ana (Şekil 4.20.), Ak Ana (Şekil 4.13.), bozkurt (Şekil 4.4.).

G.7.2.4. Tarihî olayların sanat eserleri üzerindeki etkisini inceler:

Öğrenci resimlerinde kullanılan semboller, farklı tarihî dönemleri ve olayları yansıtan motifler ve temaları içermektedir. Resimlerde örneğin; dönemdeki sosyal yapıyı temsil eden, Türklerin göçebe yaşam tarzını yansıtan çadırlar, sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinden bir figür olan Oğuz Kağan (Şekil 4.21.), Türk toplumunun doğaüstü güçlerle ilişkisini ve inancını temsil eden ejderha figürü bulunmaktadır (Şekil 4.19.). Cami ise dinî ve tarihî dönüşümlerin sanata yansımalarını göstermektedir (Şekil 4.18.).

G.8.2.1. Sanat eserinin sosyal, politik ve ekonomik faktörlerden nasıl etkilendiğini açıklar:

Kilim dokumacılığı, tarih boyunca Türk toplumunun ekonomik faaliyetlerinden biri olmuştur. Bu nedenle kilim motifleri, ekonomik yaşamın sanata yansımalarını temsil etmektedir (Şekil 4.2.). Çadırlar, Türk toplumunun göçebe yaşam tarzını ve sosyal yapısını yansıtmakla birlikte Türk kahvesi ise, sosyal etkileşimin ve misafirperverliğin bir ifadesi olarak görülmektedir. Oğuz Kağan figürü, Türk ulusunun tarihî ve mitolojik liderlerini ve bu liderlerin politik önemini temsil etmektedir. Cami ise İslamiyet'in kabulüyle birlikte gelen sosyal ve politik değişimleri ifade edebilir (Şekil 4.21.). Öğrenci resimlerindeki motifler sosyal, politik ve ekonomik yönlerden bu bağlamda yorumlanabilir, sanat tarihindeki örnekleriyle karşılaştırarak daha geniş yelpazede ele alınabilir.

Bu araştırma, Türk mitolojisinin görsel sanatlar aracılığıyla öğrencilere kültürel mirası öğretmede etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Sanat yoluyla öğrenme sürecine dâhil edilen Türk mitolojisine ait unsurlar öğrencilerin kültürel mirasa olan ilgilerini arttırdığı ve onların özgün ifade becerilerini geliştirdiği görülmektedir. Kültürel miras ve değerlerin korunması, özgün yaratıcılığın teşvik edilmesi, tarih bilincinin oluşturulması gibi konularda Türk mitolojisinin görsel sanat dersi kapsamında okullarda öğrencilere aktarılmasının çeşitli olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgün, E. (2008). *Türk Dünyasında Din ve Gelenek Üzerine: Şamanizm, Burhanizm ve Yesevilik*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Alacapınar, F. G., & Sönmez, V. (2021). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Armstrong, K. (2005). *Mitlerin Kısa Tarihi*. D. Şendil (çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık Yayıncılık.
- Artun, E. (2011). *Türk Halk Bilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Ateş, M. (2001). *Mitoloji ve Semboller Ana Tanrıça ve Doğurganlık*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Aydın, B. (2010). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balyemez, S. (2019). Eğitim, Eğitim Kelimelerinin Yapısı Ve Türkiye Türkçesine Girme Süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(47), 41-52. <https://doi.org/10.21563/sutad.855743>
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bayat, F. (2005). *Mitolojiye Giriş*. Çorum: KaraM Araştırma ve Yayıncılık.
- Baykara, T. (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Beydilli, C. (2004). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Campbell, J. (1994). *Yaratıcı Mitoloji Tanrıların Maskeleri*. Kudret Emiroğlu (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Campoli, A. (2020). Art, Myth and Memory: An Investigation into the Relationship Between Ancient Myths, Collective and Cultural Memory and the Visual Arts. *VISUAL REVIEW. International Visual Culture Review Revista Internacional De Cultura Visual*, 7(2), 199–206. <https://doi.org/10.37467/gka-revvisual.v7.2647>
- Çoruhlu, Y. (2001). Göktürk Sanatında Dinî Nitelikli Heykeller ve Tasvirler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 48(2000), 95-146.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir (çev. edt.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi*. Yüksel Dede ve Selçuk Beşir Demir (çev. edt.), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eliade, M. (1990). *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*. Mehmet Aydın (çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eliade, M. (1999). *Şamanizm*. İsmet Birkan (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. Sema Rifar (çev.), İstanbul: Om Yayınevi.
- Erden, M. (2011). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergur, A., & Gökalp, E. (Eds.). (2018). *Kültür Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2318. Erişim: 13.05. 2025, <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/SOS307U/ebook/SOS307U-11V4S1-12-0-1-SV1-ebook.pdf>
- Erişti Bedir, S. D. (Ed.). (2021). *Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Esin, E. (2004). *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Etkin, S. K. (2019). Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 1(1), 125-129. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000227
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ali Dönmez, Nermin Çelen, vd. (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Göçer, F. (2022). Kültürün İletişimsel Arketipleri Olarak Mitler ve Sembollerin

- Toplumsal Büyüsü Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Kültürel Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 21-31. <https://doi.org/10.46442/intjcss.1024083>
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Töresi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları.
- Gültepe, N. (2015). *“Türk Mitolojisi” Yeni Araştırmalar Işığında*. İstanbul: Resse Yayınları.
- Gürün, K. (1981). *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi I*. İstanbul: Karacan Yayınları.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Harva, U. (1998). *Altay Panteonu - Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar*. Ömer Suveren (çev.), İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- İnan, A. (1930). *Türk Tarihinin Ana Hatları*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- İnan, A. (1954). *Tarihte ve Bugün Şamanizm & Materyaller ve Araştırmalar*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (2009). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- İSMEP Rehber Kitaplar. (2014). *Kültürel Mirasın Korunması*. İstanbul: İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) ve İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (İstanbul AFAD). Erişim: 25.03.2024, https://www.ipkb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/ISMEP6_KC3BCltC3BCrelMirasC4B1nKorunmasC4B1.pdf
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü: Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Erişim: 08.03.2024, <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf>
- Kaynar, R.(1986). Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Temmuz 1986, 2(6), 579-584.
- Kehnemuyi, Z.(1995). *Çocuğun Görsel Sanatlar Eğitimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kıroğlu, K., & Elma, C. (2015). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kıvılcım, M. (2022). *Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Derslerinde Türk Mitolojisi ve Türk Kozmolojisine Yer Vermeye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- MEB. (1998). *Resim-İş Öğretmen Kılavuzu İlköğretim 1-5. Sınıf*. MEB Yayınları.
- MEB (2018). *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar*. Ankara. Erişim: 12.04. 2024, <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018121111026326-GORSEL%20SANATLAR.pdf>
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öney, G. (1968). Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi, *Belleten*, 32(125), 25-36.
- Özkartal, M. (2015). Türk Mitolojisi ve Sanat Eğitimindeki Yeri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 83-98.
- Roux, J. P. (2011). *Eski Türk Mitolojisi*. Musa Yaşar Sağlam (çev.), Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Safran, M (Ed.). (2010). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Sagitov, M. M. (1986). Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapınma. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 30-31(1982-1983), 125-132.
- San, İ. (1983). Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(2), 137-145. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000976
- San, İ. (2004). *Sanat ve Eğitim: Yaratıcılık, Temel Sanat Kavramları, Sanat Eleştirisi ve Yaklaşımları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2019). Sanat Eğitimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 15(1), 215-226. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000828
- Sena, C. (1972). *Eстетik Sanat ve Güzelliğin Felsefesi*. Remzi Kitabevi.

- Sözen, M., & Tanyeli, U. (1972). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şener, C. (2003). *Şamanizm: Türklerin İslamiyetten Önceki Dini*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Taşagül, A. (2015). *Kök Tengri'nin Çocukları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Taşiran, Ş. (2019). *Görsel Sanatlar Dersinde Mitolojik Hikayeler ve Bu Hikayelerdeki Sembollerin Öğrenci Çalışmalarına Etkisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Tezcan, M. (1984). *Eğitim Sosyolojisi Kuram ve Sorunları*. Ankara: Çağ Matbaası.
- Turan, Ş. (2014). *Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tylor, E. B. (1903). *Primitive Culture: Research into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom*. John Murray, London.
- UNESCO. (2023). Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerinde Türkiye. Erişim: 15.03.2024, <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri>
- UNESCO. (2001). İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı. Erişim: 15.03.2024, <https://www.unesco.org.tr/Pages/323/19>
- UNESCO. (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. 15.03.2024, <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
- Uslu, B. (2016). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2007). *Türk Tefekkürü Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wilkins, A. T. (2005). Using Visual Arts in Teaching Mythology. *The Classical World*, 98(2), 198-201.
- Wilkinson, K. (2011). *Kökenleri ve Anlamlarıyla Semboller ve İşaretler*. Seda Toksoy (çev.), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Williams, R. (1993). *Kültür*. Suavi Aydın (çev.), İstanbul: İmge Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1995). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

EKLER

(Ek 1)

Öğrencilere yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları:

1. Kaç yaşındasınız?
2. Hangi okulda okuyorsunuz?
3. Kaçınıcı sınıftasınız?
4. Mitoloji kelimesinin anlamını biliyor musunuz?
5. Mitolojik karakterlerden hangilerini biliyorsunuz?
6. Yunan mitolojisinden Zeus, Poseidon ve İskandinav mitolojisinden Thor, Odin isimlerini biliyor musunuz? (Olumsuz cevaplar çoğunluktaysa karakterlerin görselleriyle birlikte yeniden sorulur)
7. Mitolojik karakterlerin güçleri veya özellikleri hakkında ne biliyorsunuz?
8. Türk mitolojisi hakkında ne biliyorsunuz? Daha önce duydunuz mu?
9. Sizce Türk mitolojisi nedir?
10. Türk mitolojisindeki karakterlerden hangilerini biliyorsunuz? (Cevaplardan sonra görseller sunulur)
11. Türk mitolojisindeki karakterlerin ya da sembollerin diğer mitolojilerde olduğu gibi modern dünyadaki kullanımlarını gördünüz mü? Hangi alanlarda gördünüz?
12. Sizce kültür nedir? Örnek verebilir misiniz?
13. Hangi kültürlere ilgi duyarsınız? Neden?
14. Sizce kültürel miras nedir?
15. Hangi kültürel olaylar kutlanır veya festivaller yapılır biliyor musunuz? Bu olayların veya festivallerin anlamı nedir?
16. Yaşadığımız şehirde hangi kültürel miras öğeleri var? Ülkenizdeki başka hangi kültürel öğeleri biliyorsunuz?
17. Bir yerin kültürel mirası sadece tarihi eserlerden mi oluşur? Başka neler kültürel miras olarak kabul edilebilir?
18. Geçmişteki Türk toplulukları hakkında neler biliyorsunuz? Yaşam biçimleri, el sanatları, inanışları hakkında hangi bilgilere sahipsiniz?

19. Geçmişteki Türk topluluklarındaki resim sanatıyla ilgili neler biliyorsunuz?
20. Kültürümüzdeki hangi geleneksel el sanatlarını veya zanaatlarını biliyorsunuz?
Örnekler verebilir misiniz?
21. Sizce kültürel mirasımızı korumak ve hatırlamak neden önemlidir?

ETİK KURUL KARARI

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
26.05.2023	5	2023-433

KARAR NO: 2023-433
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Aybüke ERKAL' ın Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI danışmanlığında "Türk Mitolojisindeki Sembollerin Ortaokul Görsel Sanatlar Dersinde Kullanılmasının Kültürel Miras Öğrenme Alanında bulunan Kazanımlarla İlişkilendirilmesi" isimli yüksek lisans tezine ilişkin veri kaynak taraması, resim/çizim analizi ve ses kaydı analizi çalışmasını içeren 114681 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Aybüke ERKAL' ın Doç. Dr. Selma KARAAHMET BALCI danışmanlığında "Türk Mitolojisindeki Sembollerin Ortaokul Görsel Sanatlar Dersinde Kullanılmasının Kültürel Miras Öğrenme Alanında bulunan Kazanımlarla İlişkilendirilmesi" isimli yüksek lisans tezine ilişkin veri kaynak taraması, resim/çizim analizi ve ses kaydı analizi çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Aybüke Erkal, Samsun İlkadım Güzel Sanatlar Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi bölümünden 04.06.2020 tarihinde mezun oldu. 2021 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim- İş Eğitimi Yüksek Lisans programına girdi.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0009-0008-4357-3526

Yayınlar:

- 1- [Avrasya 11. Uluslararası Kongreleri ArtAsya 1st International Group Exhibition 2-5 Mayıs 2024](#)